

NEMZETKÖZI
STATISZTIKAI
FIGYELŐ

2019/3.

TARTALOMJEGYZÉK

DEMOGRÁFIA	5
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN</i> : A németországi népesség népszámlálások közötti adatai másfél milliárdnyi eltéréssel	6
<i>BÁNDI MELISSA</i> : Átmenet az élettársi kapcsolatból a házasságba: a házassággal kapcsolatos attitűdök szerepe hét nyugat- és kelet-európai országban	7
<i>BÁNDI MELISSA</i> : A családnagyságra vonatkozó szándékok különbözősége Franciaország és Németország között	10
<i>KÁLMÁN RITA</i> : A születési ráta és az első gyermek vállalásának elhalasztása: tanulmány a finn népességi adatokról	12
<i>HORVÁTH BALÁZS</i> : Pillanatkép az információtechnológiai munkaerő demográfiai helyzetéről Európában	14
<i>HORVÁTH BALÁZS</i> : A Görög- és Törökországból történő továbbvándorlásra vonatkozó döntéshozatalt befolyásoló tényezők	16
<i>HAJNAL BÉLA</i> : A kórházban született, egy hónapnál nem idősebb csecsemők halandósága Kínában: metaanalízis	19
<i>RÓZSA GÁBOR</i> : A roma közösség Koszovóban: a valóság és az európai álmok között	21
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN</i> : A levegő szennyezettségének tizenkét évvel később felmért morbiditási, mortalitási hatásai Franciaország európai területének térségei szerint	23
<i>BÁNDI MELISSA</i> : A környezetben előforduló elemi higanynak és vegyületeinek káros hatásai az emberi termékenységre	26
TÁRSADALOM	29
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : Közjő vagy magánvagyon?	30
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : Jelentés a globális vagyonról, 2018	32
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : Prés alatt: a szorongatott középosztály	34
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : Az oroszországi középosztály: a kockázattal szembeni kedv hanyatlása (teljes szemle)	36
<i>HAJNAL BÉLA</i> : És mégis mozog: nemzedékek közötti mobilitás Olaszországban	38
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : Az élelmiszersegélyek és Amerika legszegényebbjai	40
<i>HOLKA LÁSZLÓ</i> : „Belenőtt” a relatív jövedelmi szegénységbe: a városi Kína 1988 és 2013 között	41

<i>HOLKA LÁSZLÓ: Az e-kereskedelem fejlődése és a háztartások fogyasztásának növekedése Kínában</i>	43
<i>HOLKA LÁSZLÓ: A társadalmi nemek közötti jövedelmi rés az életút során: országok közötti összehasonlító elemzés</i>	45
GAZDASÁG	47
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A digitális korszakra való áttérés szakpolitikáinak kialakítása az életminőség javítására. Összefoglaló</i>	48
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: Finanszírozási lehetőségek a digitális átalakulásra, a fotonika és mikroelektronika értékeinek érvényesítésére</i>	50
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A kutatás, az innováció és egyéb immateriális eszközök beruházásai</i>	54
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A bankszektor klaszterelemzése az üzleti modell elérhető adataival</i>	58
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: Előrejelzés a globális energiafelhasználás átalakulására, a 2050-ig ajánlott tennivalók</i>	60
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: Az Európai Unió a Latin-Amerikába és a karibi térségbe áramló korszerű beruházások fő forrása</i>	62
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A termelékenység feladványának közelebbi vizsgálata az Egyesült Királyság ágazati szerkezete alapján</i>	66
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A hollandiai városi házak árrobbanásának magyarázata, a megfizethetőség szakpolitikai ajánlásai</i>	70
<i>NÁDUDVARI ZOLTÁN: A WMF 2018. évi beszámolójának ajánlásai a jövő feldolgozóipara számára</i>	72

Alapító főszerkesztő

Rózsa Dávid

Főszerkesztő

Fülöp Ágnes

Társfőszerkesztő

Pásztor Angelika

Rovatszerkesztők

Holka László (Társadalom)
Nádudvari Zoltán (Gazdaság)
Rózsa Gábor (Demográfia)

Lapterv és tördelőszerkesztő

Csaba Tímea

Nemzetközi Statisztikai Figyelő

ISSN 2416-0814

Megjelenik évente négyszer
V. évfolyam 3. szám

Kiadó

Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár
Budapest II., Keleti Károly u. 5.

Felelős kiadó

Rózsa Dávid

A szerkesztőség elérhetősége

Telefon: +36 (1) 345-6041
E-mail: angelika.pasztor@ksh.hu

Honlap

http://konyvtar.ksh.hu/index.php?s=kiadvany_nsf

A stylized illustration of a city skyline composed of various rectangular buildings of different heights and widths. The buildings are rendered in a light blue color with white outlines and small square windows. The background is a solid light blue. The word 'DEMOGRÁFIA' is centered in the middle of the page in a large, white, sans-serif font.

DEMOGRÁFIA

60/2019

A németországi népesség népszámlálások közötti adatai másfél milliányi eltéréssel

Pavel Grigoriev: Die 1,5-Millionen-Lücke. Wie sich plausible Daten für die Zeit zwischen Bevölkerungs-zählungen ermitteln lassen

Demografische Forschung aus Erster Hand, 2019. 1. Quartal, 3. p.

URL: <https://www.demografische-forschung.org/archiv/defo1901.pdf>

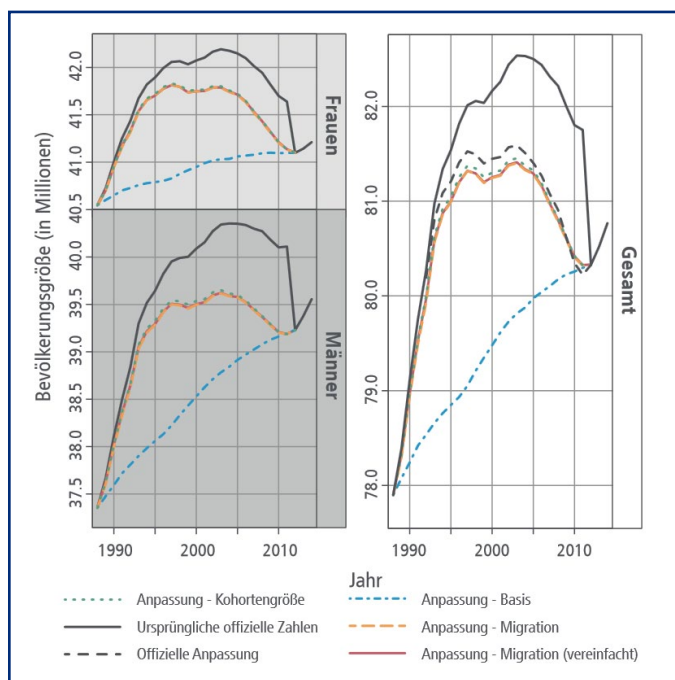
A keletnémet szövetségi tartományokban az 1981. évi, a nyugatnémetekben az 1987. évi népszámlálás kiinduló adatait vezették tovább az éves népmozgalmi adatokkal. Az ország korrigált hivatalos népességszáma eszerint sokkal több, mint 81 millió fő, viszont a 2011. évi népszámlálás hiteles eredménye ennél 1,5 millió fővel kisebb, mintegy 80,2 millió fő.

A hivatalos népességszám eltérése a 2011. évi hiteles népszámlálási adatoktól több tényezővel magyarázható. A fő ok az országon belüli és az országok közötti vándorlás halmozódó regisztrációs hibája. A külföldről Németországba vándorlók esetén előfordult, hogy azonos személyt eltérően leírt névvel vettek hatósági nyilvántartásba, ez kettős számbavételt okozott.

A külföldiek bevándorlásának intenzitása évente változott, a népességszám kiigazítására egyszerű, valamint összetettebb eljárást egyaránt alkalmaztak, és azok közel azonos végeredményre vezettek a 2011. évi eltéréseikben.

A tartományok közötti belföldi vándorlás tömeges volt az újraegyesítést követő néhány évben. Az eltérések forrása a települések lakossági nyilvántartásának hibája. A hatóság a tárgyévben áttelepült azonos személyt mind a korábbi, mind az átköltözés utáni új címen regisztrálhatta. Sok esetben elmaradt a kijelentkezés a népszámlálás előtti időszakokban.

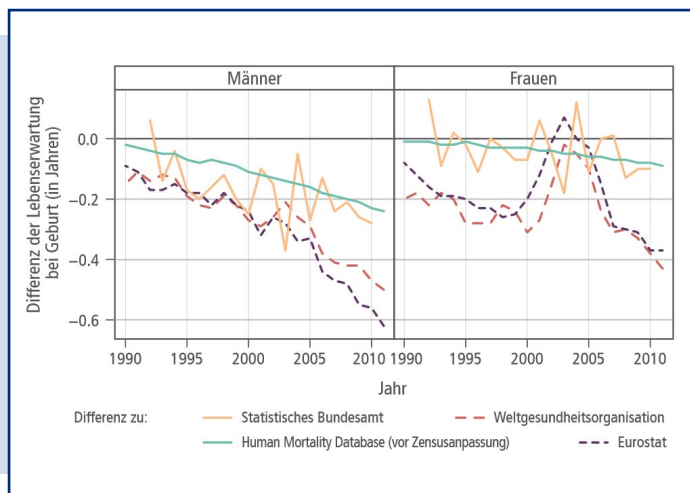
Hibák forrása továbbá a halálozás elmaradt regisztrálása. A 2011. évi népszámlálási adat a nyugatnémet férfiak 90+ éves korcsoportja esetén 35%-kal kisebb, mint az évente továbbvezetett népességszám, a 20–50 éves férfiak esetén ez az eltérés csak legfeljebb 5%.

1. ábra: A népszámlálások között továbbvezetett hivatalos népességszám* eltérése a 2011. évi hiteles népszámlálási adatoktól nemek szerint Németországban, 1987–2011, millió fő

*A férfiak (alul) és a nők (felül) száma (bal oldali ábra) és Németország összesen (jobb oldali ábra) a hivatalos eredeti, valamint a korrigált adatsorokkal:¹ évjártak szerint, alapmodellel, vándorlásokkal (egyszerűsített és teljes számításokkal). Az alapmodell csak a német állampolgárokat veszi számításba, a bevándorolt külföldiek nélkül.

¹ Pavel Grigoriev – Rembrandt D. Scholz – Dmitri A. Jdanov – Sebastian Klüsener: Adjusting inter-censal population estimates for Germany 1987–2011: Approaches and impact on demographic indicators. *Comparative Population Studies*, 2018. A1-A13. 1–13. p. DOI: [10.12765/CPoS-2018-05en](https://doi.org/10.12765/CPoS-2018-05en).

2. ábra: A 2011. évi népszámlás adataiból évente visszaszámított, kiigazított várható élettartamok eltérése a népszámlások között továbbvezetett hivatalos mutatóktól* nemek szerint Németországban, 1987–2011

*Az adatok forrása: Német Szövetségi Statisztikai Hivatal, Egészségügyi Világszervezet (WHO). Human Mortality Database (HMD), Eurostat. A HMD adatsora a 2011. évi népszámlálás eredményei szerint kiigazítva.

A kutatók a népességszám korcsoport szerinti kiigazítása alapján felülvizsgálták a németországi lakosság korábban közölt várható élettartamát, illetve haladósági mutatóit¹ nemek szerint. A 2011. évi népszámlálás alapján kiigazított várható élettartamok kisebbek, mint az 1987 és 2011 közötti időszak évente továbbvezetett mutatói mind a férfiak, mind a nők esetén.

A várható élettartam évente halmozódó mérési eltérései a németországi népszámlálás alapján kiigazított mutatóknál nagyobbak a férfiak esetén, mint a nőknél.

TÁRGYSZAVAK: népmozgalom, népszámlálás, hihetőségi elemzés, népesség-nyilvántartás, Kelet-Németország, Nyugat-Németország 1987–2011

NÁDUDVARI ZOLTÁN

61/2019

Átmenet az élettársi kapcsolatból a házasságba: a házassággal kapcsolatos attitűdök szerepe hét nyugat- és kelet-európai országban

Zuzana Žilinčíková – Nicole Hiekel: Transition from Cohabitation to Marriage. The Role of Marital Attitudes in Seven Western and Eastern European Countries

Comparative Population Studies, 2018. 3-30. 1–28. p.

DOI: [10.12765/CPoS-2018-04en](https://doi.org/10.12765/CPoS-2018-04en)

Jelen tanulmány arra szeretné felhívni a figyelmet, hogy az élettársi kapcsolatok házasságba való átmenetének összehasonlító vizsgálata az eddi-

ginél több figyelmet érdemel a kutatók részéről. A szerzők szerint a második demográfiai átmenet fontossága abban rejlik, hogy az attitűdváltozásra összpontosít, megmagyarázva a demográfiai viselkedés változásait és variációit a párkapcsolat-formálódással kapcsolatban.

Az országspecifikus szakirodalom szerint egyes országokban az élettársi kapcsolat az együttélés elsődleges módja, míg más országok-

¹ A kutatók összehasonlították a nemzetközi együttműködéssel létrehozott halandósági adatbázis (Human Mortality Database – HMD <http://www.mortality.org>) kiigazított németországi adatait a szövetségi hivatalos statisztika (Statistisches Bundesamt), a WHO és az Eurostat korábbi továbbvezetett mutatóival.

	1. hullám			2. hullám			
	Együtt élő nem házas	Házasságot kötött		Továbbra is együtt élő nem házas		Megszűnt kapcsolat	
		n	n	%	n	%	n
Országok, ahol gyakori a házasság nélküli együttélés (Nyugat-Európa)							
Ausztria	604	160	26,5	383	63,4	61	10,1
Franciaország	611	101	16,5	465	76,1	45	7,4
Németország	128	33	25,8	81	63,3	14	10,9
Országok, ahol ritkább a házasság nélküli együttélés (Kelet- és Közép-Európa)							
Bulgária	323	24	7,4	280	86,7	19	5,9
Georgia (Grúzia)	368	21	5,7	339	92,1	8	2,2
Magyarország	475	84	17,7	296	62,3	95	20,0
Oroszország	338	58	17,2	224	66,3	56	16,6
Nyugat-Európa	1343	294	21,9	929	69,2	120	8,9
Kelet-Európa	1504	187	12,4	1139	75,7	178	11,8
Összesen	2847	481	16,9	2068	72,6	298	10,5

1. táblázat Az együttélési kapcsolat alakulása a megfigyelési időszakban

Forrás: Generations and Gender Surveys (GGs 2002–2009). 1. és 2. hullám, a szerzők számításai.

ban elterjedése újabb keletű. Az együttélés elterjedéséhez kapcsolódóan a házasságkötés fontosságát társadalmi normák határozzák meg. A második demográfiai átmenet keretrendszerében a házasság intézményére vonatkozó attitűdök elfogadását/elutasítását és a házasságra vonatkozó szociális normák erősségét tekintve különbségek mutatkoznak az országok között. Ezen elméleti megfontolások alapján az alábbi két hipotézist vizsgálták:

- 1) a házasság iránti attitűdök és az élettársi kapcsolatról házasságra történő váltás között összefüggés van;
- 2) ez az összefüggés gyengébb a közép- és kelet-európai országokban, ahol az együttélés előfordulási gyakorisága alacsony, míg a nyugat-európai országokban magas.

Hét ország (Ausztria, Németország, Franciaország, Magyarország, Bulgária, Georgia/Grúzia és Oroszország) 2847 lakosának a Generations

and Gender Survey felmérés által összegyűjtött hosszmetzeti adatait felhasználva vizsgálták a házasság iránti attitűdök szerepét az élettársi kapcsolatból a házasságba való átmenetben, összehasonlítva e kapcsolat erősségét a nyugat- és kelet-európai országokban.

Az első kulcsmegállapítás az volt, hogy a házassághoz kedvező hozzáállással rendelkező élettársak nagyobb valószínűséggel házasodtak meg, mint a negatív hozzáállásúak. Bár jelen tanulmány csak egy mutatót használt, a szerzők szerint a kutatási cél szempontjából ez egy igen érdekes attitűdvizsgálati mutató.

A második kulcsmegállapítás szerint aránybeli különbségeket találtak az országok között azok számát illetően, akik egyetértettek azzal a kijelentéssel, hogy a házasság elavult társadalmi intézmény. A négy közép- és kelet-európai országból háromban magasabb volt az egyetértés ezzel a kijelentéssel, mint a három nyugat-európai országban. Bár egyre több ember választja az együttélést, a házassághoz képest ezt nagyrészt alacsonyabb rendűnek tekintik, és a gyermeknevelés szorosan kapcsolódik a házasságra való váltsáshoz, különösen a jelentősebb társadalmi-gazdasági erőforrásokkal rendelkezők esetében. Továbbá Közép- és Kelet-Európában is nagyobb, országokon átívelő változatosság létezik, mint

Nyugat-Európában azzal az állítással kapcsolatban, hogy a házasság elavult. A Közép- és Kelet-Európában tapasztalható nagyobb variációt általában az államszocializmusról a piacgazdaságra való áttérés különböző kihívásai magyarázzák. Bulgária és Románia mélyebb gazdasági összeomlással, különösen lassú fellendüléssel és nagy társadalmi egyenlőtlenségekkel nézett szembe. Ez arra utal, hogy ezekben az országokban az együttélést gazdasági korlátok határozzák meg, és a hosszú távú élettársi kapcsolatok a „szegény emberek házasságának” tekinthetők azok esetében, akik nem engedhetik meg maguknak, hogy összeházasodjanak.

A harmadik és fő megállapításnak megfelelően a többváltozós elemzések nem tárták fel a házasság iránti attitűdök és a házasság formálódása közötti kontextusfüggő összefüggéseket, amelyekre a szerzők számítottak. Az interakciós hatás nem bizonyította, hogy a házasság iránti attitűdök és a házasságra való váltás összefüggése gyengébb Közép- és Kelet-Európában, ahol az együttélés kevésbé elterjedt és elfogadott, mert a lakosság erős társadalmi nyomásnak van kitéve, hogy megházasodjon. Éppen ellenkezőleg, az interakciós hatás iránya arra utal, hogy a házasság iránti attitűdök és a házasságra lépés közötti kapcsolat valójában gyengébb Nyugat-Európában, ahol az együttélés gyakoribb. Ez a hatás azonban abban a modellben statisztikailag szignifikáns, amely kihagyta a grúz adatokat. A grúz kutatások azt sugallták, hogy a fiatal grúzok nagyobb mértékben vonakodnak regisztrálni az egyházi esküvőt az állami hatóságoknál. Az a tény, hogy a GGS összehasonlító országfelmérései a polgári házasságkötést (és nem az egyházit) veszik alapul, azt jelenti, hogy nem feltétlenül tükrözik a tényleges házassági magatartást és a házasság jelentését a grúz mintában.

A nyugati házassággal kapcsolatos attitűdök és a házasságba való átmenet közötti gyengébb összefüggés három észszerű magyarázatát találták a kelet-európai országokhoz viszonyítva. Először is, ez az eredmény arra utalhat, hogy a nyugat-európaiak – még azok is, akik pozitívan viszonyulnak a házassághoz – időben kitolhatják a házasságot anélkül, hogy megbélyegeznék őket. Másodsor, gyakorlatilag hiányzik az erős társadalmi nyomás, amely az együttélés házasságra való váltását sürgetné olyan „gyakorlatias” célokból, mint például az adókedvezmény vagy a lakóingatlan vásárlása, mivel számos nyugat-európai országban az élettársakat és a házastársakat hasonlóan kezelik az adózás, a tulajdon és az öröklési jog tekintetében. Végül, ilyen összefüggésben maga a kapcsolattörténet jobban előre jelezheti a házasságra való váltást, mint az emberek általános viszonyulása a házasság intézményéhez. Például a gyermek fogalma szorosabban kötődött az élettársi kapcsolatból a házasságba való átmenethez Nyugat-, mint Kelet-Európában.

A tanulmány korlátai közül nyilvánvaló, hogy a két régió országaiból származó adatok összevona nem illusztrálja az együttélési minták sokféleségét, amelyeket a szakirodalomban kiemeltek és a szerzők leíró elemzései megerősítettek. A tanulmány egyes országainak kisebb mintamérete is megakadályozta, hogy statisztikailag releváns elemzéseket végezzenek az országokról, amelyek száma nem tette lehetővé többszintű elemzés alkalmazását.

TÁRGYSZAVAK: házasság, együttélés, transznacionális összehasonlítás, diszkrét eseménytörténeti elemzés, Generations and Gender Survey

BÁNDI MELISSA

A családnagyságra vonatkozó szándékok különbözősége Franciaország és Németország között

Kerstin Ruckdeschel – Anne Salles – Sabine Diabaté – Laurent Toulemon – Arnaud Régnier-Loilier: Unequal Neighbours? A French-German Comparison of Family Size Intentions

Comparative Population Studies, Vol. 43 (2018), 187–210. p. (Date of release: 10.01.2019)

DOI: [10.12765/CPoS-2018-12en](https://doi.org/10.12765/CPoS-2018-12en)

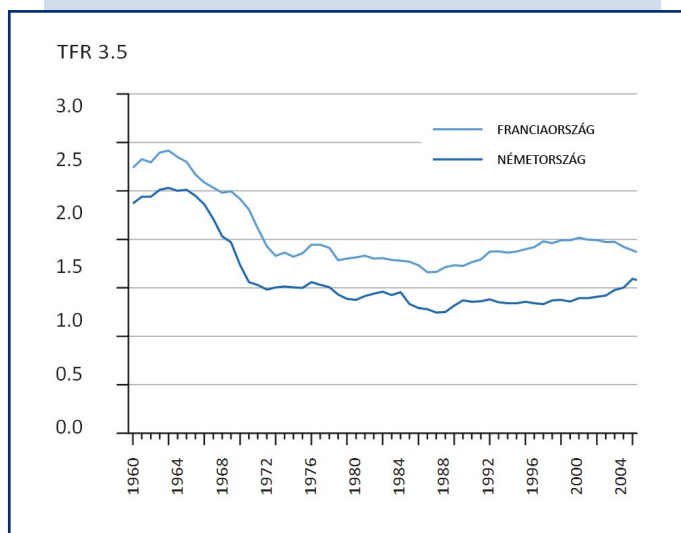
E tanulmányban a szerzők a Franciaország és Németország közötti termékenységi különbségeket szeretnék volna megmagyarázni a szerepmo-
dellek kulturális koncepciójának személyes és társadalmi szinten való alkalmazásával.

A termékenység kulcsfontosságú jellemzői tekintetében, a gyermektelenség szerepmo-
delleként való elfogadása jelentősen eltér a két országban. Úgy tűnik, Franciaországgal szemben Németországban a gyermektelenség elfogadott életforma. Bár valószínűleg egyéni szinten létezik valamilyen szintű elfogadás, a gyermektelenséget a szélesebb társadalmi normával ellentétesnek tekintik. Ez akár egyfajta önstigmatizációhoz vezethet azok esetében, akik nem szeretnék gyermeket. A nagycsalád egy másik kulcsfontosságú demográfiai tényező, amely a vizsgált országokban ellentétes eredményeket mutat. A nagycsalád Franciaországban általánosan elfogadottnak tűnik, míg Németországban a helyzet nagyon ellentmondásos. Egyénileg a nagycsaládokat szerepmo-
delleként fogadják el, de társadalmi szinten megbélyegzettnek vélik. Közös vonás mindkét országban, hogy a nagycsalád alapításának szándéka elsősorban erős egyéni meggyőződésen alapul, amely Németország esetében még a pénzügyi aggályokat is felülírja. A pénzügyi biztonság itt nagyban kapcsolódik a családalapításhoz, és ezért a szerepmo-
dellek egyik alappillére. Egy másik német sajátosság az erős összefüggés a partnerkapcsolat és a szülői szerep között. Az elképzelés, hogy a szülői szerep egy jól működő, stabil partnerkapcsolat része, Németországban erősebb, mint Franciaországban. Ez a kölcsönös

függőség akadályt jelenthet a családalapítás és -növekedés esetében. Az is akadály, hogy bizonyos csoportok számára a családalapítás erősen kötődik a hagyományos életmódhoz, így előfordulhat, hogy akik számára ez nem vonzó, azok úgy döntenek, nem vállalnak gyermeket.

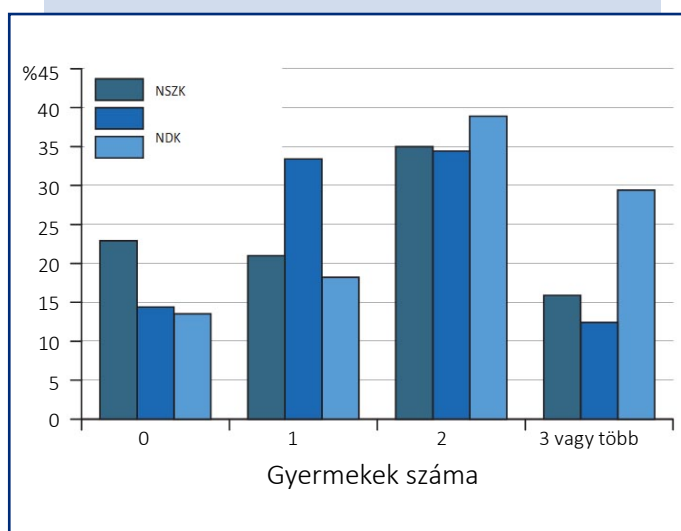
A szerepmo-
dellek feltárása segít megérteni a demográfiai helyzetet Franciaországban és Németországban, ugyanis személyes döntéseket befolyásolhatnak. Továbbá bizonyítják a kulturális és strukturális tényezők kölcsönös függőségét. A nagycsaládok magas aránya a társadalomban növeli elfogadásukat és jó választássá teszi őket, mint például Franciaországban. Az alacsonyabb előfordulási arány ellentétes hatással van, így Kelet-Németországban, ahol kevés a nagycsaládok száma, negatív megítélés alá esnek. Ugyanez vonatkozik a gyermektelenségre Franciaországban. Ilyen értelemben egy újabb szempontot képviselnek azok az előfeltételek, amelyeket az egyének a családalapítással asszociálnak, azaz a szilárd pénzügyi alap és a stabil partnerkapcsolat. Míg Franciaországban a bizonytalan pénzügyi helyzet akadályozhatja a családalapítást, Németországban egy bizonytalan partnerkapcsolat játszhatja ezt a szerepet.

A kutatók egyéni és társadalmi szintű szerepmo-
delleket különböztettek meg. Általában az egyének ismerik a társadalmi szerepmo-
delleket, elfogadják és követik őket. Amikor a társadalmi normák és az egyéni viselkedés különböznek egymástól, különböző módokon lehet reagálni: például úgy, hogy az egyén meg van győződve személyes szerepmo-
delle helyességéről és annak

Forrás: Saját számítások (Destatis 2017, 2018; INSEE 2018).

1. ábra: A teljes termékenységi arány alakulása Franciaországban és Németországban, 1960–2016

2. ábra: Az 1968 és 1972 között született német és francia nők megoszlása gyermekeik száma szerint

Forrás: Statistisches Bundesamt 2009; Köppen et al. 2017.

megfelelően cselekszik. Nyugat-Németországban ez minden olyan csoportra igaz, amely kívül esik a kétgyermekes normán, azaz azokra a személyekre, akik nem szeretnék gyermeket, akik egy gyermeket, vagy három, vagy annál több gyermeket szeretnék. Szándékuk összhangban áll személyes szerepmodelljükkel, de úgy vélik, hogy a társadalom többnyire másképp gondolkodik. Ez igaz Kelet-Németországra is, ami az egygyermekes családok általánosan elterjedt erős szerepmodelljével magyarázható ebben a régióban. Általában ezek az attitűdök jelentős eltérést mutatnak az egyéni és a társadalmi szerepmodellek között, de erős kapcsolat áll fenn a termékenységi szándékok és az egyéni vélemények között. Az egyének tudják, hogy a szociális normától eltérően cselekednek, azonban fontosnak tartják saját szerepmodelljüket. Franciaországban a termékenységi szándékkal nem rendelkező egyéneknél a szerepmodellek egyéni és társadalmi szinten következetesek, de ellentétesek személyes szándékkal, ami ellentmondásosnak tűnik. Ez a legalább két gyermekkel tervező, átfogó szerepmodell dominanciáját hangsúlyozza Franciaországban, szemben az egy domináns és több kevésbé központi szerepet betöltő modellel Németországban.

Az, hogy az egyén milyen módon reagál a számára nem vonzó szerepmodellekre, jelentős kulturális különbségeket mutat Németország és Franciaország között. Németországban úgy tűnik, inkább individualista a hozzáállás. Az egyéni szerepmodellek erősebbek, mint a társadalmiak, ami magasabb előfordulási arányhoz és következőképpen a különböző családmódok általánosabb elfogadásához vezet. Ugyanakkor magasabb szintű megkülönböztetést eredményez egyéni szinten, mivel – a sok lehetőség fényében – mindenkinek meg kell indokolnia életmódválasztását. Ennek eredményeképpen a társadalomban kizáró jellegű alcsoportok alakulnak ki, amelyek jelezhetik a német társadalom szétagulódását különálló családi közegekre, amelyek nem tartják sokra egymást. Ezzel szemben Franciaországban meglehetősen homogén a kép, ugyanis egy átfogó, domináns szerepmodell van, nevezetesen az, hogy a gyerek önmagában jó dolog, a gyermektelenség a társadalmi normával ellentétes, ezért ez a szerepmodell nyomást gyakorolhat azokra, akik nem biztosak abban, hogy szeretnék-e gyermeket vagy sem.

Jelen tanulmány a szerepmodellek termékenységi szándékokban és eredményekben játszott fontosságát hangsúlyozza. Továbbá kiemeli az adott társadalomban érvényesülő családi szerepmodellek relevanciáját az intézményi keretek és a termékenységi döntések közötti kapcsolat tanulmányozása szempontjából. Ily módon új, alaposabb betekintést nyújt a termékenységi szokásrendszerbe Franciaországban, Kelet- és Nyugat-Németországban. Mivel azonban két keresztmetszeti felmérést használtak, amelyek mérete és megvalósítása eltérő, újabb kuta-

tásokra, nemzetközi összehasonlítható panel- adatokra van szükség a szerepmodellek és a termékenységi viselkedés közötti okozati összefüggések további vizsgálata céljából.

TÁRGYSZAVAK: szerepmodell, tervezett családnagyság, normák, értékek, termékenység, családpolitika, nemzetközi összehasonlítás, Franciaország, Németország

BÁNDI MELISSA

63/2019

A születési ráta és az első gyermek vállalásának elhalasztása: tanulmány a finn népességi adatokról

Zahra Roustaei – Sari Räisänen – Mika Gissler – Seppo Heinonen: Fertility rates and the postponement of first births: A descriptive study with Finnish population data

BMJ Open, 2019. 1. sz. e026336. 1–6. p.

DOI: [10.1136/bmjopen-2018-026336](https://doi.org/10.1136/bmjopen-2018-026336)

Az alábbiakban ismertetett tanulmány a finnországi teljes termékenységi ráta, a befejezett termékenységi ráta és a korszpecifikus termékenységi ráta utóbbi harminc évben bekövetkezett változását mutatja be. A szerzők vizsgálatuk során figyelembe vették a szülés, ezen belül az első szülés korévét, a gyermektelenségi arányszámokat és az iskolai végzettséget a Finn Születési Nyilvántartási adatbázis, valamint a Finn Statisztikai Hivatal adataira támaszkodva.

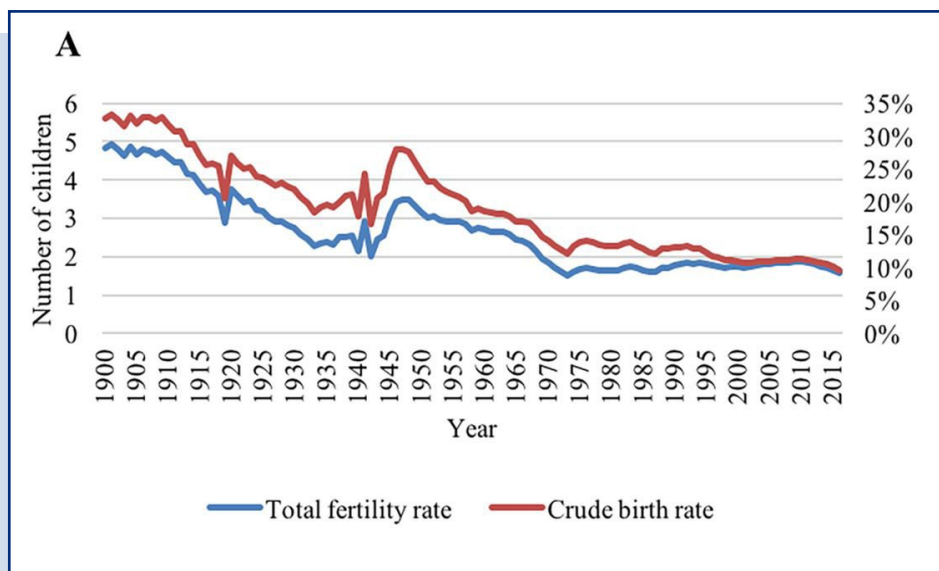
A szerzők rögtön a bevezetőben kitérnek a tanulmány erősségeire, és nem rejtik véka alá a gyengeségeit sem. E szerint erőssége, hogy alapját a teljességgel megbízható finn népességnyilvántartás adja, amelynek segítségével vizsgálhatóvá vált az összes 1987 és 2016 közötti finnországi élve születés. A gyermektelenségre vonatkozó adatok 1989 óta állnak rendelkezésre. A tanulmány a 35 és 40 éves nők gyermektelenségére összpontosított, az 50 évesek gyermekvállalási karrierjét már lezártak tekintették. A szerzők leszögezik a fentiek mellett, hogy a

gyermektelenség esetében nem állt módjukban különbséget tenni az úgynevezett önként vállalt és az egyéb okok miatti gyermektelenség között.

Finnországban a nők átlagos gyermekvállalási életkora 1987 és 2016 között 28,9 évről 30,7 évre növekedett. Míg első gyermeküket 1987-ben átlagosan 26,5 éves korukban születték, addig 2016-ban már 29 évesen. A gyermektelen 50 éves nők aránya 13,65-ről 19,6%-ra emelkedett.

A finn nők teljes termékenységi arányszáma 2010 és 2016 között 0,3-del csökkent, 2017-re pedig 1,49-ra esett vissza, ami Finnország történetében az eddigi legalacsonyabb érték. Ez a csökkenés szoros összefüggésben van azzal, hogy a nők későbbi életkorban vállalják az első gyermeküket. Az első gyermek vállalásának átlagos életkora 9,4%-kal nőtt, míg a gyermektelenség elérte a 44,1%-ot a termékeny korban lévő nők esetében, függetlenül az iskolai végzettségtől.

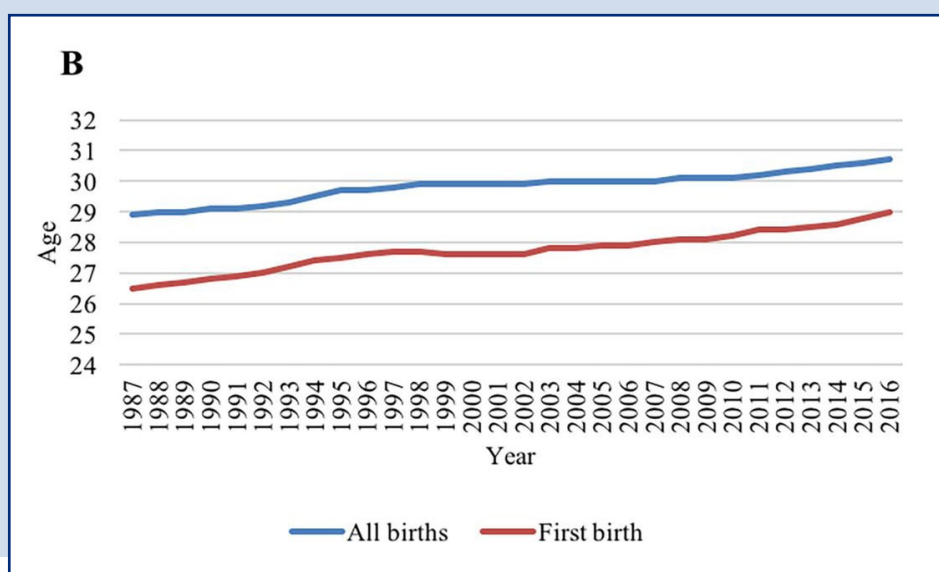
A termékenységi trendek vizsgálata azt sugallhatja, hogy ha a gyermektelenség növekedése és a gyermekvállalás életúton belüli kitolódása

1. ábra: (A) A teljes termékenységi arány (kék görbe) és a nyers születési arány (piros görbe) változása 1900 és 2017 között Finnországban

(B) Az átlagos szülési kor (kék görbe) és az átlagos első szülési kor (piros görbe) változása 1987 és 2016 között Finnországban

Megjegyzés: A 2,1 gyermek/nő alatti teljes termékenységi arány esetén nem biztosított a népesség egyszerű reprodukciója.

megállt 1989-ben, akkor a termékenységi rátának növekednie kellene 1996 és 2016 között. A 30 éves vagy annál idősebb nők termékenységi rátája nőtt ugyan, de a 30 feletti gyermektelen nők esetében a 2 vagy 3 gyerekkel számolt befejezett termékenység a biológiai korlátok miatt már kevésbé képzelhető el. A gyermekvállalás elhalasztása tehát megváltoztatta a szülések életkori eloszlását is. A 29 év alatt gyermeket vállaló nők száma csökkent, a 30 év felett szülő nők száma pedig növekedett 1989 óta.

A termékenységi minta e változása több okra vezethető vissza. Hatással vannak rá egyrészt a kulturális, gazdasági, szociális körülmények, másrészt a gyerekvállalási életkor kitolódása, és végül, de nem utolsó sorban a tervezett gyermekszám csökkenése. Amennyiben azonban az első gyermek megszületésének ideje kitolódik az anya 30 éves koráig vagy netán még későbbre,

a szülőképes korú nők kevesebb ideje marad a második, esetleg harmadik gyermek megszületésére. A tanulmányban ismertetett eredmények is összhangban vannak az előzőekben elhangzottakkal. Svédország, Dánia és Franciaország európai tekintetben a legmagasabb termékenységi rátával rendelkező országok annak ellenére, hogy a nők átlagos életkora az első gyermek születésekor magas. Igaz ugyan, hogy Finnországban a többi országhoz képest ez az átlagos életkor csak fokozatosan emelkedett, de éppen elég volt a termékenységi arányszám utóbbi években történő csökkenéséhez. A cikk szerzői így magyarázzák: amennyiben minden szülőképes korú nő a gyermekvállalás elhalasztása mellett döntene, az szignifikáns hatást gyakorolna a tényleges gyerekszámra, ugyanis e nők mindegyike fogja megszülni gyermekét külön-

böző okok miatt, mint például instabil párkapcsolat, továbbtanulás vagy akár karrier előtérbe helyezése.

A szülőképes korú nők termékenységi magatartása és iskolai végzettsége közötti összefüggést vizsgálva a tanulmányok arra a következtetésre jutottak, hogy az alacsonyabban iskolázott nők több gyereket szülnek, mint a magasán iskolázottak. A skandináv országokra is igaz, hogy az első gyermeküket szülő nők átlagos életkora minden csoportban nőtt, de ez a növekedés a magasabban iskolázott nők csoportjában volt a legjelentősebb. A jelen tanulmányban ismertetett vizsgálat eredményei szerint Finnországban, mint egy olyan jóléti államban, ahol a munka és a család sikeresen összeegyeztethető egymással, a nők magas iskolai végzettségének a gyermekszámra gyakorolt negatív hatása elhanyagolható.

Amint a fentiekből kitűnik, a termékenységi rátát befolyásoló tényezők meglehetősen nagy komplexitást mutatnak. A szülések elhalasztása csak egy szelete ezeknek az effektusoknak, emellett komoly szereplőként jelennek meg a modern társadalom sajátosságai, amelyek némelyike természetesen elkerülhetetlen. A családbarát politikai intézkedések viszont igyekeztek csökkenteni e hatások negatív következményeit, és ezáltal sikerült megakadályozni, hogy Finnország

a maga 1,3-es értékével egyike legyen a legalacsonyabb termékenységi rátával rendelkező országoknak, de még így is van tennivaló bőven. Célravezető lehet a párok gyermekvállalási kedvének növelése és annak elérése, hogy ezt minél fiatalabb korban tegyék. A tanulmány szerzői kitérnek a mesterséges megtermékenyítési eljárások fontosságára is, amelyek az idősebb, gyermekre váró pároknak jelenthetnek nagy segítséget. Napjainkban a Finnországban született gyermekek 5%-a fogant meg ezzel a módszerrel.

A tanulmány összefoglalójában tovább hangsúlyozza a családbarát politika fontosságát. Egy korábbi vizsgálat szerint a finn egyetemisták nagy része a kétgyerekes családmodellt tartja ideálisnak, és viszonylag csekély azok száma, akik egyáltalán nem akarnak gyereket. Ezzel szemben a befejezett termékenységi ráta ma Finnországban 2-nél alacsonyabb. A politika felelőssége éppen abban rejlik, hogy segítse a párokat az általuk ideálisnak tartott családnagyság elérésében.

TÁRGYSZAVAK: születési ráta, termékenység, gyermekvállalás, első szülés, szülés elhalasztása, mesterséges megtermékenyítés, születési nyilvántartás, Finnország

KÁLMÁN RITA

64/2019

Pillanatkép az információtechnológiai munkaerő demográfiai helyzetéről Európában

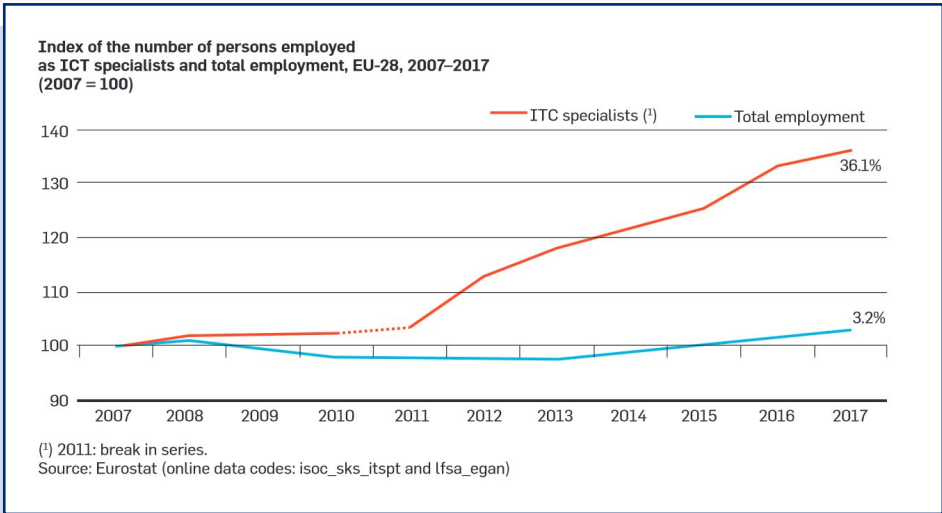
Lisa Korrigan: A Demographic Snapshot of the IT Workforce in Europe
Communications of the ACM,¹ 2019. 4. sz. 32–33. p.

DOI: [10.1145/3309915](https://doi.org/10.1145/3309915)

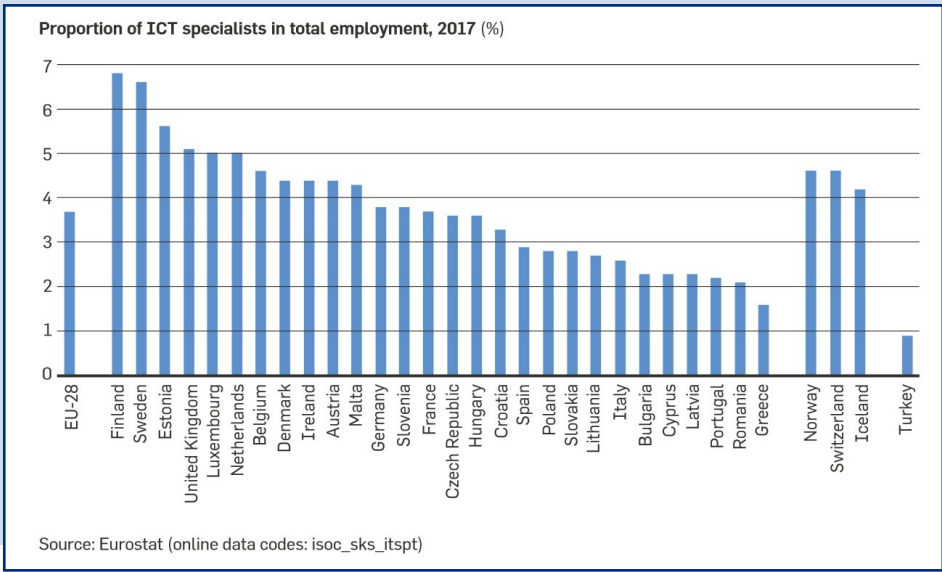
Az Európai Unió lakosságának mintegy 72%-a rendelkezik munkahellyel, és ez magasabb, mint a 2008-ban kitört gazdasági válság előtti csúcs volt.

¹ ACM: Association for Computing Machinery. A számítástechnika világának legrégebbi (1947 óta működő) és legnagyobb tudományos társasága.

A férfiak foglalkoztatási rátája átlagosan 11%-kal magasabb, mint a nőké. A tanulmány által középpontba helyezett információ- és kommunikációtechnológiai (ICT) munkaerő megközelítőleg 8,4 millió főt tesz ki. A szektorban a legnagyobb foglalkoztató országok az Egyesült Királyság (20%) – lakosságához képest jelentősen felülreprezentálva

1. ábra: Az ICT szakemberek számának (piros grafikon) és a teljes foglalkoztatottságnak (kék grafikon) az alakulása az EU28-ban (2007 = 100%)

2. ábra: ICT-szakemberek aránya az összes foglalkoztatotton belül

e téren –, Németország és Franciaország. Az e területen dolgozók száma az utóbbi 10 évben 36%-kal emelkedett, ami az egy évtizeddel korábbi 3,2%-os ugráshoz képest jelentős növekedésnek mondható. Többek között ez is jelzésértékű lehet annak megértésében, hogy a régiót érintő válság miért nem volt komoly hatással az ICT-szektorra és az ott dolgozókra.

Az IT-munkaerő foglalkoztatása terén a nyers számokat tekintve értelemszerűen a legnépesebb országok állnak az első helyen, ám teljesen más a helyzet, ha a munkaerő lakosságon belüli arányát vizsgáljuk. E szerint az első helyen Finnország szerepel 6,8%-kal, majd Svédország (6,6%) és Észtország (5,6%) következik, míg Németországban a foglalkoztatottak 3,8%-a, Franciaországban 3,7% dolgozik az ICT-szektorban. A magas finn és svéd adatokat a szerző a Nokia és az Ericsson sikerére vezeti vissza, ugyanis ennek következtében a két ország oktatási rendszerébe és a tantervekbe is szervesen beépültek a különböző

számítógépes kurzusok. A két mobilcég – a pozitív hatás mellett – egy teljes generáció gondolkodására is hatást gyakorolt az ICT-szektor felpörgetésével. Észtországot illetően érdekesség, hogy mára a világ egyik legfejlettebb digitális társadalmává nőtte ki magát, akárcsak Dánia.

A szektorban dolgozók kétharmada 35 év feletti, és körükben meghatározó a felsőfokú végzettségűek aránya, hiszen több mint 62%-uknak van ilyen képesítése. Az európai kontinensen lévő vagy ahhoz közeli országok közül Norvégia, Svájc és Izland statisztikái hasonlóak az Európai Unió átlagaihoz. Törökországban viszont az ICT-munkaerő aránya csupán 0,9%, és ezen belül a nők aránya alig 10%. Ugyanakkor a török ICT-munkaerő kétharmada 34 év alatti, ami az ellentéte az Európai Unió számainak.

Az európai ICT-dolgozók nagy többsége férfi (82,8%), a nők aránya az utóbbi 10 évben 5%-kal csökkent. Egyedül Franciaországban, Belgiumban és Hollandiában mértek minimális növekedést a

nők ICT-szektorban történő foglalkoztatását illetően. A vezető szerepet itt Bulgária tölti be, ahol a nők aránya az ICT-szektoron belül 26,5%.

Az elemzés bemutatja azt is, hogy Európában milyen nagy kereslet mutatkozik megfelelő szakemberekre az ICT-szektorban. A teljes gazdaságot tekintve minden ötödik cégnek szüksége van informatikai és kommunikációs munkatársakra. Ez kisebb vállalkozások esetében még viszonylag könnyen megoldható, azonban már több nagyobb vállalat is jelezte nehézségeit az ICT-munkaerő felvételével kapcsolatban. A szektorban dolgozók iránti nagy kereslet következtében kialakult szakemberhiány nemcsak európai, hanem globális jelenség is. Ez pedig maga után vonja egy másik fontos tényező megváltozását, a fizetések emelkedését. A cikk közöl egy érdekes összehasonlítást, miszerint amíg egy amerikai szoftverfejlesztő éves fizetése több mint 92 ezer, addig francia kollégájáé „csupán” 43 ezer dollár. A szerző a fennálló helyzetből két, Európára nem túl kedvező következtetést von le: az úgynevezett „brain drain” folyamat következtében az idősebb, tapasztaltabb dolgozók elhagyják a sokkal kevesebb jövedelmet biztosító európai piacot, így csökkentve egyúttal a képzett oktatók számát is. Azonban felhívja a figyelmet néhány olyan tényezőre is, amely árnyalhatja a fenti összevetést. Példaként említi a jóval olcsóbb francia egészségügyet és oktatást, aminek köszönhetően a legtöbb fiatalnak nincs diákhitel vagy tartozása – amerikai társaikkal ellentétben.

Az ICT-szektoron belül egyértelműen a big data-val és az üzleti elemzéssel foglalkozók iránt mutatkozik a legnagyobb kereslet. Annak ellenére, hogy Európában is számos lehetőség áll az ICT-szektor előtt, nem képes felzárkózni az Amerikai Egyesült Államok és Kína mögé. A cikk komoly problémaként azonosítja a már említett „brain drain” folyamatot és a kontinens egységes fellépésének nehézségét. A szerző megemlíti, hogy vezető európai IT-szakemberek javaslatára létrehozták a Tanulás és az Intelligens Rendszerek Európai Laboratóriumát (European Laboratory for Learning and Intelligent Systems), amely a mesterséges intelligencia, a gépi tanulás kutatása és fejlesztése mellett a kontinensen dolgozó kutatók és szakemberek minél szélesebb körű együttműködését szeretné elérni.

A tanulmány konklúzióként megállapítja, hogy az európai ICT-szektor jelenleg vezető államok rengeteg energiát és időt fektettek be ebbe az ágazatba – és különösen az oktatásba – 20 évvel ezelőtt. Ennek megfelelően az előrelépés és felzárkózás szükségessé teszi az iskolai oktatás színvonalának és mélységének emelését.

TÁRGYSZAVAK: számítástechnikai foglalkozások, munkaerő, mesterséges intelligencia, számítástechnikai oktatás, nemek szerinti különbségek, nemzetközi összehasonlítás, Európai Unió

HORVÁTH BALÁZS

65/2019

A Görög- és Törökországból történő továbbvándorlásra vonatkozó döntéshozatalt befolyásoló tényezők

Katie Kuschminder – Jennifer Waidler: At Europe’s frontline: factors determining migrants’ decision making for onwards migration from Greece and Turkey
Migration and Development, 2019. április 23. (online)

DOI: [10.1080/21632324.2019.1601829](https://doi.org/10.1080/21632324.2019.1601829)

A bevándorlók migrációját meghatározó és annak háttérben álló döntéshozatali tényezőkkel eddig keveset foglalkoztak a kutatások, holott ez olyan kutatási terület, amely túlmutat a származási-rendeltetési ország kettősségén, amelyet a témával foglalkozó kutatások a leggyakrabban szoktak megemlíteni. A tanulmány azt vizsgálja, hogy a 2015 májusában, júliusában Görög- és Törökországba érkező bevándorlók milyen tényezők figyelembevételével mellett döntöttek a továbbvándorlás vagy az adott országban történő maradás mellett. E tényezők sokszor komplexebbek, illetve maga a migrációs folyamat is összetettebb, mint gondolnánk; a tanulmány erre próbálja ráirányítani a figyelmet. A szerzők egyedi felméréseket és adatgyűjtéseket használtak fel, amelyek készítése során 1056 főt kérdeztek meg.

A szerzők a vizsgálat során négy befolyásoló tényezőt állapítottak meg, ezek az alábbiak: a származási ország, a fogadó ország jelenlegi helyzete, az eredeti migrációs célpont és a korábbi továbbvándorlási kísérletek. Az eredmények alapján megállapították, hogy a bevándorlók jelentős része (75%-a Görögországban és 63%-a Törökországban) a továbbvándorlás mellett voksolt, valamint ebbéli döntésükre jelentős befolyással volt az adott ország aktuális helyzete (életkörülmények, foglalkoztatottság, a helyi nyelv ismerete, bánásmód).

A cikk megállapítja, hogy az elmúlt évtizedben Görögország és Törökország is migrációs cél- és tranzitországnak számított, azonban az Európába irányuló vándorlást illetően teljesen eltérő szerepkörben találjuk őket. Törökország mint tagjelölt az Európa felé irányuló vándorlás utolsó állomásaként, Görögország pedig az Európába történő belépés első állomásaként jelent meg. A 2015. évi nagy migrációs hullám idején a média mindkét államot inkább tranzitországgént mutatta be, mintsem célországgént. A szerzők a két országot mindkét szerepkörben vizsgálat alá vonták tanulmányukban, valamint arra is kíváncsiak voltak, hogy a bevándorlók minek alapján döntöttek el, hogy az adott országban maradnak-e vagy továbbállnak.

Az eredmények azt mutatják, hogy számos tényező áll az egyének továbbvándorlást meghatározó döntéseinek háttérben. A szerzők kezdetben azt feltételezték, hogy azok a személyek, akik biztonságuk érdekében vagy politikai okok miatt hagyták el hazájukat, szívesen maradnak

egy olyan államban, amely garantálja számukra a biztonságot és a jogokat. A felmérések alapján viszont megállapították, hogy ez a tétel nem állja meg a helyét, így el is vetették. Véleményük szerint erre az attitűdre talán az elemzésben szereplő más változók (például az ország aktuális viszonyai) adhatnak magyarázatot.

Az adott országban való maradás nagyban függ az életkörülményektől (szubjektív jólét), és amennyiben azokat a bevándorlók jónak értékelik, maradnak. Ennek alapján elmondható, hogy a rossz életkörülmények és a jobb élet lehetősége az, ami az egyéneket továbbvándorlásra ösztönzi. A szerzők a tranzitországnak lévő bevándorlók jogi helyzetét is megvizsgálták. Feltételezésük szerint a menekültstátussal rendelkezők és az ideiglenes védelmet élvezők nagyobb valószínűséggel maradnak abban az országban, ahol ezeket a jogokat megkapták. Az eredmények azonban azt mutatják, hogy a jogi helyzet egyáltalán nincs hatással az egyének migrációs döntéseire. Erre magyarázattal szolgálhat az, hogy Törökországban a menekültstátus (vagy ideiglenes védelem) nem teszi lehetővé a bevándorlók számára a munkavállalást, Görögországban pedig a szociális háló igénybevételét. A cikk írói feltételezték a szubjektív jólét és az egyén jogi helyzete közti összefüggést, azonban a felmérések bebizonyították, hogy a kettő nem korrelál egymással. A tanulmány foglalkozik a két országban történő munkavállalás kérdésével, illetve annak szerepével a helyben maradáshoz vagy a továbbvándorláshoz. Hasonlóképpen a beszélt nyelv szerepét, valamint a fogadó ország és a lakosság által tanúsított bánásmódot is górcső alá veszi. Továbbá a szerzők megállapítják, hogy a sikertelen migrációs kísérletek nincsenek hatással a Törökországból történő továbbvándorlásra. A bevándorlók a törökországi sikertelen kísérletek okaiként a rendőri letartóztatást (39%) és a másik ország hatóságai által történt visszatoloncolást (35%) jelölték meg. A tények azonban azt mutatják, hogy a migráció ellenőrzésére és visszatartására irányuló törekvések nincsenek hatással a törökországi vándorlásra.

A bevándorlók válaszai alapján a szerzők megállapították, hogy többségük – mind Görög-, mind Törökországot illetően – a továbbvándorlás lehetőségét kereste. Ezzel kapcsolatban megemlítendő, hogy Görögország esetében többen vannak ezen az állásponton, mint Törökországban.

	Görögország			Törökország		
	Összesen %-a	Továbbvándorol %	Marad %	Összesen %-a	Továbbvándorol %	Marad %
Származási ország						
Afganisztán	31,6	72,3	27,7	39,3	58,6	41,4
Irán	11,3	75,9	24,1	14,9	42,7	57,3
Irak	7,8	90,0	10,0	18,2	86,2	13,8
Pakisztán	22,1	65,2	34,8	27,6	65,0	35,0
Szíria	27,2	82,1	17,9			
Eredeti kivándorlás oka						
Biztonság	54,9	80,5	19,5	38,1	62,3	37,7
Munkához való jog	18,7	69,1	30,9	8,0	78,1	21,9
Munkahely/iskola hiánya	15,6	65,9	34,2	33,8	58,9	41,1
Családi okok	5,7	75,9	24,1	13,7	66,2	33,9
Egéb ok	5,1	72,0	28,0	6,5	60,6	39,4
Jelenlegi migrációs státus						
Menekült	18,2	60,6	39,4	4,7	58,3	41,7
Menedékkérő	25,5	64,1	35,9	23,1	64,5	35,5
Illegális	28,5	77,3	22,7	62,6	63,8	36,2
Ideiglenes védelem alatt áll	25,1	94,6	5,4			
Egyéb	2,7	71,4	28,6	9,6	57,5	42,6
Szubjektív élethelyzet	41,8	55,3	44,8	54,4	57,3	42,8
Jelenleg foglalkoztatott	31,8	52,4	47,6	54,6	51,4	48,6
Nyelv	41,4	52,3	47,7	33,1	55,2	44,8
Erőszakot vagy diszkriminációt élt meg	62,2	73,5	26,5	32,1	68,9	31,1
A jelenlegi ország volt az eredeti célországa	18,7	37,9	62,1	47,6	39,2	60,8
Megpróbált továbbvándorolni	39,5	78,0	22,0	12,5	81,0	19,0
Embercsempészekkel jött	76,1	77,0	23,0	63,1	62,4	37,6
Házasság	32,7	77,2	22,8	31,2	56,8	43,2
Iskolázottság						
Nem járt iskolába	12,9	70,2	29,8	11,9	48,2	51,8
Általános (elemi)	26,3	76,1	23,9	28,0	63,0	37,0
Középfokú	29,5	77,3	22,7	32,5	72,4	27,6
Szakmai/magasabb	31,4	74,4	25,6	27,6	58,6	41,4
Városi	64,5	75,2	24,8	70,1	65,6	34,4
Összesen	100,0	75,1	24,9	100,0	63,1	36,9

1. táblázat: A továbbvándorlást vagy maradást meghatározó tényezők leíró statisztikai
 Forrás: a szerzők számításai.

E mögött a tanulmány három okot sejtet: a rosszabb görögországi életkörülményeket, a könnyebb törökországi munkavállalást és Törökország összességében véve vonzóbb voltát célországként. Az említett három tényező tehát jelentős mértékben befolyásolta a bevándorlók migrációval kapcsolatos döntéseit; a szerzők szerint pedig leginkább a tranzitország aktuális helyzete. Példaként megemlítik, hogy 2019-ben továbbra is 15 ezer bevándorló él a görög szigetvilágban, akiket a kormányzat erőforrások hiányában sem ellátni, sem támogatni nem tud. 2017-ben az Európai Unió ugyan segítséget nyújtott a pénzügyi gondokkal küszködő Görögországnak a bevándorlók más EU-tagállamban történő elhelyezéséhez, azonban ez sem oldotta meg az állam nehéz helyzetét e téren.

Törökországban az Európai Unióval kötött 2016. évi megállapodást követően a bevándorlók előtti „kapuk” alapvetően bezárultak: a továbbvándorlást keresők számára nagyon beszűkültek a lehetőségek. Jelen tanulmány és a kutatások eredményei is azt hangsúlyozzák, hogy a bevándorlók számára nagyobb mértékben kell biztosítani a munkavállalás lehetőségét, ugyanis a foglalkoztatott bevándorlók körében jelentősen

csökken a továbbvándorlás iránti vágy. 2019-ben 19 ezer szír menekültnek volt munkavállalási engedélye, azonban a Nemzetközi Menekültügyi Bizottság elnöke még 2016 februárjában kijelentette, hogy további 600 ezer engedélyt kellene biztosítani a szír menekülteknek. Ez többek között az integráció szempontjából is fontos és szükségszerű lenne.

A tanulmány zárásaként a szerzők megállapítják, hogy a továbbvándorlást érintő döntések különböznek az eredeti migrációs elképzelésektől, és ennek következtében eltérő módon is kell azokat vizsgálni. A tranzitországban a bevándorlók által tapasztalt viszonyok pedig jelentősen befolyásolják döntéseiket. Konklúziójuk, hogy további kutatások szükségesek a származási-rendeltetési országok viszonylatában, és kimondottan a vándorlási folyamat ezen összetett állomását illetően.

TÁRGYSZAVAK: migráció, továbbvándorlás, menekültek, döntéshozatal, illegális bevándorlás, Görögország, Törökország, 2015–2019

HORVÁTH BALÁZS

66/2019

A kórházban született, egy hónapnál nem idősebb csecsemők halandósága Kínában: metaanalízis

Baoquan Zhang – Yue Dai – Hanqiang Chen – Changyi Yang: Neonatal Mortality in Hospitalized Chinese Population: A Meta-Analysis

BioMed Research International, 2019. Article ID 7919501. 1–7. p.

DOI: [10.1155/2019/7919501](https://doi.org/10.1155/2019/7919501)

Napjainkban egy megbízható bizonyítékokkal szolgáló módszer a metaelemzés. A tanulmányban leírt metavizsgálatban az egy hónapnál nem idősebb csecsemők halandóságát elemezték a kínai népességben (korai neonatális időszak: 0–6 nap, késői neonatális időszak: 7–27 nap – HB).

A neonatális halandóság a 2000 és 2009 közötti időszak 5,3%-os szintjéről 1,1%-ra csökkent

a 2010 és 2017 közötti években. Az összevont halandóság 2,3%-ot tett ki. A WHO 2016. évi adatai szerint a világon az e korcsoportot érintő halálozási arány a 2008. évi 2,35-ről 2015-re 1,92%-ra mérséklődött, miközben ugyanezen időszak alatt Japánban 0,12-ről 0,09%-ra, az Amerikai Egyesült Államokban 0,43-ról 0,36%-ra csökkent, Kínában viszont csaknem megfelelő-

dött (1,01-ről 0,55%-ra változott). Az összevont halandóság magasabb volt, mint ami a WHO jelentéséből kitűnik. Ez kapcsolatban lehet azzal a ténnyel, hogy a tanulmány a kórházban ápolatra terjedt ki, de magában foglalja a régiók különbségeit, a kórházak eltérő feltételeit és forrásait. A kínai neonatális halandóság magasabb, mint a fejlett országokban.

E kutatás szerint a fiúk e korcsoportot érintő halandósága meghaladja a leányokét, ami egybeesik egy korábbi amerikai egyesült államokbeli tanulmány eredményeivel. A dolgozat a szárazföldi Kínára terjedt ki, ahol 2010-ben a lányok csecsemőhalandósága felülmúlta a fiúkét. Az újszülött fiúk halálának kockázata azokban a régiókban volt alacsonyabb, ahol a jövedelem és az egészségügyre fordított kiadások szintje magasabb értéket ért el. A csecsemőhalandóság mértéke a keleti és a nyugati régiókban kapcsolatot mutatott e régiók gazdasági fejlettségével. E tanulmány szerint az 1,0 és 2,5 kg közötti súllyal és a 28–32 hétre világra jött újszülötteknek volt a legmagasabb a halandóságuk. Körükben az egészségi állapottal kapcsolatos komplikációk gyakorisága sokkal nagyobb volt, mint a normál súllyal és normál időre megszületettek esetében. Az alacsony gesztációs időre és kis súllyal világra jötteknél nem fejlődnek ki megfelelően a belső szervek, így működésük sok problémával jár, mint például a fulladás, a légzéskimaradási szindróma és a bevérzéses betegségek. A 28 hétnél korábban és 1 kg-nál kisebb súllyal születetteknél a halandóság extrém értékeket ér el. Az idetartozó esetek elég nagy részében meghalnak az újszülöttek.

A szerzők által áttekintett 18 tanulmányból 17 a halandóság okaival is foglalkozott. Minden munkából ugyanazt a legfontosabb 5 halálokot választották ki: fulladás, fertőzés, tüdőgyulladás, vérmérgezés és újszülöttkori légzőszervi nehézséggel járó szindróma. E halálokok a legjellemzőbbek az újszülöttek körében a legtöbb fejlődő országban is. Az újszülöttkori halálozás legfőbb okai a fulladás, a koraszülés és a súlyos fertőzés, amelyek az egy hónapnál fiatalabak között a meghaltak mintegy 70%-ánál voltak megállapíthatók. A tanulmány célja, hogy minél jobb adatokkal szolgáljon a magzatról, a terhesség hosszáról és a szülésről, az anyai halá-

lozás okairól, a koraszülésről és az újszülöttek halálozásáról Dél-Ázsiában és a szubszaharai Afrikában. Az újszülöttkori halálozás leggyakoribb oka a születés körüli fulladás (Dél-Ázsiában 40%, a szubszaharai Afrikában 34%), amit az újszülöttkori fertőzés követ (Dél-Ázsiában 35%, a szubszaharai Afrikában 37%), a harmadik fő ok a koraszüléssel együtt járó komplikációk (19%, illetve 24%). A fejlett régiókban az újszülöttkori halálozás elsődleges oka a szülési rendellenesség, a koraszülés, a hirtelen halál, a születés körüli időszak komplikációi és a sérülések.

A fejlődő országokban az alacsonyabb egészségügyi technikai ellátottság felelős leginkább az újszülöttkori halálozásokért. Egy idézett tanulmány szerint az 1000 újszülöttre jutó halálozás 11,5 főről 6,8 főre csökkent attól az egyszerű tényőtől, hogy az ápolók részt vettek az újszülöttek gondozásával kapcsolatos képzésen. Különösen a fulladás és a fertőzés okozta halálozás csökkent. A késői neonatális halálozásokat a kórházakban főleg a fertőzőes betegségek okozzák, mint a tüdőgyulladás és a vérmérgezés.

A hosszabb ideig kórházi ellátásra szoruló csecsemőket szoros megfigyelés alatt kell tartani, hogy elkerüljék a nozokomiális (a kórházi ellátás során kialakuló) fertőzéseket, és fel kell hívni a figyelmet a szoptatás fontosságára is.

A jövőben a magas minőséget képviselő tanulmányok egyik fontos követelménye, hogy pontos adatokkal szolgáljanak a neonatális halálozásról. E témában további nagymintás vizsgálatok szükségesek az újszülöttkori halálozás jobb megismeréséhez.

A metaanalízisnek vannak korlátai. A végső mintanagyság nem volt elég nagy, és a tényezők csak kevésbé rendezetten álltak rendelkezésre, ami kiválasztási és információs aszimmetriához vezethetett. Ráadásul a mintának csak egy alcsoportjára tudták elvégezni az elemzést társadalmi nem, gesztációs idő, születési súly, publikációs év és régió szerint. Az újszülöttkori halandóság kapcsolatban lehet a gyógykezelés módjával, a társadalmi és környezeti tényezőkkel, de ezek a szempontok nem voltak részei az alcsoportokat érintő vizsgálatnak.

Összegezve megállapítható, hogy a kórházakban kezelt újszülöttek neonatális halandósága

tendenciaszerűen csökken, a jelenség bemutatható társadalmi nem, régió, gesztációs időtartam és születési súly szerint is. A mintanagyság növelésével további vizsgálatokra van szükség, hogy még pontosabb adatokat kapjunk a kínai neonatális halandóság törvényszerűségeinek felismeréséhez és e sajátos mortalitás csökkentéséhez.

TÁRGYSZAVAK: csecsemőhalandóság, neonatális halálozás, halálokok, kórházban szerzett fertőzés, metaanalízis, mintanagyság, Kína, világrégiók szerinti összehasonlítás

HAJNAL BÉLA

67/2019

A roma közösség Koszovóban: a valóság és az európai álm között

Dashamir Berxulli – Dritero Arifi – Ngadhnjim Brovina: Roma Community in Kosovo: Between Reality and the European Dream

Journal of Identity and Migration Studies, 2018. 2. sz. 40–49. p.

URL: http://www.e-migration.ro/jims/Vol12_No2_2018/JIMS_Vol12_No2_2018_pp_40_49_BERXULLI.pdf

Napjainkig jelentős problémákat jelent a koszovói roma népesség beilleszkedése az ország társadalmi és intézményi életébe. A tanulmány e problémák megértéséhez kíván támpontokkal szolgálni, valamint bemutat néhány gondolatot az integrációs folyamat felgyorsításával kapcsolatos, a roma közösség gazdasági, szociális, oktatási és kulturális életét érintő tervekről.

A roma közösséggel kapcsolatban többnyire a szegénység, a történelem, a származás, a vándorlás, a roma kultúra és hagyomány kerül szóba. Ugyanakkor szerepel a helyi és globális szinten tapasztalható diszkrimináció kérdése is. A roma közösség pozícióit a realitás és az európai álm közötti viszonylatban kell elhelyezni, ahol egyfelől léteznek a számukra garantált jogok és az azok érvényesülése terén tapasztalható tényleges helyzetek, illetve a romák társadalmi, gazdasági, oktatási és kulturális részvétele és integrációja. Ebben a tekintetben ugyanis az európai álm az emberi jogok kiteljesedését jelenti, függetlenül az egyének etnikai és nyelvi hovatartozásától, bőrszínétől, vallási és politikai meggyőződésétől vagy szexuális orientációjától.

A roma népesség védelme, fejlődése, teljes körű társadalmi integrációja és az intézmények életébe történő bevonása az összes többi közösségéhez hasonlóan a koszovói kormányzat törvények és alkotmány által előírt kötelezettsége. Bár a helyzet korántsem ideális, a koszovói függetlenség kikiáltása óta az ott élő romák a Balkán többi országához képest erősebb jogi garanciákkal rendelkeznek az egészségügyi és oktatási szolgáltatásokhoz, valamint a foglalkoztatáshoz való szabadabb, diszkriminációmentes hozzáférés terén.

A roma népesség a történeti adatok szerint bizonyíthatóan Közép-Indiából származik, és a XIII–XIV. században kezdte vándorlását Európa felé. Saját, indoeurópai eredetű nyelvük a romani. Ugyanakkor Európa többi etnikai csoportjától eltérően nincs saját országuk, hanem Európa szinte egész területén, így a Balkánon és Koszovóban is élnek közösségeik.

A 2011. évi népszámlálás adatai szerint a koszovói népesség nagy többségét, több mint 90%-át az albán etnikum adta, míg a többiek nagy része a szerb, török, bosnyák, roma, askáli és egyiptomi (Egyptians) kisebbségekből került ki.

Kategória	Mutató	Roma	Nem-roma
		népesség	
Iskolázottság	Alapfokú iskolai végzettségűek aránya a 18–21 éves népességben (%)	60	95
	Középfokú iskolai végzettségűek aránya a 22–25 éves népességben (%)	20	78
	Felsőfokú végzettségűek aránya a 26–29 éves népességben (%)	3	22
Foglalkoztatás	Foglalkoztatottak aránya a 15–64 éves népességben (%)	13	21
	Munkanélküliek aránya a munkaerőn belül (%)	49	32
	Sem munkában, sem iskolai vagy szakmai képzésben nem vesznek részt, a 18–24 éves népességben belül (%)	78	47
Egészségügy	Jónak vagy nagyon jónak érzett szubjektív egészségi állapot (%)	69	78
	Preventív egészségügyben való részvétel a 16 éves és idősebb népességben (%)	54	64
Lakás- és életkörülmények	Elektromos fűtés használata a népességben (%)	1	11
	WC a lakáson belül (a népesség %-ában)	79	96
	Számítógép otthon (a népesség %-ában)	33	60
	Túlzsúfolt lakásban élők aránya (%)	72	49

1. táblázat: UNDP: Regional Roma Survey 2017. Factsheet Kosovo Roma

A roma közösség számánál (8824 fő) figyelembe kell venni, hogy a háborút követően sokan kivándoroltak, a maradék egy része pedig bojkottálta a népszámlálást. Az Európai Roma Jogi Központ szerint a Koszovóban jelenleg élő romák száma közel kétszerese a népszámlálás során kapottnak. 1999-et követően sokan vándoroltak ki nyugati országokba, de sokan kényszerültek a szomszédos országok, például Montenegró táborába is. Közülük sokan gazdasági vagy politikai okok miatt nem kívánnak hazatérni.

Ami az oktatási szinteket illeti, az utóbbi évtized során észlelhető bizonyos, de korántsem elegendő számszerű fejlődés a roma közösségből származó fiatalok részvételében. Egy korábbi parlamenti képviselő beszámolója szerint 2002-ben egyetlen koszovói roma diák járt egyetemre, 2017-ben viszont már több mint 100.

A foglalkoztatási statisztikák általában, de a romák esetében különösen súlyos állapotot tükröznek. A 2010. évi *Human Development Report* szerint a roma családok munkanélküliségi aránya 58% volt, a teljes népesség 45%-ával

szemben. Az alkotmányos jogok, az oktatásban való nagyobb részvétel, illetve Koszovó saját hazájukként való elfogadása ellenére a roma közösség jelentős mértékben marginális helyzetben van. Az alábbi táblázat a UNDP (United Nations Development Programme) regionális romaügyi felvétele alapján ennek néhány eklatáns bizonyítékát mutatja be.

A kormányzat, az intézményrendszer és a társadalom is sokat tehet a marginalizáció csökkentése, illetve a roma integráció akadályainak felszámolása érdekében, például több egészségügyi és a kulturális különbségek feloldásában segítő roma származású szakember bevonásával. Ugyancsak jelentős szerepe lehet a munkavégzéshez kapcsolódó tanulásnak is a részvétel érzése és az önbizalom növelése szempontjából.

Az oktatásnak nyilvánvalóan kiemelt szerepe van a roma közösség sokoldalú fejlődésében. A politikának gondoskodnia kell a kisebbségi családok megfelelő támogatásáról a gyermeknevelésben, az iskolában előforduló rasszizmussal szemben, segítenie kell a nem kormányzati szervek és a sikeres példák szerepének bemutatását a kisebbségi fiatalok életkilátásainak javítása terén. Így csökkenthetők a többségi és a roma kultúra által generált különbségek a lakhatás, az egészségi állapot, az iskolázottság és a foglalkoz-

tatás szférájában. Az integráció egyik feltétele, hogy az emberek egymást egyenlőknek, egyenlő jogúaknak, azonos lehetőségekhez jogosultaknak ismerjék el, és ezeket az elveket biztosítsák és védjék a legmagasabb szintű európai és globális jogintézmények is. A gazdaság meghatározó szerepe miatt azonban Koszovónak jelenleg nincsenek meg az eszközei, hogy a felsorolt területeken a dinamikus fejlődést biztosítsa.

Ugyanakkor az itt élő roma közösség Koszovót a hazájának tekinti, és mind a társadalomba történő beilleszkedést, mind pedig az országépí-

tésben való részvételt feladatának tekinti, ami fontos sarokköve a jövő közös építésének. Mindehhez a koszovói intézményrendszer további erőfeszítéseire is szükség van.

TÁRGYSZAVAK: roma közösség, emberi jogok, politikai részvétel, iskolázottság, foglalkoztatottság, integráció, Koszovó

RÓZSA GÁBOR

68/2019

A levegő szennyezettségének tizenkét évvel később felmért morbiditási, mortalitási hatásai Franciaország európai területének térségei szerint

Shreosi Sanyal – Thierry Rochereau – Cara Nichole Maesano – Laure Com-Ruelle – Isabella Annesi-Maesano: Long-Term Effect of Outdoor Air Pollution on Mortality and Morbidity: A 12-Year Follow-Up Study for Metropolitan France

International Journal of Environmental Research and Public Health, 2018. 2487. sz. 1–8. p.

DOI: [10.3390/ijerph15112487](https://doi.org/10.3390/ijerph15112487)

A keringési és légzőszervi ártalmak alakulása tizenkét éves távlatban összefügg a levegő helyi szennyezettségének mértékével. A hivatkozott korábbi vizsgálatok is igazolják, hogy amelyik térségben viszonylag nagy a szálló por vagy más emissziók koncentrációja, ott nagyobb mind a megbetegedés, mind a halálozás kockázata.

A levegő tizenkét évvel korábbi minőségét, illetve szennyezettségét a szálló por 10 és 2,5 mikrométeres részecskéi (particulate matter, PM₁₀ és PM_{2,5}), a nitrogén-dioxid (NO₂) és az ózon (O₃) koncentrációja szerint állapították meg a felmért térségekre.¹ Ez a tanulmány 2 kilométeres felbontással elemzi a franciaországi

térségek 1999. és 2000. évi napi levegőszennyezettségének mutatósorozatát.

A terhelés mérési adatainak képviseleti mintája alapján modellezik a 2012. évi morbiditási, valamint mortalitási kockázatokat a megfigyelt térségek szerint. A térségek tényleges környezeti terheléseinek összefüggései a tizenkét évvel későbbi egészségügyi hatásokkal Poisson regressziós modellek segítségével állapíthatók meg. A regressziós számítás hivatalos 2012. évi francia egészségügyi adatainak forrása a nemzeti adatbázis.²

Megállapították, hogy milyen mértékben függ össze a levegő három szennyező anyaga

¹ A multi-scale chemistry-transport model for atmospheric composition analysis and forecast (CHIMERE database) <http://www.lmd.polytechnique.fr/chimere>.

² CépiDc (Centre d'Epidémiologie sur les Causes Médicales de Décès/French Epidemiology = Centre on Medical Causes of Death) of INSERM (Institut National de la Santé et de la Recherche Médicale) <https://www.cepidc.inserm.fr/>.

Model 1	All-Cause	Cardiovascular Diseases	Respiratory Diseases	Model 2	All-Cause	Cardiovascular Diseases	Respiratory Diseases
NO ₂	1.003 (1.003–1.004) **	1.000 (0.999–1.000)	0.994 (0.992–0.995)	NO ₂	1.002 (1.001–1.002)	1.003 (1.003–1.004)	0.998 (0.997–1.000)
PM _{2.5}	1.024 (1.022–1.026)	1.022 (1.015–1.029)	1.037 (1.029–1.044)	PM ₁₀	1.029 (1.027–1.031)	1.047 (1.045–1.051)	1.056 (1.043–1.069)
O ₃	1.002 (1.002–1.003)	0.999 (0.997–1.000)	1.009 (1.008–1.009)	O ₃	0.991 (0.990–0.991)	0.993 (0.941–1.049)	1.000 (0.999–1.002)

1. táblázat: A megfigyelt halálozási kategóriák* kockázatainak összefüggése a 12 évvel korábbi környezetterhelés alakulásával Franciaország megfigyelt térségeiben, 2012 (az népesség mortalitási kockázata = 1000)

*Az 1. modell a térség PM_{2,5}, a 2. modell a PM₁₀ szennyezettségre, továbbá a minta nitrogén-dioxid- és ózonerheléseire a hosszú távú relatív halálozási kockázatot hasonlítja össze (zárójelben a 95%-os konfidencia-intervallum határai). Az esetek: összes halálok, ebből: a szív és az érrendszer (I00–I99), a légzőszervek (J00–J99) betegségei szerinti halálokok.

2000. évi koncentrációjának eloszlása a morbiditás, illetve a mortalitás tizenkét évvel későbbi kockázatainak alakulásával a területi mintában.

Egy 1996-ban kiadott franciaországi felmérés megállapította az évekkel korábbi PM_{2,5} porterhelés hosszabb távú morbiditási, valamint mortalitási esetei alapján, hogy ez a terhelés mintegy 9%-át okozhatta az ország összes halálozásának. E kutatás a 30 évnél idősebb korcsoportokra vonatkozott, a porterhelés mintái a PM_{2,5} 31 700; a PM₁₀ 17 600 halálozási esetét tartalmazták.

A jelen kutatás 2012. évi morbiditási modellje véletlen mintavétellel vette számításba a legalább két napig tartó kórházi fekvőbeteg-ellátás mutatósorozatait¹ Franciaország európai területének teljes lakónépességére vonatkoztatva.

A kórházi ellátás és a halálozás kiemelten vizsgált mintái a légzőszervi kóresetek, mint pél-

dául a krónikus obstruktív tüdőbetegség, az idült hörghurut (bronchitis), az asztma, a tüdő kóros elváltozása (amelynek tünete lehet a zihálás, légszomj, tüdőtágulás).

A kutatás eredményeit összefoglaló táblázat szerint a levegő porterhelése okozza a legnagyobb gyakorisággal a tizenkét évvel későbbi halálozásokat. Kisebb ennél a távlati káros következmény kockázata a nitrogén-dioxid, illetve az ózon 2000. évi térségi koncentrációjától függően.

Távlati egészségügyi hatás továbbá a fekvőbeteg-ellátás tizenkét évvel későbbi kockázata. Gyakoribb a légzőszervi megbetegedés az ország olyan térségeiben, ahol az átlagosnál magasabb a levegő porterhelése.

Az ózonerhelés miatti egészségkárosodás relatív kockázata a legkisebb tizenkét évvel később, a szálló porterhelésé a legnagyobb. A kutatás figyelembe vette a franciaországi kérdőíves egészségügyi felmérésben (ESPS) meghatározott betegségek adatait is a legalább 15 éves lakosság mintájára. Az értékelt 2012. évi válaszok megjelölték az utóbbi tizenkét hónapban előfordult megbetegedések kategóriáit.

A 2012. évi hivatalos egészségügyi adatok szerint a felmért 521 360 természetes halálozás közül a légzőszervi betegségek 38 092, a keringési betegségek 141 295 esetben fordultak elő a megfigyelt térségekben.

A mintavételi eljárás kontrollváltozói figyelembe veszik a válaszoló iskolázottságát, családi állapotát, a depriváció mértékét térségek szerint. További változó lehetne a válaszoló dohányzása is, azonban ilyen mutató nem elérhető a minta térségeire, ezért a modellek közelítő helyi adatként a tüdőrák relatív gyakoriságát veszik számításba.

A tanulmány egészségügyi és helyi környezetterhelési adatsorai közötti kapcsolatok alapján megállapítható, hogy a lakosság egészségét károsítja hosszabb távon, ha a nitrogén-dioxid-

¹ Enquête Santé et Protection Sociale (ESPS – Health, Health Care and Insurance Survey) az Institut de Recherche et Documentation en Économie de la Santé – IRDES (Institute for Research and Documentation in Health Economics) adatbázisa.

Model 1	All-Cause	Cardiovascular Diseases	Respiratory System Diseases	Model 2	All-Cause	Cardiovascular Diseases	Respiratory System Diseases
NO ₂	1.029 (1.002–1.057) **	1.084 (0.917–1.281)	1.165 (0.883–1.537)	NO ₂	1.046 (1.020–1.074)	1.071 (0.876–1.310)	1.17 (0.904–1.513)
PM _{2.5}	1.107 (1.079–1.136)	1.225 (0.967–1.551)	1.2 (0.990–1.454)	PM ₁₀	1.099 (1.072–1.128)	1.097 (0.899–1.339)	1.181 (0.970–1.439)
O ₃	1.008 (0.974–1.044)	0.742 (0.490–1.123)	0.793 (0.473–1.330)	O ₃	0.998 (0.963–1.035)	0.919 (0.700–1.208)	0.869 (0.645–1.172)

2. táblázat: A megfigyelt kórházi esetek* kockázatainak összefüggése a 12 évvel korábbi környezetterhelés alakulásával Franciaország megfigyelt térségeiben, 2012 (a népesség betegségi kockázata = 1000)

*Az 1. modell a térség PM_{2,5}, a 2. modell a PM₁₀ szennyezettségre, továbbá a minta nitrogén-dioxid- és ózonterheléseire a megbetegedés és kórházba kerülés hosszú távú relatív kockázatait hasonlítja össze (zárójelben a 95%-os konfidenciaintervallum határai). Az esetek: összes ok, ebből: a szív- és érrendszeri betegségek (I00–I99), a légzőszervek (J00–J99) betegségei szerinti kórházi ápolás, legalább két napig.

3. táblázat: A megfigyelt természetes halálások kockázatainak összefüggése a tizenkét évvel korábbi környezetterhelés* alakulásával Franciaország megfigyelt térségeiben, 2012

*Az 1. modell a térség PM_{2,5}, a 2. modell a PM₁₀ szennyezettségre, továbbá a minta nitrogén-dioxid- és ózonterheléseire hasonlítja össze a hosszú távú természetes halálások esélyét (zárójelben a 95%-os konfidenciaintervallum határai).

koncentrációja meghaladja a terhelési küszöbértéket (mintegy 40 µg/m³).

A helyi ózonterhelés mért adatai nem érhetők el a minta területi egységeire, és az is lényeges hogy a sugárzás egészségügyi hatásai ingadozó, eltérnek az évszakok szerint Franciaországban.

A tanulmány szerinti távlati kockázatelemzés megismételhető, ehhez a hivatalos egészségügyi adatok bővítése ajánlott, például megfigyelhetők a két napnál rövidebb ápolás, valamint a sürgősségi betegellátás esetei is az ország térségei szerint.

TÁRGYSZAVAK: levegő szennyezettsége, regresszió, szálló por, nitrogén-dioxid, ózon, morbiditás, mortalitás, egészségügyi adatbázis, Franciaország

NÁDUDVARI ZOLTÁN

Model 1	Natural Causes	Model 2	Natural Causes
NO ₂	1.012 (0.999–1.027) **	NO ₂	1.041 (1.024–1.058)
PM _{2.5}	1.032 (1.021–1.065)	PM ₁₀	1.072 (1.052–1.092)
O ₃	1.018 (1.002–1.035)	O ₃	0.992 (0.978–1.006)

69/2019

A környezetben előforduló elemi higanynak és vegyületeinek káros hatásai az emberi termékenységre

Geir Bjørklund – Jan Aaseth – Maryam Dadar – Monica Butnariu – Salvatore Chirumbolo: Exposure to Environmental Organic Mercury and Impairments in Human Fertility *Journal of Reproduction and Infertility*, 2019. 3. sz. 195–197. p.

URL: <http://www.jri.ir/documents/fullpaper/en/60054.pdf>

Közismert tény, hogy a higany (Hg) igen mérgező az emberi szervezetre nézve, és a környezeti higanyszennyezés továbbra is jelentős egészségügyi problémát jelent világszerte. Az ember ipari tevékenységei a levegőben, a talajban, az édes- és a tengervizekben megnövekedett higanyszinthez, valamint élelmiszerláncbeli bioakkumulációhoz vezettek. A halfogyasztás által a higany könnyen felszívódik az emberi szervezetben. Ezenkívül erősen mérgező anyag, ugyanis káros hatással van az ember reprodukív egészségére. A higany, különösen szerves formáiban (metil-higany és etil-higany), mérgező még akkor is, ha az egyének viszonylag alacsony higanyszintnek vannak kitéve. Az Egészségügyi Világszervezet (WHO) jelentése szerint a higany mérgező hatása könnyen megfigyelhető a tüdőben, a vesékben, a bőrön és a szemeken, emellett az ideg-, az emésztő- és az immunrendszerben is. Ezek a hatások a gazdaszervezet immunválasza által, korlátozott méregtelenítési és fémkiválasztási képességein keresztül nyilvánulnak meg.

Komoly aggodalomra ad okot, hogy mind az elemi higany, mind a metil-higany könnyen átjut a placentán, és eléri a magzatot. Ily módon a higany az idegrendszeri fejlődési rendellenességek egyik fő oka, beleértve a késleltetett születés utáni fejlődést. Fontos hangsúlyozni, hogy a fejlődő magzati agy a magzat legérzékenyebb szerve. Ugyanakkor egy közelmúltbeli vita az étkezéssel bevitt higany toxicitásáról ellent-

mondásokra világított rá a higany magzati fejlődésre gyakorolt hatását illetően, főként amiatt, hogy nehéz megbízható módon követni a higany farmakokinetikáját¹ felnőtt terhes nőkben. A plazma higany farmakokinetikája és terhesség alatti elfogadható szintje továbbra is vita tárgya, és általában hiányoznak a friss tényeken alapuló hivatalos iránymutatások is.

Közelmúltbeli jelentések, valamint a minamatai és az iraki katasztrófákról² szóló korábbi információk ismét felélesztették ezt a vitát. A higanynak való kitettség magyarázhatja az ismeretlen eredetű meddőség eseteit férfiaknál, de nőknél is. A legfrissebb bizonyítékok szerint a higany gátolja a spermatozoidok energiacseréjét, ezáltal akadályozva azok normális működését. A metil-higany a női reprodukív szervek károsodását okozza.

Ezenkívül, rendellenes higanytoxikológia vizsgálatot követően, menstruációs rendellenességekről, sterilitásról és spontán vetélésről számoltak be. Spontán abortusz akkor fordulhat elő, ha a terhes nő szerves higanynak vagy más mérgező anyagnak van kitéve. Sok spontán abortusznak nincs ismert oka, azonban a jelentések azt

¹ A gyógyszerek szervezetbeli sorsával foglalkozó tudományág.

² Az 1950-es években a japán Minamata városában, valamint szintén a múlt század közepétől több hullámban, Irakban tapasztaltak higanyszennyezés által okozott súlyos, tömeges neurológiai sérüléseket emberekben és állatokban is.

mutatják, hogy a higanynak való kitettség sok esetben kiváltó tényező lehet. Feltételezhetően szerepet játszik az apák érintkezése higannyal, rovarirtókkal és más ipari vegyi anyagokkal is.

Kínai populációval végzett vizsgálatok azt mutatták, hogy a metil-higanynak való kitettség terhesség alatt az idegcső rendellenességeivel jár és a vegyület nagyobb mértékű lerakódásával a méhlepényben. Friss adatok alapján komoly aggodalmak merültek fel egyes romániai vidékekkel kapcsolatosan is, amelyeket kiemelkedően magas higanyszennyeztség jellemez.

A higanynak való kitettség pre- és postnatális kockázatait illetően fontos megemlíteni, hogy a higany koncentrációja a gyermekek idegrendszerében és egyéb szerveiben magasabb lehet, mint az anyában, részben az újszülött kis súlyának köszönhetően, ami összefügg az erőteljes gyomor- és bélrendszeri felszívódással és az alacsony vese-kiválasztással, és ami azt jelenti, hogy a veszélyes higanynak való kitettség hatása születés után is fennállhat.

Minamata korábbi tanulságai és az utóbbi évek jelentései ellenére a jelen cikk által vázolt észrevételek együttesen azt mutatják, hogy a higanyszennyezés és a termékenység kapcsolatát eddig ritkán vizsgálták a szakirodalomban. Nyilvánvaló, hogy a higanynak való kitettség jelentős hatással lehet a szaporodási folyamat több szakaszára, a fogantatástól a szervek és endokrin rendszerek maturációjáig, valamint a gyermek egészséges fejlődéséig, ezért igen fontos a veleszületett és fejlődési rendellenességekkel kapcsolatos ismeretek jelenlegi állásának folyamatos, szisztematikus vizsgálata és értékelése a környezetszennyező anyagokkal való esetleges összefüggésekkel kapcsolatban.

TÁRGYSZAVAK: higanyszennyezés, higanymérgezés, termékenység, születési rendellenességek

BÁNDI MELISSA

TÁRSADALOM

Közjó vagy magánvagyon?

Public good or private wealth? *Oxfam Briefing Paper*, 2019. január. 1–38. p.

DOI: [10.21201/2019.3651](https://doi.org/10.21201/2019.3651)

A mai világban gazdaságunk egyenetlen, emberek milliói élnek mélyszegénységben, miközben a milliárdosok száma a pénzügyi válság óta megkétszereződött, vagyonuk napi 2,5 milliárd dollárral gyarapodik. A dúsgazdagok és a nagyvállalatok évtizedek óta nem észlelt mértékű, igen alacsony adórátákat élveznek. Az általános egészségügyi ellátás, az oktatás és a többi közszolgáltatás csökkenti a gazdagok és a szegények, a nők és a férfiak közötti szakadékot; a tehetősek méltányosabb adózása pedig segíthetne fedezni az ellátások költségeit.

A figyelmeztetést az Oxfam International¹ tette közzé, saját hagyományait követve ismét csak a davosi Világ gazdasági Fórum januári összejöveteléhez időzítve az áttekintés kiadását. A világban tapasztalható egyenlőtlenségeket közérthetően taglaló beszámoló érzékletes ellentéppárokkal szemlélteti a földkerekségen tapasztalható ellentmondásokat, példákat idézve az Oxfam harmadik világban tevékenykedő helyi irodáinak tevékenységeire. A dúsgazdagok gyarapodása mellett tudatja, hogy Fekete-Afrika országokban emelkedik a mélyszegénységben élők száma; hogy a földkerekségen 3,4 milliárd ember épphogy csak elkerüli a nyomorgást, és napi 5,5 dollárnál csekélyebb összegből él; hogy az Amazon internetes vállalkozás alapítója, Jeff Bezos 112 milliárdos vagyonának 1%-a megfelel a 105 milliós lélekszámú Etiópia egészségügyi kiadásainak; hogy a világ összesített vagyonából a férfiak 50%-kal többet mondhatnak a magukénak, mint a nők. Utal rá, hogy tizenhárom fejlődő

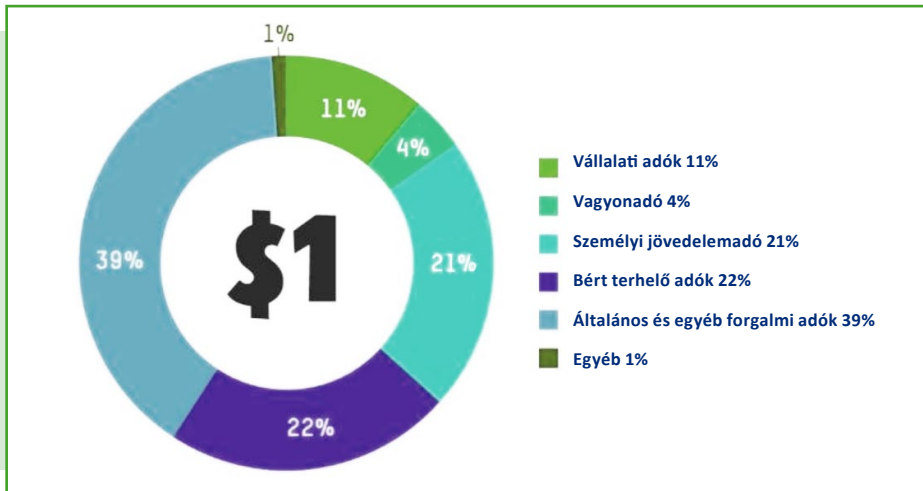
ország felmérése szerint az oktatási és egészségügyi kiadások az egyenlőtlenségek csökkentéséhez 69%-ban járultak hozzá. S ha a világ leggazdagabb embereinek 1%-a mindössze 0,5%-kal több adót fizetne, abból 262 millió iskolából kimaradt gyermek oktatását lehetne fedezni, egyben olyan egészségügyi ellátásokról gondoskodni, amelyek révén 3,3 millió fő élete lenne megmenthető. S ha a nők világszerte elvégzett, meg nem fizetett gondozási-ápolási munkáit egyetlen cég végezné, annak éves forgalma 10 billió dollár lenne, ami negyvenháromszorosa az Apple nevű cég forgalmának.

A globális áttekintésből értesülhetünk az adózás aránytalanságairól is. Túl azon, hogy a vagyonokat világszerte igen szerény mértékben terhelik köztartozások, mivel egy dollárra csupán 4 adócent jut, a „gazdag” országokban a személyi jövedelemadó felső rátája az 1970. évi 62%-ról 2013-ban 38%-ra mérséklődött (a fejlődő országokban átlagosan 28%). Egyes országokban, mint például Nagy-Britanniában és Brazíliában, az adóalanyok legszegényebb 10%-a jövedelmeinek nagyobb arányát fizeti be köztartozásként, mint a leggazdagabb 10%. Az Oxfam globális szemléjének legfőbb mondanivalója, hogy a közszolgáltatások, ezen belül is az egészségügy és az oktatás, kiemelkedő szerepet töltenek be az egyenlőtlenségek enyhítésében.

Az áttekintést tíz szerző készítette, tucatnyi segítő és szakértő bevonásával. Felhasznált forrásaikról a módszertani jegyzet ad tájékoztatást.² A módszertani ismertetésből kitűnik, hogy a legvagyonosabbakra vonatkozó adatok a *Forbes* magazinnak a milliárdosok nettó vagyonáról 2000

¹ Az Oxfam: eredetileg sürgőnyócím, annak a kvéker tudósok által Oxfordban, 1942-ben alapított bizottságnak az elérhetőségét jelölte, amely 1995 óta Oxfam International hálózatként világszerte tucatnyi nonprofit szerveződést fog össze.

² Elérhető: <https://oxfamlibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620599/tb-public-good-or-private-wealth-methodology-note-210119-en.pdf>.

1. ábra: Az adóbevételek megoszlása, 2015

Forrás: az Oxfam számításai az OECD adatai alapján (35 tagállam és 43 nem tagállam)

óta megjelenő, évente, illetve naponta „valós időben” készülő listájából (Real Time Ranking) származnak. Az Oxfam összeállítása a 2008 márciusa és 2018 márciusa közötti adatokat használta fel, a vagyonok értékének 2018-as árakon történő kifejezéséhez az Amerikai Egyesült Államok fogyasztói árindexét alkalmazták deflátorként. A milliárdosok létszámának megállapításához figyelembe vették a listára felkerülő, illetve onnan kikerülő személyeket (amikor vagyonátruházás következett be, olyankor az érintett feleket ki- és belépőként regisztrálva). Ily módon arra jutottak, hogy míg 2008-ban 1125 illetve 5120 milliárd dollárt birtokolt, a következő évben 793 fő mindössze 2833 milliárdot, majd a visszaesést követően 2017-ben 2043 személy 7849 milliárdot, rá egy évre 2208 fő 9060 milliárdot mondhatott a magáénak.

A világ összesített vagyonának megoszlásához a Crédit Suisse éves publikációi, a Global Wealth Report, valamint az azt kiegészítő Global Wealth Databook adatait alkalmazták.¹ A világméretű vagyoni egyenlenség érzékeltetésére az emberiség legkevésbé tehető felének összesített vagyonára vonatkozó, a Crédit Suisse összeállításából származó információkat ütköztették a *Forbes*-ből merített adatokkal 2017 és 2018 második negyedévére. Az egybevetés globális vagyoni koncentrációt mutat: 2017-ben a földkerekség lakóinak felének tulajdonában álló vagyonnak megfelelő tömeget 43 milliárdos birtokolta, 2018-ra számuk 26 főre apadt.

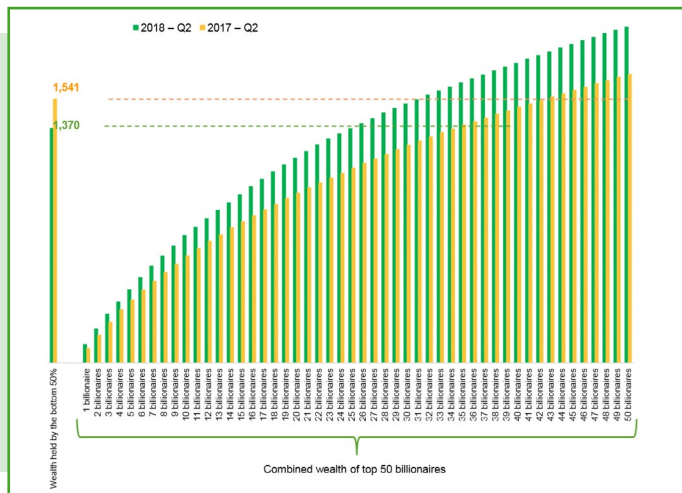
¹ *Jelentés a globális vagyonról, 2018*, illetve *A globális vagyon adatkönyve*, lásd a *Nemzetközi Statisztikai Figyelő* következő annotációját.

A társadalmi nemek közötti aránytalanságok feltárása a McKinsey kutatóintézet 2015. évi elemzése alapján történt (*Az egyenértékűség hatalma: miként járulhat hozzá a nők egyenlősége 12 milliárd dollárral a globális növekedéshez*).²

A közszolgáltatások közül az oktatási ráfordításokhoz az UNESCO statisztikai részlegének adatait használták (Globális oktatásügyi jelentés, Global education monitoring report, 2017/8), míg az ezeket a kedvezőtlen vagyoni helyzettel összefüggésbe helyező jövedelmi adatok a globális fogyasztási és jövedelmi projekt (Global Consumption and Income Project, GCIP) adatbázisából származtak, amely 1960 és 2012 közötti, decilisenkénti tényszámokat tartalmaz a világ 130 országáról. A kétféle adat összehasonlíthatósága érdekében ezeket 2011. évi vásárlóerő-paritást tükröző dollárértékre vezették vissza, és ennek alapján végezték el az alapfokú oktatás elérhetősége és a jövedelmi helyzet közötti kapcsolatok országcsoportok szerinti feltérképezését.

Az UNESCO adatai egészségügyi vonatkozásokban is feltűnnek. Így a társadalmi nemek közötti különbségek részletezése során az Oxfam elemzői rámutatnak: az oktatás és az egészségügy nemcsak megkönnyíti a nem fizetett munkákkal sújtott nők helyzetét, de elsőrendű elhelyezkedési alkalmakat is nyújt számukra (2013-ban világszerte 17,4 millió egészségügyi dolgozó, közöttük 2,6 millió orvos és 9 millió ápolónő

² *The Power of Parity: How Advancing Women's Equality can Add \$ 12 Trillion to Global Growth*. McKinsey Global Institute. 2015. szeptember. 1–155. p. Elérhető: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/employment-and-growth/how-advancing-womens-equality-can-add-12-trillion-to-global-growth>.

2. ábra: A világ népessége alsó 50%-ának vagyona és az 50 leggazdagabb személy összesített vagyona, 2017, 2018

hiányzott ahhoz, hogy az ellátás világszerte általánosnak legyen mondható). Az alsó kvintilisbe soroltak által támogatott egészségügyi keresletet viszont a demográfiai és egészségügyi felvételek programjából (Demographic and Health Surveys Program, DHS) nyert adatok alapján mérték fel – ebben a programban a fejlődő országok vesznek részt. Az adózással kapcsolatos információk a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési

Szervezet (OECD), valamint a Nemzetközi Valutaalap (IMF) adatbázisaiból származtak, szükség esetén kiegészítve az Oxfam becsléseivel.

TÁRGYSZAVAK: vagyoni egyenlőtlenségek, milliárdosok, globális szegénység

HOLKA LÁSZLÓ

71/2019

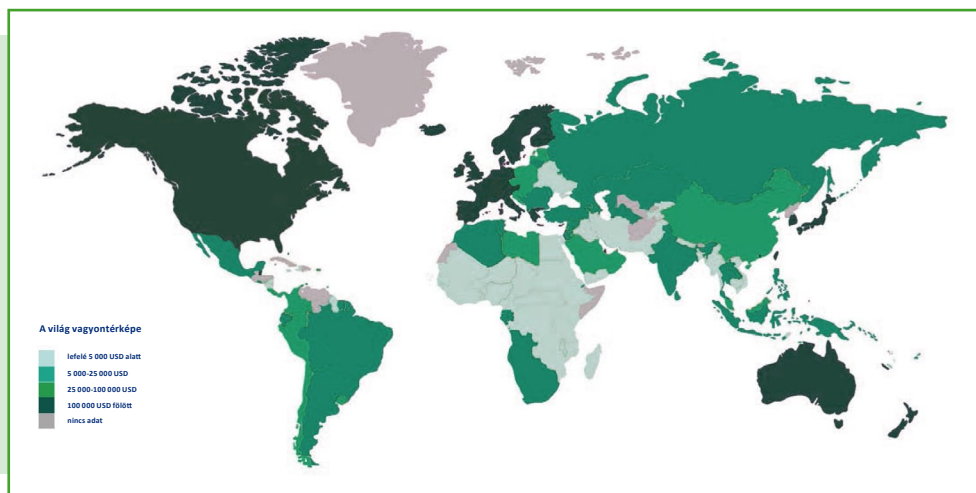
Jelentés a globális vagyonról, 2018

Global Wealth Report 2018. Zurich, 2018. október, Credit Suisse Research Institute. 1–59. p.

URL: <https://www.credit-suisse.com/about-us/en/reports-research/global-wealth-report.html>

A világ teljes vagyonából a Föld egy lakójára átlagosan 63 100 US dollár jutott 2018 derekán, mivel az előző év folyamán a globális vagyontömeg a bolygó népességét meghaladóan gyors, 4,6%-os növekedést produkálva 14 billió dollárral gyarapodott. Így összesített értéke elérte a 317 billió dollárt – közben az egy felnőttre számított éves növekmény 3,2%-ra rúgott. A globális vagyon felduzzadásához legnagyobb mértékben az Amerikai Egyesült Államok járult hozzá, 6,3 billióval, így része az összmenyiségből 98 billió lett. A második helyen Kína állt, amelyik a legtetemesebb nettó vagyonnal rendelkező egyének számát tekintve már 2009-ben, a teljes vagyont illetően 2011-ben s a milliomosok számában 2014-ben megelőzte Japánt.

Az összesítéseket a Credit Suisse bank kutatóintézete végezte el „a világ háztartásainak hozzáférhető adatai alapján” kilencedik alkalommal közzétett jelentésében. A beszámoló első ízben tesz kísérletet arra, hogy megbecsülje a nők tulajdonában lévő vagyont: értékét a globális vagyontömeg 40%-ában adja meg. A mindkét nemhez tartozó milliomosok száma ugyanakkor a jelentés szerint 42 millió főre rúgott. Megcsappant a milliomosok száma Törökországban és Brazíliában – főleg a valuták leértékelődése következtében –, és dinamikus, 878 ezer fővel nőtt az Amerikai Egyesült Államokban, ami a világméretű bővülés 40%-át adta. Franciaországban, Nagy-Britanniában, Németországban és Olaszországban az újkeletű milliomosok száma 200-200

1. ábra: A világ vagyontérképe, 2018

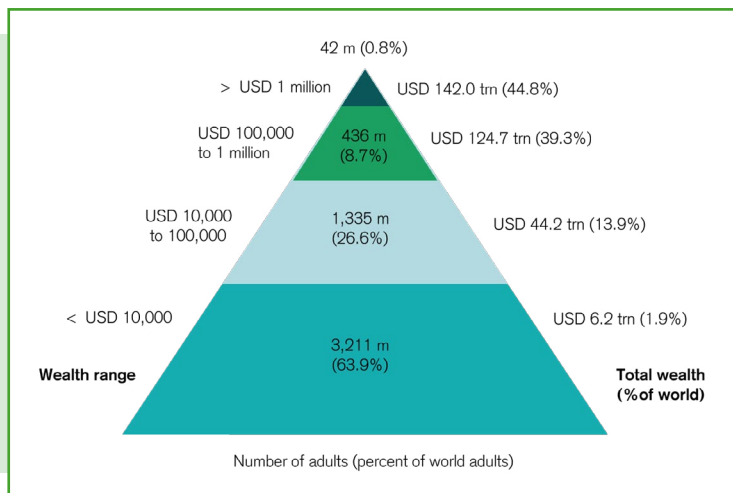
ezer fővel lett nagyobb, Kínában „csupán” 186 ezerrel, Japánban 94 ezerrel. A létszámbővülés inkább volt írható a reálvagyon gyarapodásának számlájára, mint az árfolyammozgások hatására.

A jelentés hatvan oldalon tekinti át a világ-vagyon alakulását 2018-ban, a földkerekség vagyonpirmisát, továbbá a kilátásokat – akár-csak a nők részesedését a vagyonból, valamint a globális trendek jellemzőit. Végül részletezi tizenhat ország vagyoni adatait. Megállapítja, hogy a 2008-as válság a pénzügyi eszközöket sújtotta a leginkább, állapotuk viszonylag gyorsan helyreállt, s a világ háztartásainak vagyon-növekményéhez tavaly 41%-ban járultak hozzá (az Amerikai Egyesült Államokban részesedésük kétharmados volt). Ugyanakkor a nem pénzügyi eszközök növekedése gyorsabb üteműnek bizonyult, Kínában és Európában részesedésük a gyarapodásban elérte a 75%-ot, Indiában egyenesen a 100%-ot. A jelentés becslései szerint a háztartások adósságállománya Afrikát leszámítva minden régióban jelentékeny volt, Kínában és Indiában kétszámjegyű növekedést mutatott.

Míg a Föld felnőtt lakosságának fele együttesen csupán a teljes világvagyon alig 1%-át birtokolja, a leggazdagabb decilishez tartozók a globális vagyon 85%-ának tulajdonosai, s a legfelső percentilis tagjai a háztartási vagyon 47%-át mondhatják a magukénak. A legfelső egytized és egy százalék részesedése 2000 és 2008 között jelentősen csökkent: a felső percentilisbe soroltaké például 47%-ról 43%-ra mérséklődött. A válságot követően azonban a trend megfordult. A felső decilis részesedése alig módosult, ám a csúcson lévő egy százaléka visszakúszott a 2000-ben kimutatott szintre. Részesedésük mintegy tükrözi a pénzügyi eszközök sorsát a ház-

tartások portfóliójában, mivel arányuk 2000 és 2008 között csökkent, majd a válság után növekedésnek indult, szaporítva ezzel számos gazdag ország és sok tehető ember vagyonát. A pénzügyi eszközök aránya 2015-ben tetőzött a háztartások vagyoni portfóliójában, azóta enyhén visszasett. Ezt a mozgást 2016-ban követte a legfelső percentilisbe tartozók vagyoni részesedésének enyhe csökkenése (47,5%-ról 47,2%-ra).

Az egyes országok vagyoni helyzetét leíró tömör ismertetésekben kitűnik, hogy az Amerikai Egyesült Államokban tizedik éve tart a főként pénzügyi eszközökben megtestesülő vagyongyarapodás, az egy (felnőtt) főre számított átlagos értéke a globális megoszláshoz viszonyítva feltűnően magas. A 100 ezer dollárnál nagyobb vagyonnal rendelkezők aránya 40,5%. Kína összesített vagyónállománya az évezred kezdete óta szédületes iramban nőtt, 14-szeresére emelkedett (3,7 billióról 51,9 billióra). A megoszlás azt jelzi, hogy a felnőttek többsége a 10 és 100 ezer dollár közötti vagyonnal leírhatók közül került ki (59,1%). Indiában 2000 és 2018 között az egyéni vagyongyarapodás évi 8%-os ütemet mutatott fel, a vagyon 90,8%-a a 10 ezer dollárnál csekélyebb vagyonú felnőttek kezében összpontosult. Oroszországban az egy főre számított vagyon 2000 és 2007 között a nyolcszorosára nőtt, majd megtorpant, s az akkori csúcspontot 2018 derekán sem sikerült ismét elérnie; a felnőttek 80%-a tartozik a 10 ezer dollár alatti vagyonbirtokosok közé. Németország összesített vagyona 2008 óta euróban kifejezve egyenesen gyarapodott, az egy főre számított átlagos vagyon megoszlása viszonylag egyenletes: a 10 ezer dollárnál csekélyebbet birtokló felnőttek aránya 40,6%, a 100 ezer dollárnál nagyobb értékűvel rendelkezőké 37,7%.

2. ábra: A globális vagyónpiramis, legalul balra: vagyoncsoport, jobb oldalt: a világvagyonszázalékában, legeslegalul: a felnőttek száma (százalékban)

Az országbemutatók bevezetőjében a jelentős kitér az adatminőségre, jelezve, hogy a tehetősebb országokra vonatkozóan általában megbízható adatok állnak rendelkezésre. A források, valamint az áttekintésben alkalmazott módszerek ismertetése a kutatóintézet társkiadványában található (Global Wealth Databook 2018, A globális vagyón adatkönyve). Ebben nemcsak az összesítés során felhasznált eljárásokat közlik, de országonkénti sorokat tartalmazó táblázatok mutatják be az adatforrásokat, jelezve minőségeket is.

Az összesítések elkészítésének során alkalmazott eljárást három lépésben végezték el. Az elsőben megállapították az egyes országok vagyónának átlagos szintjét. Ebben legfőképpen a háztartás-statisztikai felmérésekre támaszkodtak (25 országról csak a pénzügyi eszközökről és adósságokról készített felvételek álltak rendelkezésre). A második lépésben vázolták a vagyón

egy-egy országra jellemző mintáit, ám a vagyónok összetételéről közvetlen adatok mindössze 35 állam esetében állnak rendelkezésre. Mivel az elemzők a vagyónok és a jövedelmek eloszlása között szoros összefüggést fedeztek fel, a megfelelő arányokat kivetítették arra a 133 országra, amelynek jövedelemeloszlásáról vannak információk. Végül a vagyónok tulajdonosainak legfelső hányadáról nehéz adatokat szerezni, segédeszközként a *Forbes* magazin milliárdosokról összeállított listájára támaszkodva becsülték jelenlétüket.

TÁRGYSZAVAK: globális vagyón, vagyóneloszlás, milliomosok, egyenlőtlenségek

HOLKA LÁSZLÓ

72/2019

Prés alatt: a szorongatott középosztály

Under Pressure: The Squeezed Middle Class. Párizs, 2019, OECD Publishing. 1–169. p.

DOI: [10.1787/689afed1-en](https://doi.org/10.1787/689afed1-en)

Az erős és prosperáló középosztály megléte kulcsfontosságú a sikeres gazdaság és a kohézióval rendelkező társadalom szempontjából. A középosztály fenntartja a fogyasztást, megszabja az oktatási, egészségügyi és lakásépítési beruházá-

sok irányát és nagyságát, adóbefizetései révén meghatározó szerepet játszik a társadalombiztosítási rendszerek fenntartásában. Az erős középosztállyal rendelkező társadalmakban alacsonyabb a bűnözés, magasabb a bizalom és az étellel való

elégedettség szintje, nagyobb a politikai stabilitás és hatékonyabb a kormányzás. Ezekkel a megállapításokkal mutat rá a vizsgált társadalmi réteg jelentőségére a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD) legfrissebb kiadványa, amely jövedelmi adatok alapján a réteg korábbi pozícióinak megrendüléséről számol be.

A publikáció az OECD társadalmi egyenlőtlenségek terén tapasztalható trendek okainak és következményeinek feltárását 2008 óta végző vizsgálódásainak ötödik eleme. A sorozat legutóbbi kiadványát 2018-ban a társadalmi mobilitás kérdésének szentelték, kimutatva egyebek mellett, hogy a szervezet tagállamaiban egy alacsony jövedelmű családba született gyermek leszármazottainak négy-öt nemzedékére (azaz akár másfél évszázadra) lenne szükség ahhoz, hogy elérje az átlagos jövedelemmel rendelkezők szintjét.

A legújabb kiadványban a középosztály jövedelmi rétegeként tűnik fel (utalva rá, hogy a szakirodalom a besorolás többféle válfaját ismeri, és hogy az elemzés a jövedelmet a nemzetközi összehasonlíthatóság végett választotta). A háztartási felvételek alapján azokat sorolták ide, amelyeknek bevételei az országos jövedelmi medián 75 és 200%-a között mozognak. Az OECD átlagában az 1980-as évek közepétől a 2010-es évtized derekáig az ide sorolt háztartásokban élő személyek aránya 64%-ról 61%-ra csökkent; összesített jövedelmük három évtizeddel ezelőtt a felső jövedelműek aggregált jövedelmének négyszeresére rúgott, míg napjainkban csupán a háromszorosát éri el. S minden újabb nemzedékben csökkent az ebbe a csoportba soroltak létszáma: a baby-boom generációjának 70%-a tartozott ide húszas éveiben, az ezredforduló körül születetteknek mindössze 60%-a, s „elődeik” életük során biztosabb állásokkal rendelkeztek. A részletesebb vizsgálódások a középjövedelműek csoportját tovább bontják: az alsó réteget a medián jövedelem 75–100%-át, a középsőt a 100–150%-át, a felsőt a 150–200%-át elérők alkotják.

Az elemzés öt fejezetre tagolódik, az áttekintő részt a közepes jövedelműek arányának hanyatlását taglaló egység követi, majd a kérdés: hová lettek a középosztályhoz soroltak állásai? A középosztálybeli életmód növekvő költségeinek elemzése után a kötetet a réteg prosperálásának elősegítésére hivatott politikai megoldások szemléje zárja.

Önbesorolás szerint az OECD tagállamaiban az emberek kétharmada gondolja magáról, hogy a középosztály tagja, arányuk még nagyobb a skandináv államokban (Finnország kivételével), Hollandiában, Luxemburgban és Svájcban, ahol öt ember közül négy sorolja ide magát. Ezzel szemben Portugáliában, Brazíliában, Chilében és Nagy-Britanniában öt ember közül csak kettő akad, aki így vélekedik. Az objektív társadalmi-gazdasági helyzettől független önazonosítás különösen feltűnő Olaszországban, Mexikóban és Indiában. Reálértékben kifejezve a középjövedelmű réteg alsó és felső küszöbértékei tarka képet mutatnak, a 2010. évi vásárlóerő-paritáson számított dollárban kifejezett határértékek Mexikóban 3800 és 10 000, Luxemburgban 26 500 és 70 600 között mozogtak (Magyarország: 8707–23 219, Amerikai Egyesült Államok: 23 416–62 442).

Az elmúlt három évtizedben a medián reáljövedelmek növekedése lelassult: míg a tagállamok átlagában az 1990-es évek közepe utáni évtizedben évi 1,6%-kal emelkedtek az előző tíz év 1%-os ütemét követően, 2007 és 2016 között a tempó évi 0,3%-ra szelődött. Néhány országot leszámítva a középosztály jövedelmei alig haladják meg a tíz évvel korábbi szintet; harminc év alatt a medián jövedelmek gyarapodása nem érte el a legtehetősebb 10% jövedelemnövekedésének egyharmadát. A 2008. évi válság nyomán a szervezet 36 tagállama közül 21-ben határozottan megtorpant a medián jövedelmek emelkedése, Görögországban csökkenésük évi 6%-os ütemnek felelt meg. Csupán öt országban mutatkozott évi 2%-nál nagyobb emelkedés: Izrael, Lengyelország és Magyarország 3%-kal tűnt ki, Chile és Törökország pedig 4-4%-kal. Rohamosan emelkedett a medián jövedelem Kínában (évi 5%) és Indiában is (évi 4%).

A jövedelem emelkedésének lefékeződésével párhuzamosan megugrottak a középosztály megélhetési költségei, mivel az életmódjához tartozó javak és szolgáltatások (tisztességes lakhatás, minőségi oktatás és egészségügyi ellátás) árai az inflációt meghaladó mértékben emelkedtek, a jövedelmek pedig nem tartottak lépést ezzel. Különösen a lakással kapcsolatos kiadások okoztak nagy törést, amelyek az 1990-es években az összkidások egynegyedét nyelték el, napjainkban már egyharmadát. Az utóbbi két évtizedben a lakásárak a háztartások mediánjövedelménél háromszor gyorsabb ütemben emelkedtek.

Az elmúlt három évtized alatt a háztartások jövedelmének oroszánrészt magának mondó középosztály némi gazdasági súlyvesztése következett be: a jövedelmekből való részesedése ebben az időszakban átlagosan 5 százalékponttal esett vissza (69%-ról 64%-ra), addig az osztályba tartozók aránya a népességen belül csak 3 százalékponttal lett alacsonyabb. Ugyanakkor a felső jövedelmi réteg részesedése a jövedelmekből 18%-ról 23%-ra nőtt, míg aránya a népességen belül 1,5 százalékponttal lett magasabb. Különösen feltűnő a jelenség az Amerikai Egyesült Államokban, ahol a felső jövedelmi réteg aránya a népességből 3 százalékponttal emelkedett (11-ről 14%-ra), míg részesedése az összes jövedelemből 9 százalé-

ponttal, 26%-ról 35%-ra. A jelenséget a gazdaság súlyponteltolódásaként is emlegetik.

Az elemzés bemutatja, miként változott meg a középosztály tagjainak foglalkozási és korösszetétele, hogyan tolódott el tagjainak végzettségi struktúrája a középfokú képzettségűek felől a felsőfokúak felé, hogyan nőtt meg a kétkeresős háztartások fontossága. Fény derül arra, hogy a középosztály tagjai jelenlegi állásainak egyhatoda néz elébe az automatizálásnak.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, jövedelmi egyenlőtlenségek, OECD

HOLKA LÁSZLÓ

73/2019

Az oroszországi középosztály: a kockázattal szembeni kedv hanyatlása (teljes szemle)

Natalia Orlova: Rosszijijszkij srednij klassz: sznyizsaja appetyiti k rizku (polnij obzor). *Alfa Bank*, 2019. június 24. (online)

URL: <https://bankir.ru/novosti/20190624/rossiiskii-srednij-klass-snyizhaya-appetyiti-k-risku-polnij-obzor-10161766/>

Oroszországban a jövedelmi 7–9. decilisekbe tartozóként meghatározott középosztály tagjai megszenvedték az utóbbi évek gazdasági viharveréseit, a réteg aránya a népességen belül a 2014-es 37%-ról 30%-ra csökkent, részesedése a háztartások összjövedelmén belül 48-ról 39%-ra apadt – írja az Alfa Bank nevű, 1990-ben alapított univerzális nagybank vezető közzéadásza. Az utóbbi évtizedben a középosztály egyre veszít gazdasági súlyából, mindinkább sérülékennyé válik: reáljövedelmei stagnáltak, miközben az alacsonyabb jövedelmi csoportok jövedelmei 4, a nála tehetősebbeké 11%-kal emelkedtek.

A sérülékenységek egyik jeleként a középosztályhoz tartozó három decilis tagjai 3 százalékponttal voltak kénytelenek növelni kiadásainak belül az élelmiszerekre fordított hányadot – ilyesmi csak a legalacsonyabb jövedelműek csoportjában fordult

elő (Oroszországban az összes háztartás kiadásain belül a megfelelő hányad 27%). Lefékeződtek a réteg tagjainak hitelfelvételei is: míg 2009 és 2013 között az általuk felvett hitelek tömege 90%-kal nőtt (összhangban a legelső tizedhez tartozóknál észlelt 100%-os ütemmel), 2015 óta kerülnek a kockázatot, csupán a felső részt képviselő 9. decilisben mutatnak rá hajlandóságot.

A nagyvilágban a középosztály tagjai jellemzően a versenyszférában foglalkoztatottak vagy a magánvállalkozók köréből kerülnek ki. Kifejezetten orosz sajátosság tehát, hogy a középosztály tagjai növelték jelenlétüket az állami intézményeknél, a költségvetési szférában. A szerző mintavételes felvételek mikroadatainak elemzése alapján megállapítja, hogy 2017-ben a középosztálybeli háztartásfők 15%-a állt állami szolgálatban, úgy, hogy arányuk 2003-ban mindössze 10% volt.

A jelenség összefügg a kockázatkerülés másik megnyilvánulásával. A háztartások jövedelmén belül ugyanis a vállalkozói jövedelmek arányának egyértelmű csökkenése mutatható ki, az ezredforduló és 2017 között ez 17%-ról 9%-ra mérséklődött. Ezzel párhuzamosan Oroszország lakóinak mindössze 12%-a találja vonzónak magánvállalkozás megindítását.

A szerző kitér a nehézségekre, amelyek a középosztály fogalmának meghatározását övezik. A megközelítések két nagy csoportját különbözteti meg: a számára elfogadható elsőben a jövedelem szerinti besorolásokat említi, közöttük az egyik a besorolást a vásárlóerő-paritáson meghatározott abszolút összeghez köti, a másik a mediánjövedelem 75 vagy 125%-ától 200%-áig terjedő jövedelmeket. Az első módszert a Pew Research Center alkalmazza, és ennek megfelelően 2011-ben Oroszországban a lakosság 73%-a, azaz 100 millió ember alkotta a középosztályt. A mutató jelentősen meghaladja a feltörekvő gazdaságokkal rendelkező országokra jellemző 30%-os arányt is, a fejlett országok 50% körüli mutatót is. A második módszer a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezeté (OECD); a mediánjövedelem 75 és 200%-a közötti sáv szerinti számítások esetén 2015–2016-ban Oroszországban a középosztályba a lakosság 53%-át, 76 millió főt lehetett sorolni (a feltörekvő piacokkal rendelkezők 45 és a fejlett államok 60%-os átlagos aránya mellett).

A jövedelem nem feltétlenül jár együtt meghatározott magatartási módok előfordulásával, különösen nem a feltörekvő gazdaságú országokban, ahol a középosztály létrejötté viszonylag új keletű jelenség. Ezért a középosztály meghatározásában további eljárások is előfordulnak. A Carnegie Endowment felfogása szerint például középosztálybeli minden olyan család, amely legalább egy

személygépkocsival rendelkezik. Ennek alapján Oroszországban 2010-ben a középosztályhoz a lakosság 73%-a tartozott, vagyis 104 millió fő.

A középosztály képessége arra, hogy fenntartsa fogyasztási színvonalát, nem csupán jövedelmétől vagy fogyasztási hajlandóságaitól függ, hanem megtakarításaitól is. A Credit Suisse 2015-ben közzétett tanulmánya szerint középosztályként meghatározható az a réteg, amelynek megtakarításai kétévi átlagos jövedelmének felelnek meg. Ilyen felfogásban valóságos szakadék tátong a fejlődő országok középosztályainak létszáma között (ahol a lakosság 10%-a tartozik ide) és a fejlett országokéi között (50%). Oroszországban a módszer alkalmazása esetén 4%-os arány mutatható ki, ami 6 millió fővel lenne egyenlő.

Kiegészítő szempontként érdemes tehát felvenni például a fogyasztói magatartást is (a már említett ételmeiszerfogyasztáson túl). Az orosz hivatalos statisztikai szolgálat, a Roszsztat felmérése szerint 2018 végén az oroszországi háztartásoknak csak 3,2%-a rendelkezett elegendő pénzügyi forrással ahhoz, hogy minden fogyasztási igényét ki tudja elégíteni. A megkérdezettek további 32,2%-a megengedhette magának élelmiszerek, ruházati cikkek, lábbeli és tartós fogyasztási cikkek vásárlását, de nem tellett volna személygépkocsira, lakásra, hétvégi házra. Ebben a vonatkozásban az első, kisebb csoport megfelelt a Credit Suisse igen szűk meghatározása szerinti középosztálynak. A fogyasztási cikkek piaca szempontjából viszont ahhoz inkább a második csoport illene.

TÁRGYSZAVAK: középosztály, fogyasztói magatartás, Oroszország

HOLKA LÁSZLÓ

74/2019

És mégis mozog: nemzedékek közötti mobilitás Olaszországban

Paolo Acciari – Alberto Polo – Giaunluca Violante: And yet, it moves : Intergenerational mobility in Italy. *Vox CEPR Policy Portal*, 2019. július 13. (online)

URL: <https://voxeu.org/article/intergenerational-mobility-italy>

Az elmúlt évtizedben a nemzedékek közötti mobilitás növekvő figyelmet kapott mind a politikában, mind a tudományos vitákban. A mobilitási mutatószámok lehetővé tették a jelenség feltérképezését, amellyel vizsgálható, hogy az egyének életútjának különböző kezdeti feltételei miként válnak a sikert megvalósító egyenlő lehetőségekké. A mobilitás az élhető és igazságos társadalom egyik fokmérője. A nemzedékek közötti mobilitás szakirodalmában a jövedelmi adatok a reneszánszukat élik, mivel a kutatók számára több országban lehetővé vált a nagy adminisztratív adatállományokhoz való hozzáférés (2013: Dánia, 2014: Amerikai Egyesült Államok, 2017: Izrael, Kanada és Svédország). A nagy adatállományok lehetővé tették a nemzedékek közötti mobilitási indexek pontos becslését, az országon belüli mobilitási minták vizsgálatát és azok földrajzi eltéréseinek meghatározását. Arról is ismereteket lehet szerezni, hogy a szocioökonómiai tényezők milyen szoros kapcsolatot mutatnak a jövedelmi mobilitás régiók szerinti elhelyezkedésével.

A szerzők e tanulmányuk elkészítéséhez egy új adatbázist hoztak létre, amely lehetővé tette a nemzedékek közötti jövedelmi mobilitás rendszeres vizsgálatának első lépését az olasz gazdaságban. A kiindulópontot egy olyan adminisztratív elektronikus adatbázis jelenti, amelyben az olasz gazdasági és pénzügyminisztérium által kezelt egyedi adóbevallásokat használták fel. Az adatbázisból az 1942 és 1963, valamint az 1972 és 1983 között született évjáratokat emelték ki. A társadalombiztosítási szám alapján párosították a szülőket a gyermekeikkel. A végső adatállományba 650 ezer szülő-gyermek pár került három évet érintő részletes jövedelmi információval. Az adatbázis három részből áll:

nemzeti statisztikák, mobilitási különbségek az olasz tartományok között, valamint Olaszország összehasonlítása más országokkal.

Először a nemzedékek közötti mobilitás nemzeti szintű vizsgálatát végezték el. A szülőket a nemzeti jövedelemeloszlásban elfoglalt helyük szerint sorba rendezték, és ehhez hasonló módon rangsorolták a gyermekek jövedelmét is. Ezután egy nemzeti átmeneti mátrixot szerkesztettek meg a jövedelmek kvintiliseinek kiszámításával. A mátrix adatai szerint azon 100 gyermekből, akinek a szülei a legalacsonyabb kvintilisbe estek (kevesebbet kerestek évi 15 ezer eurónál) csak 10 gyermek jövedelme ért el olyan szintet, hogy a legfelső kvintilis csoportjába kerüljön. Ezzel szemben azon 100 gyermekből, akinél a szülők jövedelme a legfelső kvintilisbe tartozott (többet kerestek évi 50 ezer eurónál), legalább 35 gyermek maradt a szülei által elért legfelső ötöd csoportban.

A gyermekek és a szülők jövedelemeloszlásának kapcsolata szerint, például ha a gyermek szülei a jövedelemeloszlás 25. percentilisének állnak, akkor egy átlagos gyermeknek esélye van arra, hogy felnőttként felküzdje magát a 44. percentilisre. A jövedelmi skála 90. percentilisének álló szülők gyermekei felnőttként átlagosan a 80. percentilis szintjét érik el. A szülő-gyermek közötti rangsor relációi majdnem lineárisak, kivéve a jövedelemeloszlás legfelső régiójában elhelyezkedőket. A leggazdagabb szülők (a 95. percentilis feletti) gyermekeinek jövedelme felnőttként nagy valószínűséggel a 80. percentilis feletti tartományba tartozik majd.

E kutatás eredményei szerint a felfelé irányuló mobilitás magasabb mértékű a fiúknál és az elsőszülötteknél, továbbá azoknál a gyermekek-

nél lehet magasabb értékű mobilitásra számítani, ahol egy szülő Olaszországon belül egy másik tartományba költözik. Így a földrajzi mobilitás együtt jár a társadalmi mobilitással.

Némileg más eredményt kapunk, ha a jövedelemeloszlás percentilisének nem az átlagát, hanem a mediánját vizsgáljuk. Ekkor a mobilitás mértéke kisebb, azaz a gyermekek nagyobb valószínűséggel maradnak a jövedelemeloszlás azon értékeinek közelében, ahol szüleik is voltak. Ez azt jelenti, hogy az alacsony jövedelmű családok gyermekei a jövedelemeloszlás alján, míg a magas keresetű szülők fiai, lányai a felső régióban helyezkednek el. A jelenség a jövedelemeloszlás nem is kis mértékű ferdeségével magyarázható.

A medián jövedelmek eloszlásának vizsgálata további meglepő eredményeket mutat. Ha a szülői jövedelem a 10. percentilisen áll, akkor a gyermekek negyedének jövedelme meghaladja a 60. percentilis értékét, míg a 90. percentilisen elhelyezkedő szülők gyermekeinek egynegyede csak a 35. percentilisével kevesebb jövedelmet képes megszerezni. A szülői és a gyermeki jövedelemnagyságok közötti kapcsolat statisztikailag erősen szignifikáns. A feltételes változékonyság (conditional variability) mintegy 85%-a ugyanakkor nem magyarázható a szülők és a gyermekek megfigyelhető jellemzőivel.

A szerzők vizsgálták a 110 olasz tartomány földrajzi különbségeit a felfelé irányuló társadalmi mobilitásban. Az eredmények meglehetősen képet rajzolnak az olaszországi társadalmi mobilitás területi eltéréseiről, összehasonlítva a dél-olaszországi tartományokat az északiakkal (különösen az északkeletiekkel). Északon a felfelé irányuló mobilitás mértéke erős, a különböző jövedelmi háttérű családból származó gyermekek felnőttkorukban nagyon hasonló jövedelmi helyzetbe jutnak a jobb helyzetből indulókkal összehasonlítva. Észak-Olaszországban a felfelé irányuló társadalmi mobilitás mértéke meghaladja a skandináv országok szintjét. A kutatók elemezték, hogy milyen az esélyük a felfelé irányuló mobilitásra a gyermekeknek azokban

a családokban, amelyek a jövedelemeloszlás 20. percentilisének helyezkednek el. A milánói és a palermói tartományokat hasonlították össze. E téren Milánó és környezete a 10. legjobb, míg Palermo és vidéke az egyik legrosszabb (107.) helyezést produkálta. Annak esélye, hogy egy a milánói tartományban élő szegény gyermek felnőttként a legjobb (80. percentilist meghaladó) jövedelmi sávba kerüljön, 22%, ami a palermói tartományban lakó gyermek számára mindössze 6%.

A felfelé irányuló társadalmi mobilitást befolyásoló mintegy ötven tényezőt is elemezték (mint a termelékenység, a munkaerőpiaci feltételek, a demográfiai szerkezet, az iskolai végzettség, a családok instabilitása, a bűnözés, a gazdasági nyitottság). A vizsgálatban a társadalmi tőke és az iskola minőségét kifejező tényezők is nagy súllyal szerepeltek. Az eredmények azt mutatják, hogy a tartományszintű társadalmi mobilitás erősen korrelál a helyi munkaerőpiaci feltételekkel, a család instabilitását kifejező tényezőkkel és az iskola minőségét kifejező két indexszel, tanulók által elvégzett osztályok számával, iskolai eredményeikkel és az óvoda minőségével.

A nemzetközi összehasonlítás azt mutatja, hogy Olaszországban a társadalmi mobilitás nagyobb, mint az Amerikai Egyesült Államokban, de kisebb, mint az északi országokban. Összességül megállapították, hogy az olaszországi társadalmi mobilitás jobb, mint amit a várakozások mutattak, de az országon belüli eltérések az elképzeléseket is felülmúlják. Fejleszteni kell az iskolai oktatás minőségét és a munkaerőpiaci lehetőségeket a fiatalok számára, hogy a szegény családok gyermekei előtt is megnyíljon a lehetőség a társadalom felső rétegébe kerülésre.

TÁRGYSZAVAK: intergenerációs mobilitás, jövedelemeloszlás, Olaszország

HAJNAL BÉLA

Az élelmiszersegélyek és Amerika legszegényebbjei

Dean Jolliffe – Juan Margitic – Martin Ravallion: Food Stamps and America's Poorest
NBER Working Paper, 2019. június, 26025. sz. 1–36. p.

URL: <https://www.nber.org/papers/w26025.pdf>

Az Amerikai Egyesült Államokban az utóbbi három évtizedben nőttek a felső rétegek jövedelmei, ugyanakkor nem világos, hogy miként alakult a legszegényebb összegekből élők helyzete. Az Amerikai Egyesült Államok Népszámlálási Irodája (US Census Bureau) szerint 1988-ban az ország népességének 13,0%-a élt a hivatalos szegénységi küszöb alatt, 2016-ban arányuk alig változott, 12,7% volt. A változatlan részesedés vajmi keveset árul el arról, hogyan boldogultak a legelesettebbek, azok, akik anyagilag „talajt fogtak”, akik a legalsó decilis alsó határvonalán (a „talajon”) tengődtek. A szegények arányának állandósulása vitákat gerjesztett a szociális ellátás célszerűségéről, hatékonyságáról; a szakirodalom zömében az az állítás szerepel, hogy a szegénység felszámolására irányuló programok általában csökkentették az előfordulását, komolyabb nézeteltérések hatásuk kiterjedtségét illetően merülnek fel.

A tanulmány arra tesz kísérletet, hogy kimutassa, hogyan hatott 1988 óta a legszegényebbekre az Amerikai Egyesült Államok szociális hálójának egyik legfontosabb eleme, a Food Stamp néven emlegetett szövetségi élelmiszersegélyezési program (SNAP),¹ amelyet a Mezőgazdasági Minisztérium gondoz. A program az utóbbi két

évtized folyamán az ország szociális hálójának legfontosabb eleme lett. A 2016-os költségvetési évben a SNAP az ország népességének 14%-ához, 44 millió főhöz jutott el, a 71 milliárdos összeg címzettenként havonta 125 dolláros segéllyel volt egyenlő. Célja, hogy elérje a szegénységi küszöb 130%-a alatti bruttó jövedelemmel rendelkező családokat (többfajta kedvezménnyel kiegészítve, ami bonyolítja a rászorultság megítélését).

A program hatását számtalan módon vizsgálták. Az országos felmérések során a jogosultsági szempontok bonyolultsága miatt nehezen becsülhető a segélyek igénybevétele. Több tanulmány állítása szerint a rászorultak 30%-a nem is veszi igénybe a segélyt. A nehéz helyzetbe kerültek gyakran körülményesnek találják a regisztrációt (kimutatták, hogy a jelentkezés átlagosan öt órát vesz igénybe, két utazással a programirodához, a meghosszabbítás pedig két és fél órát és egy utazást). Az elérhetőségben két módosítás történt: 1996–1998-ban a jogosulatlanok kiszűrése érdekében a részvételt munkaviszony megletéhez köthették, szigorították a határidőket s a legális bevándorlókat hol bevonták, hol kizárták, hol ismét bevonták a jogosultak körébe, ami kétségkívül hatott a segélyt igénybe vevők számára. A második módosítás során, 2009 áprilisában 14%-kal emelték a segélyek összegét.

Az egy főre jutó segélyek nagysága évente ingadozott a részesülők számától függően, a vizsgált időszakban évi 1,34%-kal emelkedett. Az ezredforduló és 2011 között jelentősen nőtt, 2006 és 2012 között megkétszereződött, azt követően csökkent. Összege a segélyben részesülő családoknál az 1988-as személyenkénti 2,89 dollárról 2016-ra 4,15 dollárra emelkedett.

A szerzők a legalsó decilis alsó határvonalának keresése során megállapítják: a hiányzó ada-

¹ A program első elemeinek felbukkanása 1939 és 1943 közé esett, majd 1964-től törvény formájában jelent meg, Food Stamp Program néven. A kedvezményezettek az ezredfordulói papírkuponokat kaptak, ezeket Food Stamp (élelmiszer-bélyeg) néven emlegették, azóta a segélyt hitelkártyákkal juttatják el az érintettekhez (Electronic Benefit Transfer, EBT). Az ellátás neve 2008-tól Supplemental Nutrition Assistance Program, SNAP (Kiegészítő Élelmiszersegély Program). Ismerteti Temesváry Zsolt: A Food Stamp program története és jelenkori folyamatai az Egyesült Államokban. *Esély*, 2010. 6.sz. 66–96. p.

tok pótlásakor feltevésekre és valószínűségekre kénytelenek támaszkodni; vizsgálatukban a jövedelemből, nem pedig a fogyasztásból indultak ki. Feltételezték, hogy a legszegényebb háztartások a hivatalos szegénységi küszöb alatt fordultak elő, s mivel ez a küszöb a családok nagysága és összetétele szerint változik, a legalsó határvonalat a küszöb arányában fejezték ki. Megfigyeléseikbe bevonták a jövedelmek segély felvétele utáni megoszlását is, amit a szegénységgel kapcsolatos intézkedések nem vesznek figyelembe. A kétféle eredményt az alsó határvonala megállapításánál mindvégig alkalmazták.

A határvonala és a meghatározásához használt tesztek adatforrásait a folyamatos lakossági felvételek (current population survey) 1989 és 2017 közötti éves társadalmi és gazdasági tárgyú, kiegészítő felmérései képviselték. A felvétel annál is alkalmasabb a legalsó határvonala („talaj”) meghatározására, mivel a hivatalos szegénységi küszöbérték megállapításának adatforrása is. Az adatok felhasználását két körülmény árnyalta. Az országos felmérés egyfelől a lakásokban és intézményi ellátás kereti között élőkre terjedt ki, a hajléktalanokra nem, s mivel ők valószínűleg a jövedelmi „talaj” körüli összegekből élnek, a tanulmány erre vonatkozó becslései valószínűleg felfelé torzulnak. Másfelől a segélyprogramban való részvételre vonatkozó kérdések esetében nagy a nemválaszolók aránya.

Bár a segély a 2000. esztendőzt leszámítva megemelte a legalsó határvonala értékét, a „talaj” tendenciája az időszak egészét tekintve egyértelműen „lejtett”, azaz csökkenő irányt mutatott, méghozzá mind a segély kézhezvétele előtti eseteket, mind az azt követőeket illetően. Időközben a reáljövedelmek évi 0,88%-os átlagos emelkedése jóval meghaladta a medián 0,53%-os növekedését, a kettő viszonya jelzi az amerikai egyesült államokbeli egyenlőtlenségek fokozódását: a családi jövedelmek közötti Gini-index a vizsgált időszakban 0,40-ről 0,48-ra emelkedett. Megállapítható, hogy kifejezett divergenzia észlelhető a legmagasabb jövedelmek, az átlag, a medián és különösen a legalsó decilis legalsó határvonala között.

A szerzők arra a következtetésre jutottak, hogy a magas jövedelmek növekedése harminc év folyamán nem vont maga után a legalsó decilis alsó határértékének emelkedését: az 1990-es években jelentősen csökkent, a 2000 utáni évtizedben stabilizálódott, azóta pedig lefelé tart.

TÁRGYSZAVAK: jövedelmi egyenlőtlenség, szegénység, segélyezés, Amerikai Egyesült Államok

HOLKA LÁSZLÓ

76/2019

„Belenőt” a relatív jövedelmi szegénységbe: a városi Kína 1988 és 2013 között

Björn Gustaffson – Ding Sai: Growing into Relative income Poverty: Urban China 1988 to 2013

IZA Discussion Papers, 2019. június. 12422. sz. 1–45. p.

URL: <http://ftp.iza.org/dp12422.pdf>

Kína városlakói (a megfelelő engedéllyel rendelkezők) az 1988 és 2013 közötti negyed évszázad folyamán a fejlődő országok között egyedülálló

módon leküzdötték az abszolút mutatóval mért szegénységet. A sikertörténetet egy 2000-es tanulmány azzal jellemezte, hogy sikerül „kinőni

a szegénységet”. A szerzők érvelése szerint elérkezett az idő, hogy a kínai városi népesség helyzetét az abszolút helyett a relatív szegénységi szempontok szerint ítélik meg, amint ez például Hongkong különleges közigazgatási övezetben történik: Kína többé nem tartozik az alacsony jövedelmű államok közé.

Az 1990-es évek második felében az állami vállalatok munkások tízmillióit bocsátották el, meglazultak a munkavállalók és a munkaadók közötti korábbi kapcsok, megugrott a munkanélküliek száma. A városi jövedelmi helyzet orvoslására a kormány bevezette a Dibao elnevezésű, tartományonként eltérően meghatározott jövedelmi értékekhez kötött társadalombiztosítást. Az ország viharos gazdasági növekedése ellenére kialakuló jövedelmi aránytalanságok fényében tehát releváns lenne a relatív szegénység vizsgálata.

A tanulmány adatai a kínai háztartási jövedelmi felmérések öt hullámából származnak (1988, 1995, 2002, 2007 és 2013), mindegyiküket ugyanabból a tizenkét tartományban vették fel. A háztartási jövedelmek a kínai hivatalos statisztikai meghatározás szerint felölelik a kereseteket, a vállalkozói jövedelmeket, a tőkejövedelmeket és a nettó transzfereket – az utóbbiak pozitív összetevői a nyugdíjak, negatív elemei az adók. A szerzők a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően ezt kiegészítették a saját lakások imputált bérének összegével. Továbbá beszámították a lakástámogatásokat és a természetbeni juttatásokat is, habár ezek jelentősége az 1988 utáni időszakban volt jelentékenyebb, azóta halványul.

A negyedszázad során a jövedelmek alakulására ható tényezők között a szerzők megemlítik a népesség öregedését. A városi lakosok körében a vizsgált mintán belül a gyermekek aránya 1988 és 2013 között egyharmaddal csökkent, 22%-ról 13%-ra zsugorodott. Ezzel párhuzamosan az időskorúak részesedése megkétszereződött, 7%-ról 18%-ra nőtt. További lényeges mozzanat volt a munkanélküliség megjelenése. Munkaerő-felvétel híján megítélésében csak becslések állnak rendelkezésre, amelyek értelmében mértéke 1996-ban 7%, 2002-ben 11-12% lehetett, 2007-ben pedig 8%.

A szegénységi szint megállapításához a háztartások teljes jövedelmének az adott szerkezetű háztartások kiadásaival való ütköztetése is szükséges. E téren a szerzők kiigazítják a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet (OECD)

módszerében alkalmazott ekvivalenciaértékeket, ahol az egyedülálló szorzója 1, a háztartásban élő minden további felnőtté 0,5, míg a gyermekeké 0,3 – Kína esetében a gyerekeknél is a 0,5-es szorzó érvényesítését tartják indokoltnak.

Indoklásuk szerint erre a szubjektív szegénységi küszöb alkalmas, ahol a háztartás fenntartásához „épp elegendő” jövedelem típusú válasz jelenti a választóvonalat. A válaszokat külön számították az egytől hat főig terjedő nagyságú háztartásokra, s az is leszűrhető belőlük, hogy a szubjektív szegénységi küszöbnél megjelölt összegek vásárlóereje 2002 és 2013 között rohamosan nőtt, egy négytagú háztartás esetében 147%-kal, ami megegyezett az egy főre jutó háztartási jövedelem mediánjának emelkedésével. A feleletekből kiderül az ekvivalenciaszorzók módosításának megalapozottsága: egy három felnőttből álló háztartás esetében a 2002 és 2013 közötti válaszok 1,9 és 1,7-szeres szorzók használatát indokolják (amelyek közel állnak a módosított OECD-skála kettes szorzójához), és jóval elmaradnak a hármas szorzótól.

A kínai megkérdezettek általában nem vélik alacsonyabbnak a gyermekek létfenntartási költségeit, mint a felnőttekéit. Ez magyarázható az ország hosszú ideig érvényesített egykepolitikájával is, a gyermekellátással kapcsolatos társadalmi juttatások hiányával is. A szubjektív szegénységi küszöb a kínai városiaknál mindvégig meghaladta a Dibao-ban meghatározott értékeket, ami arra utal, hogy a társadalombiztosítási ellátás burkoltan egyéb jövedelemforrásokkal is számol.

Az eredményeket összefoglaló táblázatok három (korévek szerint nem meghatározott) korcsoportra, továbbá hatféle létszámú háztartásra vonatkozóan ismertetik a relatív szegénységi küszöb értékeit a vizsgált esztendőkből. Önálló táblázat mutatja be a Foster–Greer–Thorbecke (FGT) indexek értékeit.¹

A tanulmány nemzetközi kitekintése szerint Kína városi népességének a mediánjövedelem 60%-ában megállapított szegénységi küszöb alatti 20%-os aránya 2016-ban valamivel elmaradt az Eurostat 28 tagállamról közölt, 17%-os adatától (20%-os vagy annál magasabb részesedéssel csak Bulgária, Görögország, Románia és Spanyol-

¹ Az FGT-indexek a szegénység és a jövedelmi egyenlőtlenség kombinált mértékegységét jelölik, amelyek a legszegényebb egyéneknél jelentősebb súlyokat alkalmaznak.

ország esetében lehet találkozni). Közelebbi támpontot Hongkong nyújt, ahol 2013-ban a medián 50%-ánál alacsonyabb jövedelemmel a lakosság 15%-a rendelkezett, s ez a szám csaknem megegyezik a kínai városi lakosok 2013-ban kimutatott 14%-os arányával.

TÁRGYSZAVAK: városiak, szegénység, szubjektív szegénységi küszöb, idősek, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

77/2019

Az e-kereskedelem fejlődése és a háztartások fogyasztásának növekedése Kínában

Xubei Luo – Yue Wang – Xiaobo Zang: E-Commerce Development and Household Consumption Growth in China

Poverty and Equity Global Practice Working Paper, 2019. április, World Bank Group. 1–46. p.

URL: <http://documents.worldbank.org/curated/en/491281555089759948/pdf/E-Commerce-Development-and-Household-Consumption-Growth-in-China.pdf>

Az online tranzakciókkal és a megrendelt cikkek otthoni vagy meghatározott helyeken (pick pack pontokon) történő átvételével dolgozó internetes kiskereskedelem világszerte átalakítja a fogyasztási szokásokat. Az eljárás szédítő ütemű bővülést mutatott fel Kínában, és nemcsak serkentette a háztartások fogyasztását, de a vidéki, távol eső tartományokat és a szegényebb háztartásokat is elérve hozzájárult a területi egyenlőtlenségek enyhítéséhez – állítják a tanulmány szerzői: a Világbank vezető közgazdásza, a Cornell egyetem PhD-hallgatója és a Pekingi Egyetem tanszékvezetője.

Öt évvel az e-kereskedelem Amazon nevű cégének 1994-es létrejötte után megalakult az Alibaba.com elnevezésű, Kínára szakosodott vállalkozás,¹ amely 2018-ban rekordot állított fel:

¹ A *Forbes* magazinban 2018-ban Kína leggazdagabb embereként 38,6 milliárd dolláros vagyonával az Alibaba társalapítója, Jack Ma szerepelt, aki 2018 szeptembere óta visszavonulni készül a vállalat irányításából, hogy valóra váltsa jótékonyági és oktatási terveit: <https://www.forbes.com/profile/jack-ma/#414803611ee4>.

a kedvezményes vásárlásokra kijelölt napon, az „egyesek napján”² 30,8 milliárd tranzakciót hajtott végre, ami kétszeresen meghaladta az Amerikai Egyesült Államok két hasonló vásárlási napjának (fekete péntek és Cyber hétfő) együttes forgalmát. Eredményeihez nagyban hozzájárult a vidéki internetes vásárlási pontok létrehozása.³ Az e-kereskedelem előnyei között említhető, hogy a hagyományos kereskedelemhez képest lerövidíti a vásárlók áruválasztékára fordított idejét, szélesebb termékpalettát kínál, s olyan forgalmazókat is

² A dupla egyes vásárlási fesztiválként is emlegetett alkalom november 11-ére esik, eredetileg egyetemisták diplomaszertési ünnepsége volt, az Alibaba Taobao részlege 2009 óta változtatta online vásárlási eseménnyé.

³ Az Alibababa a Taobao (kincskereső) elnevezésű online piacleret 2003-ban hozta létre, Ma jelszavával: Mi vagyunk a hangyák hadserege. A hálózat 2018-ban 3202 vidéki elektronikus boltot működtetett, lásd a tanulmány egyik szerzőjének blogját: <https://blogs.worldbank.org/eastasiapacific/china-s-taobao-villages-e-commerce-one-way-bring-new-jobs-and-business-opportunities-rural-areas>.

elérhetővé tesz, akiknek a közelben nincsenek boltjaik. A hagyományos kereskedelmi egységekre és a kisebb üzletekre kedvezőtlen hatást gyakorol, boltjaik bezárásával fenyeget (mint a könyvkereskedések esetében történt), más árucikkeknel viszont ugrásszerűen növeli az értékesítéseket. A fejlődő országokban, ahol a lakosság jelentős hányada nehezen megközelíthető falusi körzetekben él, az e-kereskedelem sok fogyasztót kapcsol be a kereskedelmi vérkeringésbe.

Kínában viharos sebességgel terjedt el az internetes kereskedelem, az ország ezen a téren mára a világ legnagyobb piacává lépett elő. Az internet használóinak száma 2017-ben elérte a 772 millió főt, közülük 533 millió használta a hálózatot vásárlásokra. Az e-kereskedelem éves forgalma 2004 és 2017 között évente átlagosan 30%-kal bővült, értéke 930 milliárd jüanról 29 160 milliárdra szökött fel. Az expressz postaszolgálat kézbesítései 2016-ban 30 milliárd darabra rúgtak, egy évre rá 40 milliárdra, ennek 60%-a kapcsolódott az e-kereskedelemben. Világszerte a kínai e-kereskedelmi tranzakciók értékének részesedése 2017-re az egy évtizeddel korábbi 1%-ról 40%-ra bővült, meghaladva az Egyesült Királyság, Franciaország, Japán és Németország együttes részarányát.

Kínán belül az online értékesítés részesedése a kiskereskedelmi forgalomból 2008-ban még csak 1% volt, egy évtizeddel később már 16%. Ugyanakkor megoszlása a tartományok között komoly egyenlenségeket mutatott: Pekingben a teljes kiskereskedelmi forgalom 45%-át, Sanghaiban 40%-át adta, de nem érte el a 2%-ot az ország kilenc belső tartományában. Az adatok az AliReserach kimutatásaiból származnak: a vállalkozás kutatási részlege két indexet is kidolgozott az értékesítések alakulásának nyomon követésére. Hasonló szakadék tátong a városi és a vidéki körzetek között, ami összefügg az internet elterjedtségével: 2016-ban a hálózat használóinak 27,4%-a volt vidéki, szemben a 72,6%-nyi városiakóval (miközben a városi népesség aránya 57% volt). Ezzel együtt lendületesen nő a vidéki online-értékesítések aránya, amely 2016-ban elérte a 17%-ot, növekménye egy év leforgása alatt 9%-ra rúgott. Három kínai tartomány nyolc olyan megyéjének vizsgálata alapján, ahol működött a Taobao falusi programja, egy 2017-es vizsgálat arra jutott,

hogy az e-kereskedelem terjedése az eljárást alkalmazó vidéki lakosok bizonyos csoportjainál csökkenti a megélhetési költségeket.

A tanulmány az e-kereskedelem fejlődése és a háztartások fogyasztásának alakulása közötti összefüggéseket Kínában három adatforrás alapján vizsgálja: támaszkodik az Alibababa által átadott értékesítési adatokra, amelyek 2013-tól állnak rendelkezésre, továbbá a 2010. évi népszámlálás eredményeire, míg a fogyasztás jellemzőit a pekingi egyetem gondozásában végzett Kínai Családtanulmányi Panel (CFPS) felméréseiből meríti. A panel 25 tartomány 162 megyéjére terjedt ki, felmérve a háztartások főbb jellemzőit, teljes fogyasztásukat is és 18 árucsoport részletes alakulását is. A felvétel 2014-es és 2016-os fordulóinak eredményeit használták fel, a közigazgatási átszervezések miatt 156 megyére szorítkozva.

Az elemzés az e-kereskedelmet három dimenzió szerint vizsgálta, elterjedtsége, intenzitása és a piacnak a nemzeti online piachoz viszonyított nagysága szerint. Mindhárom dimenzióra két indikátort alkottak, amelyek a mennyiségek alapján mérték az online eladásokat és vásárlásokat, az eladók és a vásárlók számát, valamint a műveletek keretében feladott és átvett küldeményeket. Az így kapott három mutató lehetővé tette az időbeni összehasonlítást, amihez a normalizált mutatókat z-pontokká alakították át. A következtetéseket a CFPS megyei szintű adataival egybevetve vonták le. Az elemzést kiterjesztették a népesség kvartiliseire is.

Megállapítható, hogy az e-kereskedelem fejlődése a fogyasztási cikkek magasabb növekedésével jár: az ügyletek árának csökkenése növeli a társadalomban a szakosodást, serkenti a kereskedelmet. Emellett az online kereskedelemnek nagyobb a hatása a vidéki lakosság fogyasztásának növekedésére, mint a városi népességére: nemcsak helyettesíti a boltokban vásárolt termékeket, de elérhetővé tesz be nem szerezhető termékeket is (kimutatták, hogy a Taobao vidéki pontjain vásárolt termékek 62%-a nem kapható a boltokban, az arány a tartós fogyasztási cikkek esetében 84%). Így azután a tartós fogyasztási cikkek (akárcsak a divatos termékek) értékesítésének bővülése messze

meghaladja az egyébként szintén vizsgált helyi szolgáltatások forgalomnövekedését.

A CFPS adatállományában szereplő tizen-nyolc árucsoport részletes elemzése szerint a legrohamosabb bővülés az élelmiszereknél, a kozmetikumoknál és a háztartási cikkekénél volt

tapasztalható, jellemzően leginkább az alsó kvartilisbe sorolt háztartások körében.

TÁRGYSZAVAK: e-kereskedelem, háztartások fogyasztása, Kína

HOLKA LÁSZLÓ

78/2019

A társadalmi nemek közötti jövedelmi rés az életút során: országok közötti összehasonlító elemzés

Papuna Gogoladze: *Gender Income Gap Over Life-Cycle: Cross-Country Analysis*. Tartu, 2019, University of Tartu, Faculty of Social Sciences school of Economics and Business Administration. 1–80. p.

URL: <https://majandus.ut.ee/sites/default/files/mtk/RePEc/mtk/febpdf/febawb117.pdf>

Közismertek a férfiak és a nők munkabérei közötti különbségek, amelyeket a társadalmi nemek közötti bérrésként is emlegetnek. A jelenséget a szakirodalom számtalan tanulmánya elemezte, az Európai Bizottság pedig Jövedelem, Vagyon és Társadalmi Nem (InWeGe, Income, Wealth and Gender) elnevezéssel projektet indított a feltárására. A projekt keretében készült Papuna Gogoladze tanulmánya, amely a béreken túlmenően a férfiak és a nők teljes jövedelmén belüli különbségeket vette szemügyre az Európai Unió 23 országa, valamint Norvégia és Szerbia adatai alapján.

A tanulmány célja, hogy a háztartások jövedelmeit és életkörülményeit felmérő SILC 2016. évi felvételének adataiból kiindulva a társadalmi nemek közötti különbségek feltérképezését kiterjessze a bérrés feltárásán túlmutató területekre. Mivel a bérek csak a teljes népesség felét alkotó foglalkoztatottakat érintik, igyekszik megvizsgálni a tulajdonosi, a tőkejövedelmeket és a társadalmi transzfereket is tartalmazó teljes jöve-

delmek alakulását. Összesen tizenhét különböző jövedelemforrást von be, sőt, külön-külön górcső alá veszi, miként alakulnak a férfiak és nők közötti különbségek három jövedelmi kategórián belül. Az árnyaltabb kép kialakítása végett feltárja, hogyan fest a jövedelmi rés az életút folyamán, azaz három életkorcsoport esetében.

Ahhoz, hogy az egyes jellemzők hatása az egész sokaságra kimutatható legyen, nem feltételes kvantilis regressziót alkalmaz, mondván: előnye, hogy képes becsülni a magyarázó változóknak bekövetkező marginális változásokat a függő változók nem feltételes kvantiliseire. Felhasználja továbbá azt a dekompozíciós eljárást, amelyet 1973 óta alkalmaznak a társadalmi nemek között mutatkozó bérrés tanulmányozásában (Oaxaca–Blinder), és amely az eltéréseket egy megmagyarázott és egy nem megmagyarázott részre osztja, ahol a magyarázott hányad a férfiak és a nők jellemzői közötti különbségekből fakad.

A tanulmány a vizsgált országok nagyfokú heterogenitásáról vall. A teljes jövedelmi mediá-

nok közötti, nem megmagyarázott rés a 25 ország közül 14-ben a 16–25 éves korosztályokban a legalacsonyabb, s az életkor emelkedésével fokozatosan növekszik. Előfordulnak azonban rendhagyó esetek is: Bulgáriában a rés a legfiatalabbaknál a legnagyobb, a 25 év alattiaknál a legjelentékenyebb – a férfiak javára –, míg Görögországban ugyanennél a korcsoportnál a nem megmagyarázott medián jövedelem a nők előnyére mutatkozik. A következő korcsoportnál, a 25–44 esztendősek körében a nem megmagyarázott medián rés Görögországban a legnagyobb, Dániában a legkisebb. A 45–65 évesek között ismét Görögország mutatja a legtekintélyesebb nem megmagyarázott medián részt (valamint Szlovákia). Görögország esetében a jelenség arra vezethető vissza, hogy a 2008. évi válság óta erős az elvándorlás a költségvetési szférából, s ez hozzájárulhatott a bérrés (következésképpen a jövedelmi rés) kitágulásához.

A legidősebbeknél a legnagyobb jövedelmi medián rés Ausztriában fordult elő a férfiak javára, a legalacsonyabb pedig Észtországban. Mivel ebben a korcsoportban a legtetemesebb a társadalmi transzferek hányada, az ezekben kimutatott rés ennek megfelelően alakult: a társadalmi transzferek nem megmagyarázott medián rése Észtországban a legcsekélyebb, míg Ausztriában a legnagyobbak közé tartozik.

A tanulmány külön megvizsgálta a teljes jövedelem alkotóelemeit is. A foglalkozásból származó jövedelem legnagyobb nem megmagyarázott medián rései mindenhol a férfiaknak kedvező képet mutattak. Mértékük a 25–44 évesek között Lettorszában és Észtországban volt a legjelentékenyebb, Romániában a leg-

csekélyebb; a 45–65 évesek körében a legnagyobb Hollandiában, a legkisebb Szlovéniában volt. A magántranszferek és a tőkejövedelmek elemzéséből kitűnt, hogy a legnagyobb nem megmagyarázott medián rés a legfiatalabbak korcsoportjában Franciaországban mutatkozik, a legalacsonyabb pedig Magyarországon.

Az elemzés kitért arra is, miként hat nyolc intézményi tényező a nem megmagyarázott teljes jövedelmi résre, közöttük szerepeltek a szakszervezetek, a minimálbér, a 3 év alatti gyermekek gondozásához való formális hozzájárulás. A szerző végkövetkeztetése szerint a jövedelem egészének figyelembevétele (függetlenül attól, hogy nőket vagy férfiakat érint-e) szükséges a társadalmi nemek egyenlőségének eléréséhez, mert ha a szakpolitikák csak egyik elemére összpontosítanak, úgy előfordulhat, hogy az a többi rovására történik.

A szerző, a grúz Papuna Gogoladze ezzel a disszertációként benyújtott munkájával 2019 júniusában elnyerte az észtországi Tartui Egyetem Gazdasági és Üzleti Adminisztrációs Iskoláján az ifjú statisztikusok elismerésére 2011-ben alapított díjat, amelyet Albert Pullerits-ről (1892–1967), az Észt Állami Központi Statisztikai Hivatal alapítójáról neveztek el az intézmény létrehozásának 90. évfordulóján (a Magyar Statisztikai Társaság 1928-ban tiszteletbeli tagjává választotta Pullerits-ot).

TÁRGYSZAVAK: társadalmi nem, bérrés, jövedelmi különbségek, Európai Unió

HOLKA LÁSZLÓ

GAZDASÁG

A digitális korszakra való áttérés szakpolitikáinak kialakítása az életminőség javítására. Összefoglaló

Going Digital: Shaping Policies, Improving Lives: Summary. Párizs, 2019, OECD Publishing. 1–15. p.

URL: <http://www.oecd.org/going-digital/going-digital-synthesis-summary.pdf>

A mobil eszközök szélessávú hálózatának gyors térhódítására jellemző, hogy 2017 végén az OECD-országok 100 lakosra jutó előfizetésének átlagos sűrűsége több mint 100 (2012-ben: 60). (1. ábra)

A digitális korszakra való felkészülés egyik jellemzője, hogy az internetet használók milyen arányban képesek a programozásra, különösen a 16–24 éves korcsoportokban. (2. ábra)

Az OECD-országok minden nyolcadik polgára fejt ki véleményét a világhálón (a hozzászólók

számaránya 4 és 24% között szóródik). Az alapfokú informatikai tesztet nem teljesítők számaránya átlagosan 32% az 55–65 éves korcsoportban, a 16–24 évesek között 5%.

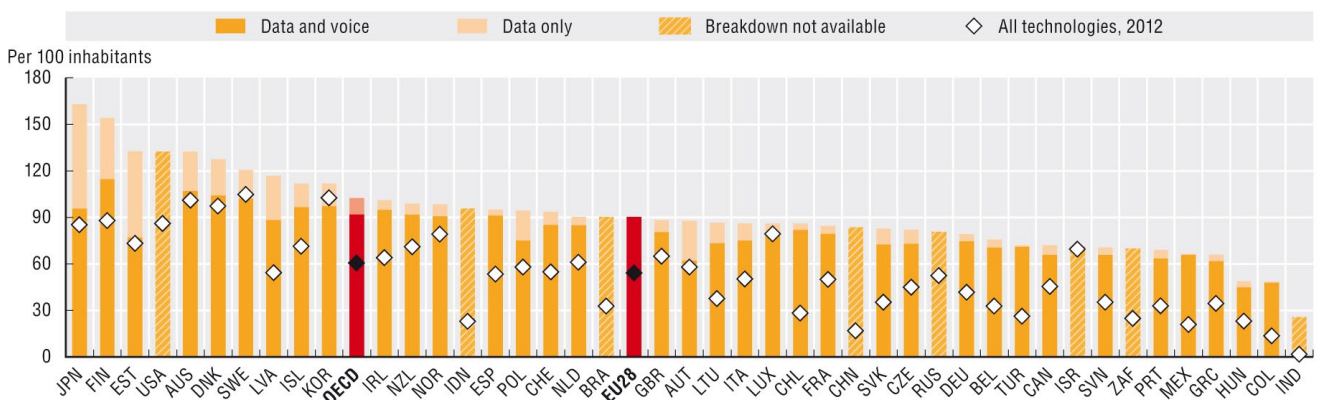
A világháló várható fejlődésére közölt előrejelzés szerint 2022-ben egy személy átlagosan három internetre csatlakoztatott eszközt használhat az OECD-országokban. Ezen belül tovább nő a szélessávú szolgáltatási csomagok részesedése. Az okostelefonok és más mobil eszközök 2016. évi részesedése mintegy 60% e térség 2016-ban forgalmazott (feltöltött és letöltött) adatmennyiségében.

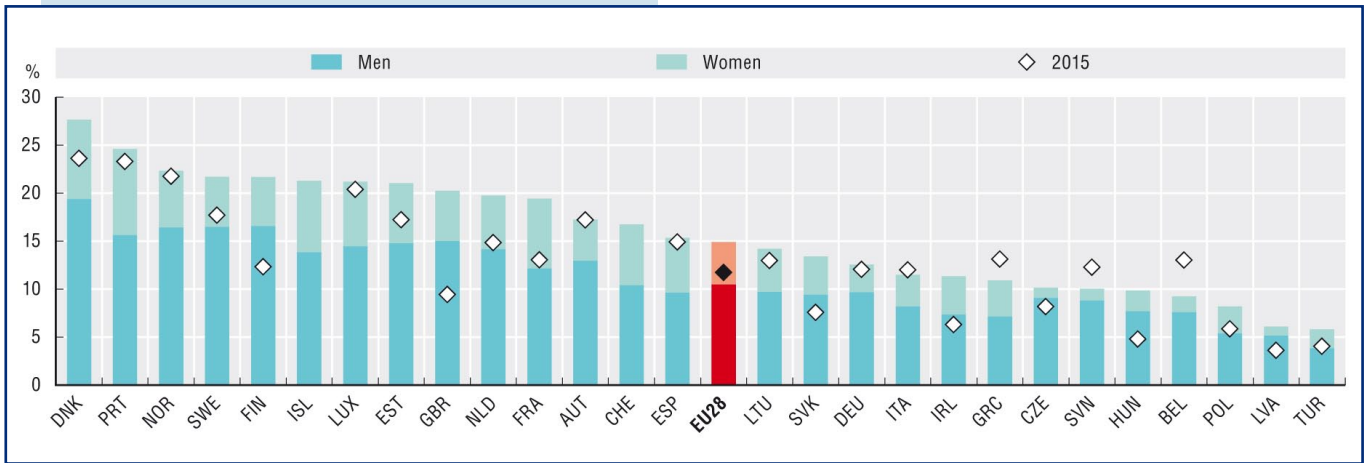
Az OECD országainak 100 lakosából csak 7 csatlakozott üvegszál-as átviteli távközlési hálózatokhoz 2016-ban. A vidéki körzetek ellátottsága ilyen technológiával sokkal kisebb, mint a városoké. Várható, hogy terjed a digitális ügyvitel alkalmazása.

Jelenleg az internetezők közel háromnegyede küld és fogad e-mail-üzeneteket, de csak 60%-uk létesített interaktív kapcsolatot a közigazgatás

1. ábra: A mobil eszközök szélessávú előfizetésének számaránya térségek* és a szolgáltatás kategóriája szerint, 2012, 2017 (100 lakosra jutó sűrűség)

*Az előfizetett csomag adat- és hang-, illetve csak adatforgalmazását tartalmazza (2017. decemberi sűrűség: diagram), a 2012. évi adattal (pont) összehasonlítva és rangsorolva az OECD tagországjaiban, a térségek átlagával, hárombetűs kóddal.

2. ábra: A programozni képes internet-használó 16–24 évesek számaránya nemek és térségek* szerint, 2015, 2017, százalék (összes internetező fiatal = 100)

*A férfiak és nők 2017. évi számaránya (diagram), a 2015. évi adattal (pont) összehasonlítva és rangsorolva, a térség átlagával, az országok jele hárombetűs kóddal.

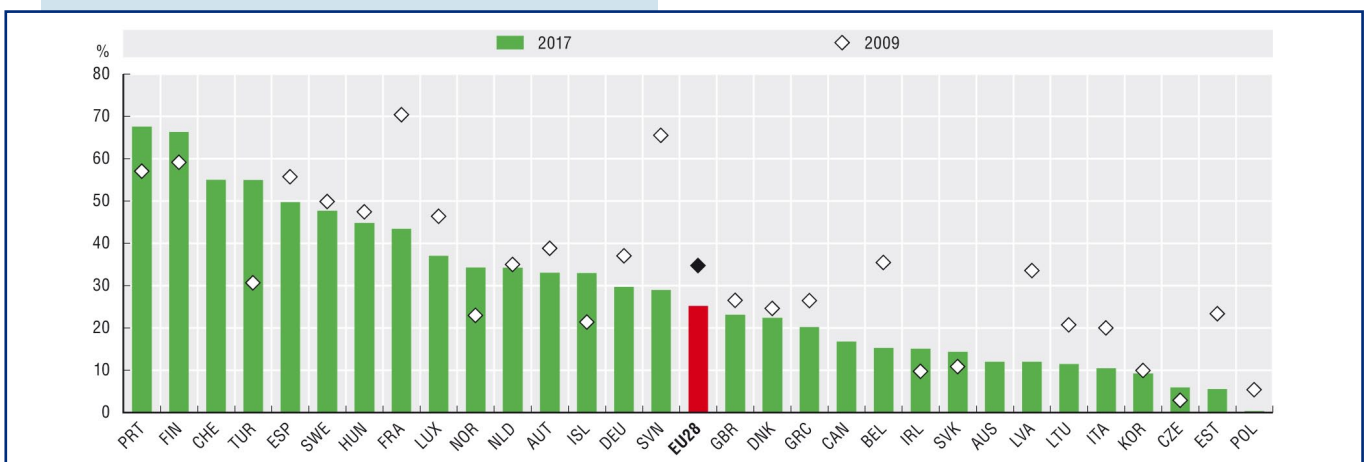
3. ábra: Az internettel szemben bizalmatlanok számaránya* térségek szerint, 2009, 2017, százalék (interneten korábban vásárlók = 100)

*A terméket, szolgáltatást több mint egy évvel korábban vásárlók közül azok rangsorolt 2017. évi számaránya, akik a világháló biztonságát, a személyes adataik kezelését érintő bizalom hiánya miatt ezután semmit sem rendeltek, a 2009. évi felmérés eredményei pontokkal. Az országok jele hárombetűs kóddal.

internetes portáljaival. Az online képzésekben részt vevők számaránya csak 9% az OECD-tagországok felmért internetezői körében. Szakpolitikai intézkedések is ajánlottak, hogy jobban bevonják a kisebb vállalatokat az interaktív digitális folyamatokba, például a közigazgatással és a pénzügyekkel létesített rendszeres kapcsolataikban.

Az OECD országainak 2016. évi kutatás-fejlesztési (K+F) ráfordítása a GDP átlagosan 1,6%-a, és ebben mintegy 33% az informatikai innovációk értékaránya.

Előrejelzések szerint a terjedő automatizálás az OECD tagországi jelenlegi munkahelyeinek közel 14%-át nagy valószínűséggel és további 32%-át feltehetően megváltoztatja a következő 10–20 évben. Nem várható mégsem a munkanélküliség számottevő növekedése, mert új, a digitális technológiákra alapozott munkahelyek lépnek majd be. Erre utal, hogy a nettó állásnövekedés (38 millió munkahely) mintegy 6,9%-os volt 2006 és 2016 között az OECD tagországaiban, ebből 40% a nagyrészt digitális technológiájú ágazatok számaránya (10 év alatt 16 millió új munkahely).

Terjed a digitális hálózathoz kapcsolódó foglalkoztatás a „kattintásos” (gig work)¹ és egyéb internetes (például otthoni) távmunka révén. Az ehhez szükséges iskolázottság és tudásszint magasabb, más szakmai tartalmú, mint ami korábban megfelelt a hagyományos munkakörökhöz. A digitális korszak munkahelyeinek követelményei hatással vannak a munkaadók által kínált (saját) szakmai továbbképzésekre, valamint a közpénzekből fedezett aktív munkaerőpiaci projektek tréningjeire, azok elvégzőinek minősítéseire.

Gátolja a világháló, a közösségi oldalak szélesebb körű alkalmazását, hogy nincs kellő bizalom a közzétett személyes adatok biztonságos kezelését illetően. (3. ábra)

Az OECD-országok lakosainak átlagosan egy-egyede úgy vélte, hogy az internetes pénzforgalom, illetve a személyes adatok biztonsága nem megfelelő, ez visszatartó hatású. Az ilyen aggályok számaránya a portugál, a finn, a svájci és a török korábbi internetes vásárlók esetén a legnagyobb. Minden hatodik válaszoló kifogásolja az e-kereskedelem hiányos fogyasztóvédelmét, például a megrendelt áruk rendeltetési helyre

érkezésével, visszaküldésével, a reklamációkkal, a kifogásolt tétel cseréjével összefüggésben.

Kiemelt szakpolitikai feladat a digitális korszakra áttérés komplex stratégiájának kialakítása, a megvalósításához szükséges anyagi, személyi feltételek megteremtése. A tanulmány a helyzet-elemzésekhez csatlakozóan ajánlásokat tartalmaz

- a hálózatok elérhetőségét,
- a szélesebb körű és hatékonyabb alkalmazást,
- az informatikai innovációs folyamatok eredményeinek gyakorlati hasznosítását,
- az új munkaerőpiaci követelmények tudatosítását és a személyes alkalmazkodás ösztönzését,
- az internetes adatkezelés nagyobb biztonságát, valamint társadalmi elfogadottságát illetően.

TÁRGYSZAVAK: digitális korszak, informatikai és kommunikációs indikátorok, nemzetközi összehasonlítás, OECD

NÁDUDVARI ZOLTÁN

80/2019

Finanszírozási lehetőségek a digitális átalakulásra, a fotonika és mikroelektronika értékeinek érvényesítésére

Björn-Sören Gigler – Alberto Casorati – Arnold Verbeek: Financing the digital transformation. Unlocking the value of photonics and microelectronics.

Luxembourg, 2018. június, European Investment Bank. 1–142. p.

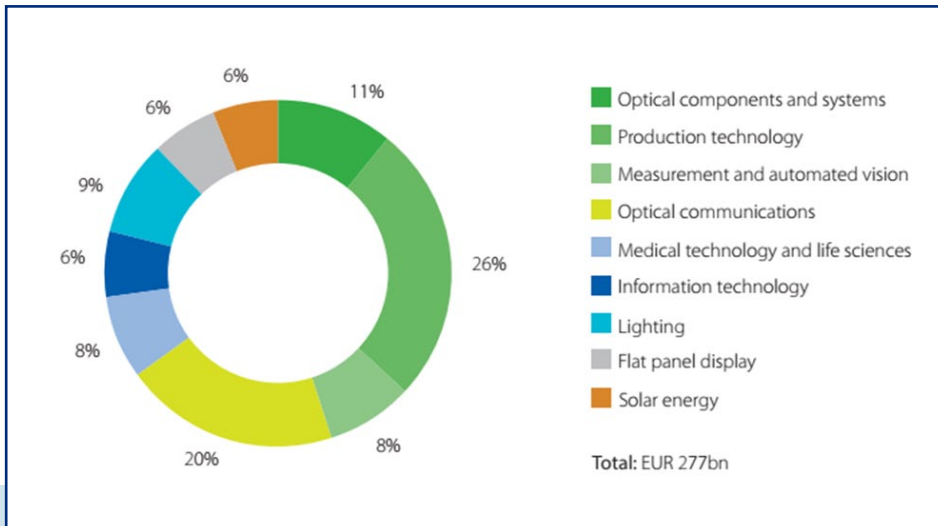
DOI: [10.2867/509133](https://doi.org/10.2867/509133)

A végső felhasználásra alkalmas digitális termékek és szolgáltatások kulcsfontosságú technológiák

¹ A kattintásra is utaló elnevezés jelzi, hogy terjed a szabadúszók munkavállalása (angolul „freelancers” vagy „gig economy”), ahol az alkalmazotti viszony helyett a projektalapú távmunkát választják hosszú távon.

(key enabling technology – KET)² innovációit is igénylik. A gyártástechnológiák részesedése (26%)

² Az Európai Unió KET (key enabling technology) pályázatainak hat területe: mikro- és nanoelektronika (micro-/nanoelectronics), nanotechnológia (nanotechnology), ipari biotechnológia (industrial biotechnology), korszerű anyagok (advanced materials), fotonika (photonics), a feldolgozóipar korszerű technológiái (advanced manufacturing technologies).

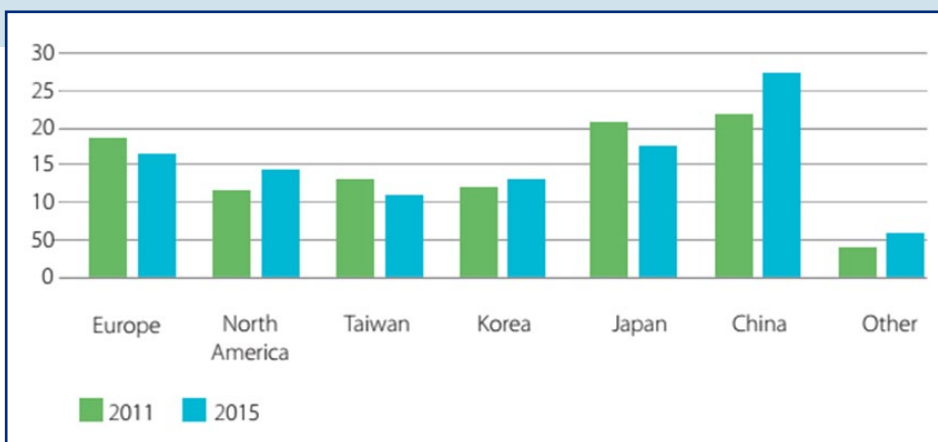

1. ábra: A fotonika technológiáinak megoszlása fontosabb alkalmazási területek* szerint, 2011, százalék (globális értékesítés = 100)

*A százalékos részesedések: optikai elem és rendszer, gyártástechnológia, mérések és automatikus képalkotás, optikai távközlés, orvosi technológia és élettudomány, informatika, világítás, lapos kijelző panel, napenergia.

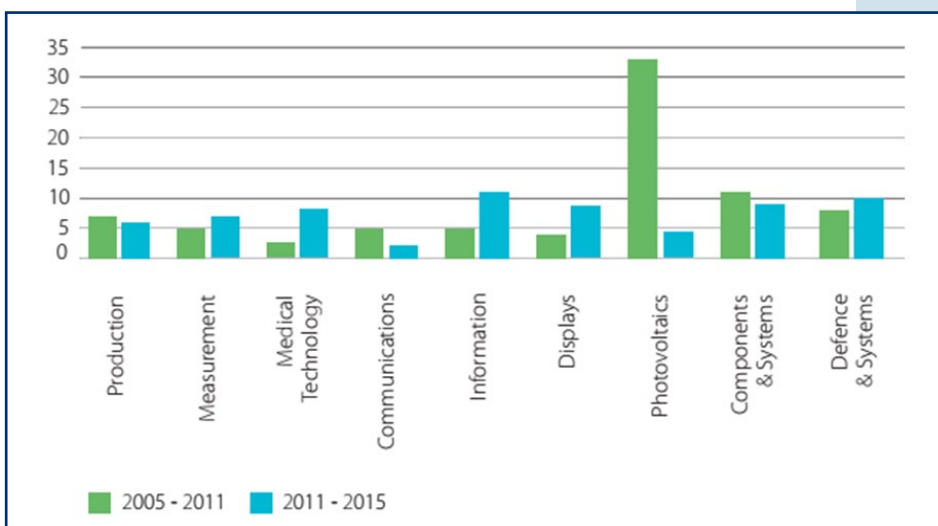
2. ábra: A fotonikai technológiák globális termelésének megoszlása térségek* szerint, 2011, 2015, százalék (globális termelés = 100)

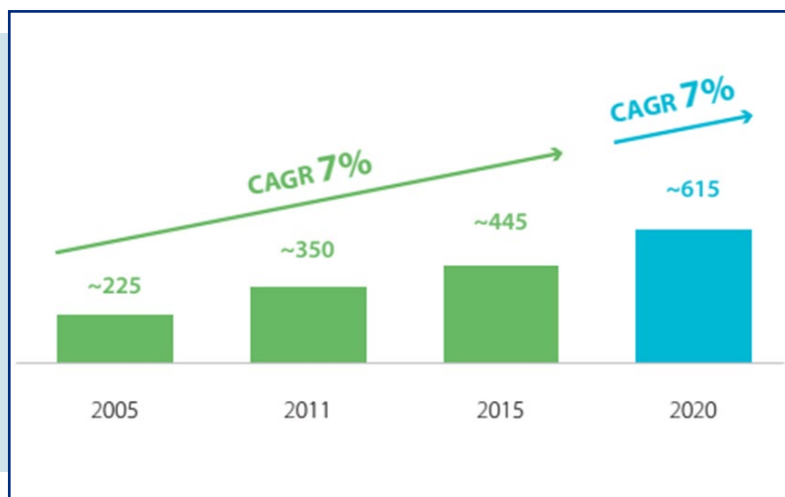
*A százalékos részesedés az euróban mért értékek alapján, a napenergiaval termelt árammal (photovoltaics – PV) együtt. A termelők székhelye: Európa, Észak-Amerika, Tajvan, Dél-Korea, Japán, Kína, a világ többi térsége.

3. ábra: A globális piacok átlagos évi növekedési üteme alkalmazási területek* szerint, 2005–2011, 2011–2015, százalék/év (előző időszak = 100)

*A fotonika technológiai globális piacainak átlagos évi növekedési üteme az euróban mért értékek alapján, a gyártástechnológia, a mérés-technika, az orvostechnika, a távközlés, az informatika, a kijelző, a PV-áramtermelés, az optikai elemek és rendszerek, a védelem és biztonság alkalmazásaiban.

4. ábra: A fotonika globális piacainak értéke és növekedési üteme, 2005–2020, milliárd EUR* és százalék/év (előző időszak = 100)

*A növekedés átlagos üteme (Compound annual growth rate – CAGR) évi 7% a 2005., 2011. és 2015. évi (225, 350, 445 milliárd EUR) érték alapján. A globális piac 2020. évi előre jelzett értéke 615 milliárd EUR az összes fotonikai technológiára.

a legnagyobb a fotonika technológiáinak alkalmazásai közül, azok 2011. évi globális értéke mintegy 277 milliárd USD. (1. ábra)

Az Európai Beruházási Bank szokásos hitel-szerződesei rendszerint a globális értékláncot irányítót finanszírozzák, azok csak közvetve érintik a beszállítóit, köztük a fotonikai és mikroelektronikai (KET) projekteket. Az európai vállalatok 2015. évi együttes részesedése a fotonikai termékek és szolgáltatások termelésében mintegy 17%, a napenergiával termelt áram nélkül.

Az európai kibocsátás viszonylag nagy részesedéssel a gyártástechnológiák (40-50%), a mérés-technika, az optikai elemek, rendszerek (30-40%), a védelmi, valamint orvostechikai alkalmazások (20-30%) globális értékláncában. Az ázsiai és az észak-amerikai versenytársak piacainak növekedése gyorsabb, mint az európai gyártóké. (2. ábra)

A napenergiával termelt áram termékkör globális értékesítésének átlagos évi növekedési üteme csökkent 2011 és 2015 között, viszont

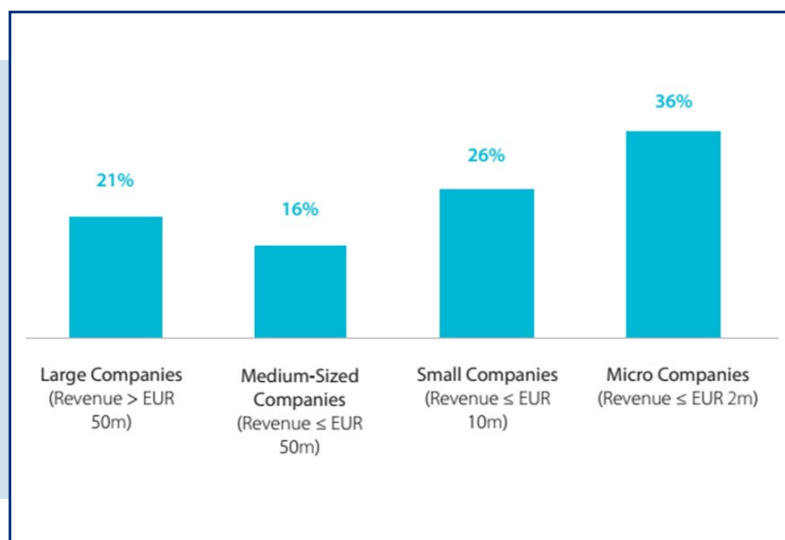
több más alkalmazási területen nagyobb, mint 2005 és 2011 között. (3. ábra)

A fotonika technológiáinak 2020. évi globális értékesítése mintegy 615 milliárd EUR lehet, ami átlagosan évi 7%-os növekedési ütemet feltételez piaci előrejelzések szerint. (4. ábra)

A fotonikai technológiák európai termelésének 2015. évi értéke 69,2 (2011-ben 65,6) milliárd EUR. A piacok bővülése lassú, átlagosan évi 1,3% volt 2011 és 2015 között, ez kisebb, mint a korábbi (átlagosan évi 6,8%-os) ütem. A csökkenő európai növekedési ütemet a kínai versenytársak térhódítása magyarázza, például a napenergia-technológiák (PV) globális piacain.

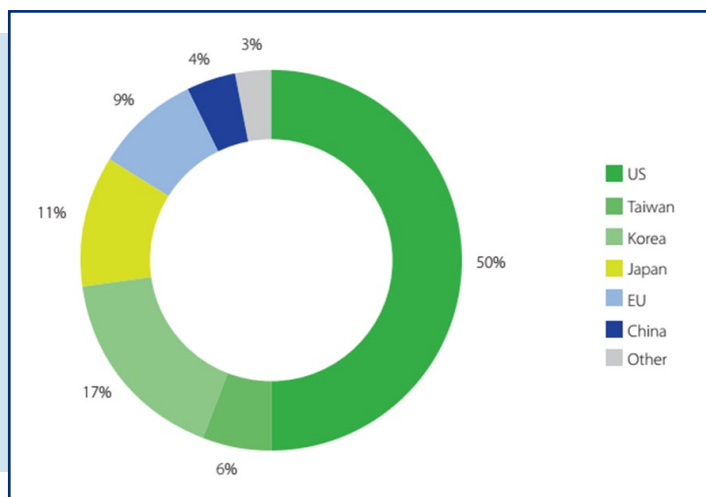
A szerzők ismertetik a fontosabb alkalmazási területek innovációs irányait, azok befolyásolják a következő időszakok piaci keresletének változásait, ezen belül a fotonika kulcsjelentőségű technológiái (KET) innovációinak tartalmát, ütemét és a megtérülés kockázatait.

A fotonikai technológiák megfigyelt európai termelő vállalatainak 27%-a Németországban

5. ábra: A finanszírozási helyzet elemzésének európai mintája a fotonikai vállalat árbevétele* szerint, 2017, százalék (a minta összes vállalata = 100)

*Az éves árbevétel EUR értéksávjai a véleménykutatás mintája nagyvállalatainak, közepes vállalatainak, kisvállalatainak és mikrovállalatainak csoportjában.

6. ábra: A félvezetőipari termelés megoszlása térségek* szerint, 2017, százalék (globális termelési érték = 100)

*A mikroelektronikai termelés értékarányai az Amerikai Egyesült Államok, Tajvan, Dél-Korea, Japán, az Európai Unió, Kína, a világ többi országa kibocsátása alapján.

működik, viszonylag nagy a brit (15%), a francia (12%), az olasz (7%) és a svájci (6%) szakvállalatok számaránya. A szerzők a fotonikai termék és szolgáltatás innovációinak európai finanszírozási helyzetét a vállalatok nagyságcsoportjai szerint is elemzik. (5. ábra)

Az európai gyártók részesedése a mikroelektronika, ezen belül a félvezetők globális piacán (2017-ben: 378 milliárd USD értékből) mintegy 9% (6. ábra)

A félvezetőipar megfigyelt európai termelőinek 36%-a Németországban működik, viszonylag nagy a francia (15%), a brit (14%), az olasz (7%), és a belga (6%) iparvállalatok számaránya a mintában. A szerzők az innovációk európai finanszírozási helyzetét a vállalatok nagyságcsoportjai szerint is elemzik. (7. ábra)

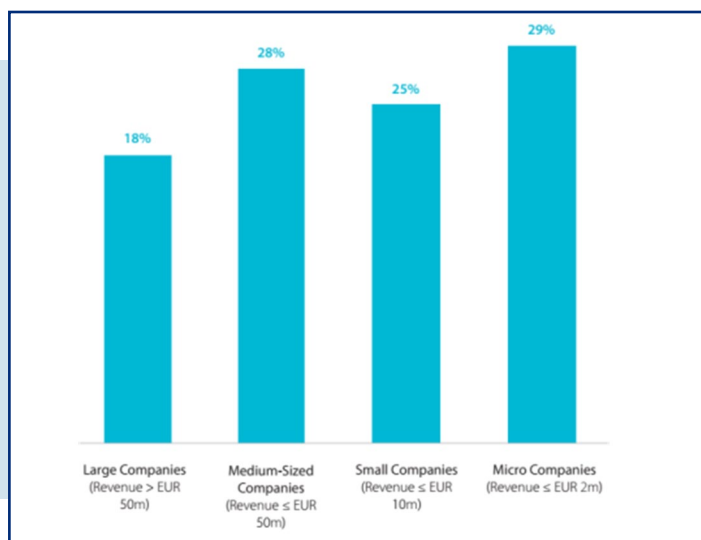
A véleménykutatás kérdőívei alapján megállapíthatók az európai innovációs folyamat megfigyelt szakaszainak fontosabb gazdasági és intézményi feltételei. A szerzők a válaszok értékelése alapján megállapítják a fotonika és a mikroelektronika európai fejlesztői és gyártóka-

pacitásainak finanszírozási nehézségeit.

Véleményük szerint ez a két vizsgált kulcsjelentőségű technológia masszív költségvetési támogatást igényel, részben az Európai Unió programjai, pályázatai (Horizon 2020, EU financing tools), részben a nemzeti K+F projektek pénzalapjaiból.

A K+F gyorsítására megfelelők a térségi csoportosulások (technology clusters), ahol a fotonika, mikroelektronika kutatóhelyei megbízást kaphatnak a klaszter termelő vállalataitól. A finanszírozás forrása lehet továbbá a kockázati tőke (venture capital – VC). Bár a profitot realizáló befektető – elvileg – a KET kockázatos projektjeit is finanszírozhatná, erre kisebb a reális lehetőség, mint a könnyebben áttekinthető vállalkozási célok esetén. Tény, hogy a fotonika komplex K+F projektjei mélyebb, a szokásostól eltérő szakmai ismeretet igényelnek.

Általános vélemény szerint a bank csak az igazolható megtérülési kilátások esetén fogadja el a K+F folyamat finanszírozását. A fotonika alapvető kutatási szakasza, majd a működési elvet igazoló

7. ábra: A finanszírozási helyzet elemzésének európai mintája a félvezetőipari vállalat árbevétele* szerint, 2017, százalék (a minta összes vállalata = 100)

*Az éves árbevétel EUR értéksávjai, a nagyvállalat, a közepes vállalatok, a kisvállalatok és a mikrovállalatok csoportjában.

fejlesztés és kísérlet (early-stage&growth-stage) hitelképessége csak kellő vállalati háttér esetén érhető el. A tőkehiányos induló kis- és közepes vállalat (KKV) csak kivételesen számíthat a kereskedelmi bankok hiteleire a fotonikai és mikroelektronikai innovációkhoz.

A szerzők szerint ösztönözni kellene a magán-tőke nagyobb arányát a KET kutatásai, fejlesztései (még kockázatos) projektjeinek finanszírozá-

sában, például adókedvezményekkel, PPP útján (indirect funding mechanisms, public and private funding).

TÁRGYSZAVAK: kulcsfontosságú technológia (KET), pályázati támogatás, finanszírozás, Európai Beruházási Bank (EIB), innováció, véleménykutatás, fotonika, mikroelektronika, Európai Unió

NÁDUDVARI ZOLTÁN

81/2019

A kutatás, az innováció és egyéb immateriális eszközök beruházásai

Ana Correia – Richard Deiss – Dermot Lally: *Investment in R&I and other intangible assets Science Research and Innovation Performance of the EU 2018. Strengthening the foundations for Europe's future.* Chapter I. 3. Brüsszel, 2018, European Commission. 76–151. p.

DOI: [10.2777/14136](https://doi.org/10.2777/14136)

Az Európai Bizottság tanulmánya a kutatás-fejlesztés (K+F) statisztikai mutatói alapján közöl nemzetközi összehasonlítást az innováció ráfordításairól, rangsorokkal. (1. ábra)

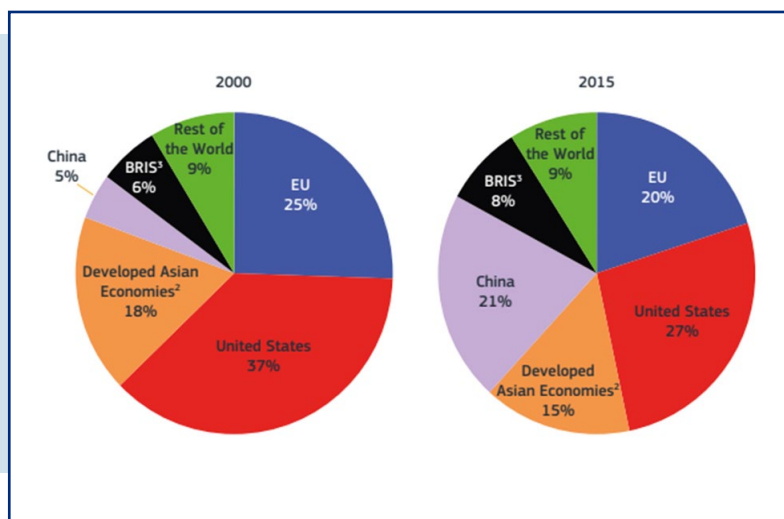
A K+F intenzitásmutatója alig változott az Európai Unió tagállamainak átlagában, Kína és Dél-Korea indexsorozata dinamikusan nőtt 2000 és 2016 között. (2. ábra)

A K+F ráfordításainak egy részét költségvetési források és adókedvezmények fedezik. Az Európai Unió tagállamainak részesedése 2015-ben 23% (2000-ben 29%) a globális értékben. (3. ábra)

Az intézmények és felsőoktatási intézmények K+F ráfordításainak költségvetési forrásai Dél-Koreában dinamikusan nőttek 2000 és 2016 között. (4. ábra)

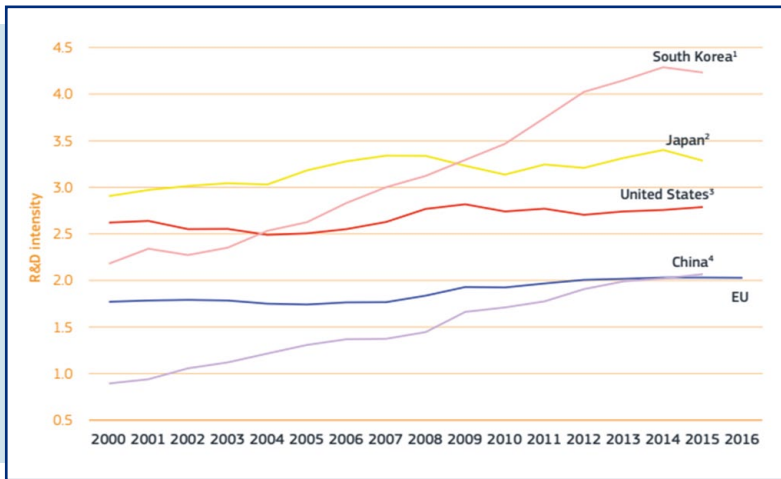
Kína 2015. évi részesedése a K+F vállalati forrásaiból 24%, az Európai Unióé 19% (2000-ben 25%). (5. ábra)

A K+F ráfordítások vállalati forrásainak intenzitása alig változik az Európai Unió tagállamainak átlagában, Kínában és Dél-Koreában dinamikusan nőtt 2000 óta. (6. ábra)

1. ábra: A K+F kiadások megoszlása térségek* szerint, 2000, 2015, százalék (összes ráfordítás = 100)

*Az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, a fejlett ázsiai gazdaságok, Kína, a feltörekvő BRIS (BR, RU, IN, ZA) országok és a világ többi országának százalékos részesedése a kutatás-fejlesztés (K+F) globális értékében.

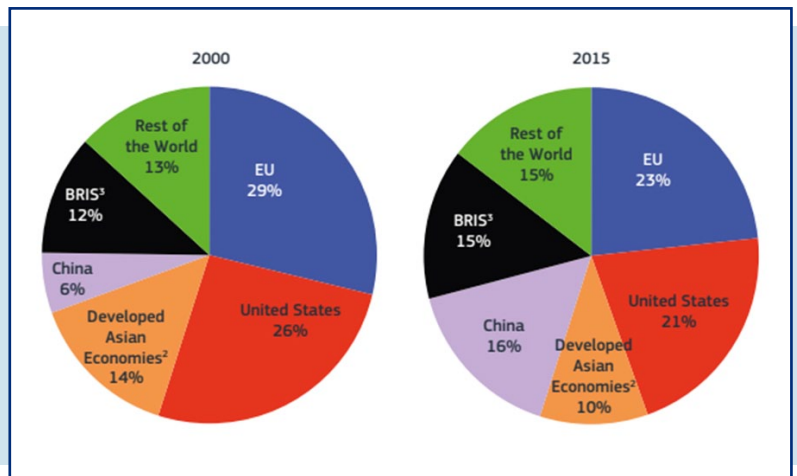

2. ábra: A K+F ráfordítás intenzitásának alakulása térségek* szerint, 2000–2016. index (GDP = 100)

*Dél-Korea, Japán az Amerikai Egyesült Államok, Kína és az Európai Unió kutatás-fejlesztési (K+F) ráfordításának aránya a GDP-hez mérten.

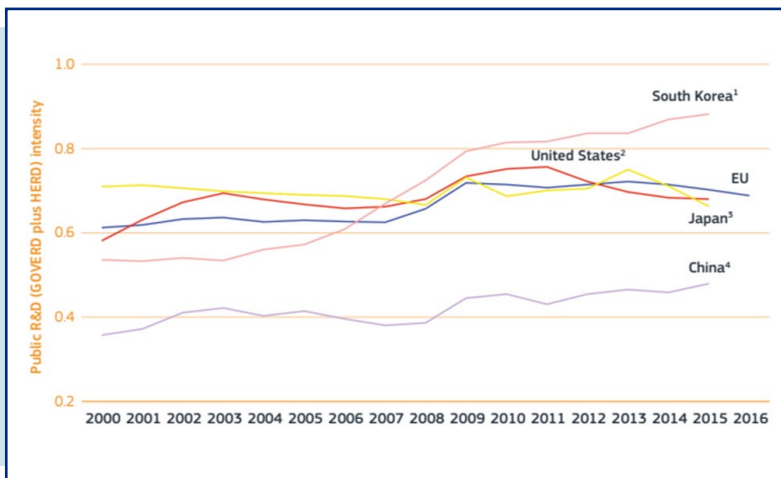
3. ábra: A K+F költségvetési forrásainak megoszlása térségek* szerint, 2000, 2015, százalék (összes ráfordítás = 100)

*Az Európai Unió, az Amerikai Egyesült Államok, a fejlett ázsiai gazdaságok, Kína, a feltörekvő BRIS (BR, RU, IN, ZA) országok és világ többi országának százalékos részesedése a kutatás-fejlesztés (K+F) költségvetési forrásainak globális értékéből.

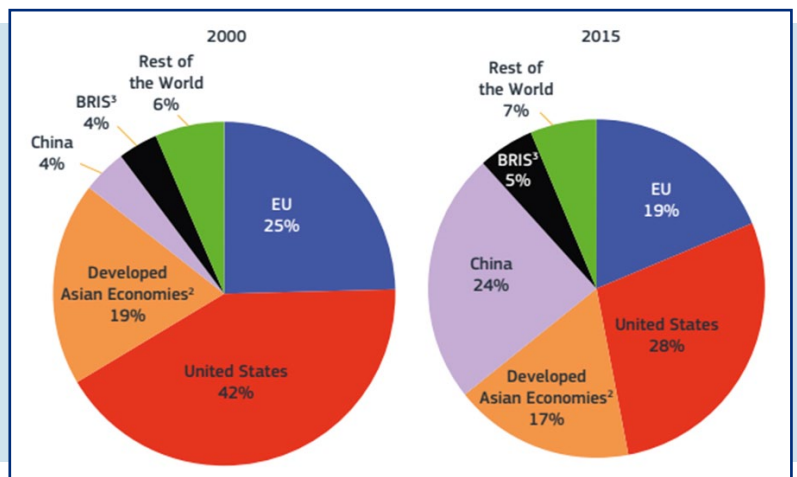
4. ábra: A K+F költségvetési forrásai intenzitásának alakulása térségek* szerint, 2000–2016, index (GDP = 100)

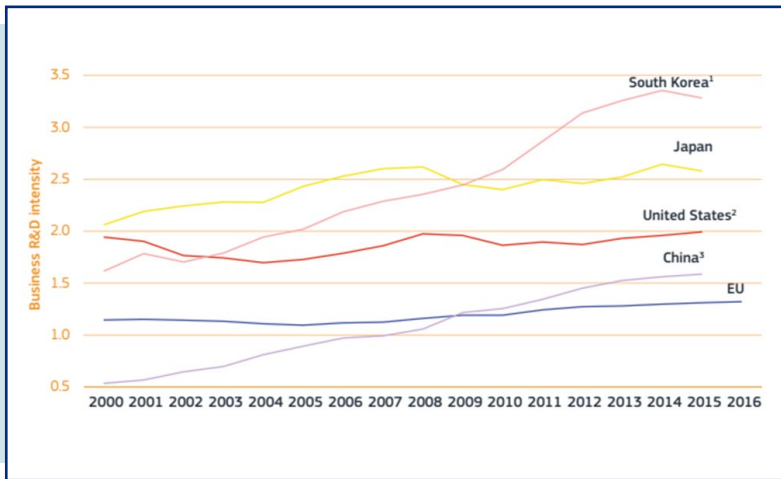
*A kutatás-fejlesztés (K+F) költségvetési forrásai együtt tartalmazzák az intézményi és a felsőoktatási kutatóhelyek támogatását, a GDP-hez mért intenzitásmutatóval. Dél-Korea, az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, Japán és Kína indexsorozata.

5. ábra: A K+F vállalati forrásainak megoszlása térségek* szerint, 2000, 2015, százalék (összes ráfordítás = 100)

*Dél-Korea, az Amerikai Egyesült Államok, az Európai Unió, Japán és Kína százalékos részesedése a kutatás-fejlesztés (K+F) vállalati forrásainak globális értékéből.

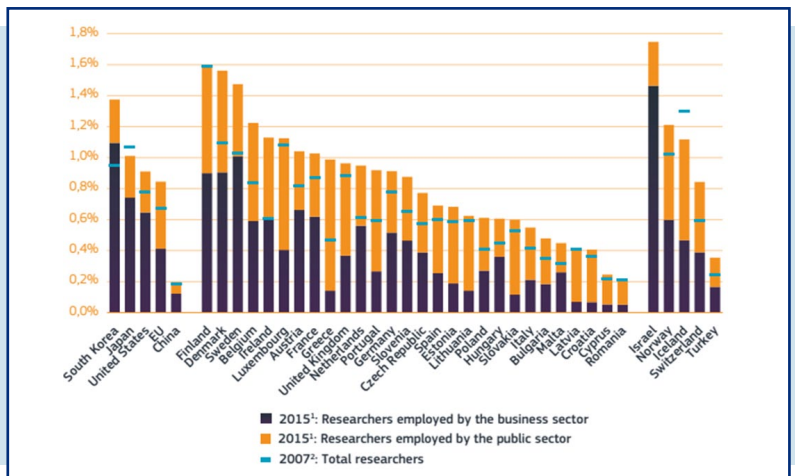

6. ábra: A K+F vállalati forrásai intenzitásának alakulása térségek* szerint, 2000–2016, index (GDP = 100)

*Dél-Korea, Japán az Amerikai Egyesült Államok, Kína és az Európai Unió vállalati K+F forrásainak intenzitásmutatói.

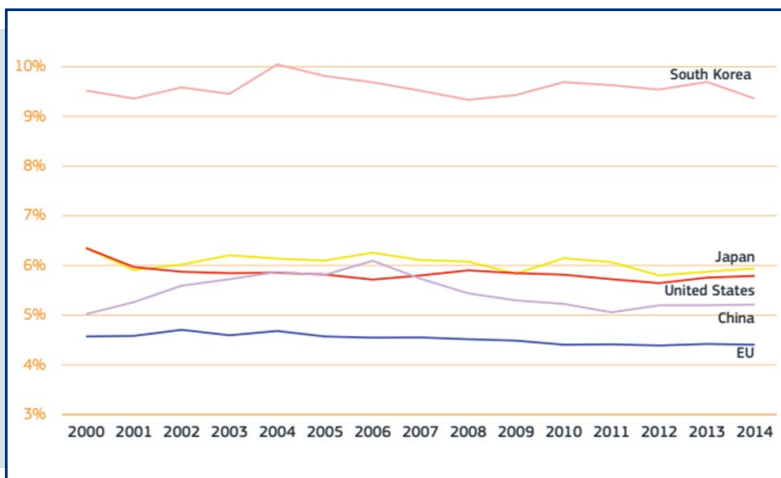
7. ábra: A kutatóhelyek foglalkoztatottainak számaránya szektorok* és országok szerint, 2007, 2015, (teljes munkaidejű létszámok, összes foglalkoztatott = 100)

*Az alsó oszlop a vállalati, a felső oszlop a kormányzati szektor kutatóhelyein foglalkoztatottak számaránya 2015-ben, rangsorolva az összegük. A 2007. évi összes K+F létszám arányát vonás jelöli. Az első 4 oszlop: KR, JP, EU, Kína, az EU tagállamai után: IL, NO, CH és TR létszámáránya.

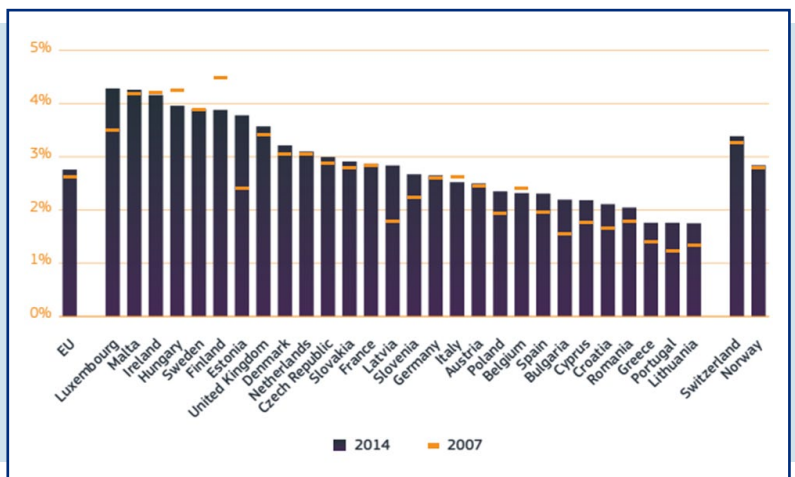
8. ábra: Az informatika és kommunikáció ágazatai (IKT) hozzáadott értékének részesedése térségek* szerint, 2000–2014, százalék (GDP = 100)

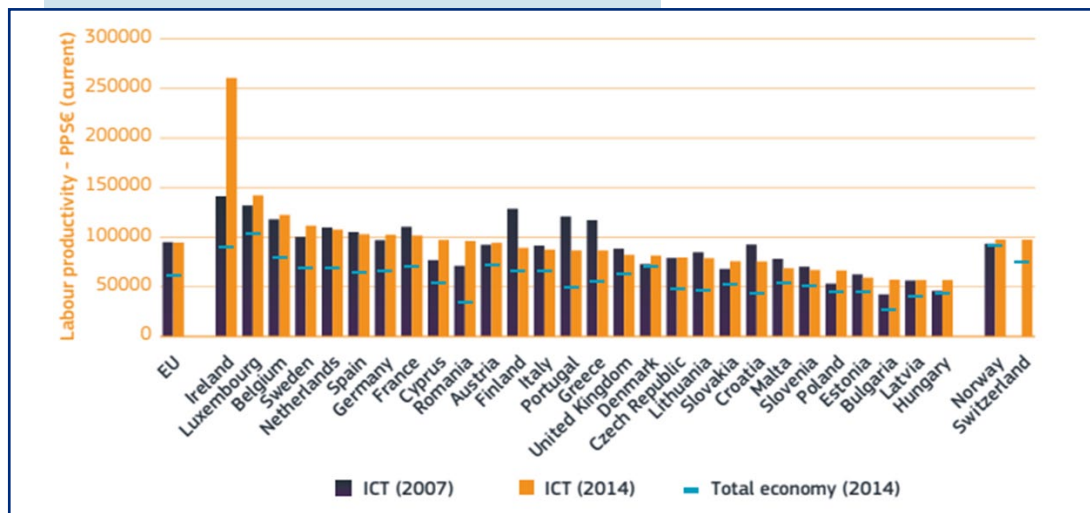
*Az IKT-ágazatok bruttó hozzáadott értékének százalékos aránya Dél-Korea, Japán az Amerikai Egyesült Államok, Kína és az Európai Unió bruttó hazai termékében.

9. ábra: Az informatika és kommunikáció ágazatai (IKT) foglalkoztatottjainak számaránya országok* szerint, 2007, 2014, százalék (összes foglalkoztatott = 100)

*Az IKT-ágazatok foglalkoztatottainak rangsorolt 2014. évi számaránya az Európai Unió tagállamaiban és Svájcban, Norvégiában. A 2007. évi százalékos számarányt vonás jelöli.

10. ábra: A munkatermelékenység mutatója az informatika és kommunikáció ágazataiban (IKT) országok* szerint, 2007, 2014, PPS EUR/fő (hozzáadott érték, folyó áron)

*Az oszlopok az egy foglalkoztatottra jutó 2014. évi hozzáadott érték rangsorával az IKT-ágazatokban, az Európai Unió tagállamaiban és Norvégiában, Svájcban. Az összes ágazat átlagos munkatermelékenységének 2014. évi mutatóját vonás jelöli.

11. ábra: A többcélú ipari robotok becsült sűrűsége a feldolgozóiparban országok* szerint, 2007, 2015, darab/10 000 foglalkoztatott

*Az oszlopok az ipari robotok sűrűségének 2015. évi rangsorával, a 2007. évi sűrűségi mutatót vonás jelöli. Az első 4 oszlop: KR, JP, EU, Kína, az EU tagállamai után: CH, NO, IL és TR robotsűrűségének mutatója.

A K+F kutatóhelyeken foglalkoztatottak 2015. évi számaránya a skandináv országokban a legnagyobb, az Európai Unió új tagállamaiban a legkisebb. (7. ábra)

Az informatikai ágazatok (IKT) részesedése a GDP termelésében viszonylag állandó, azonban az Európai Unióban alacsonyabb, mint például az Amerikai Egyesült Államokban. (8. ábra)

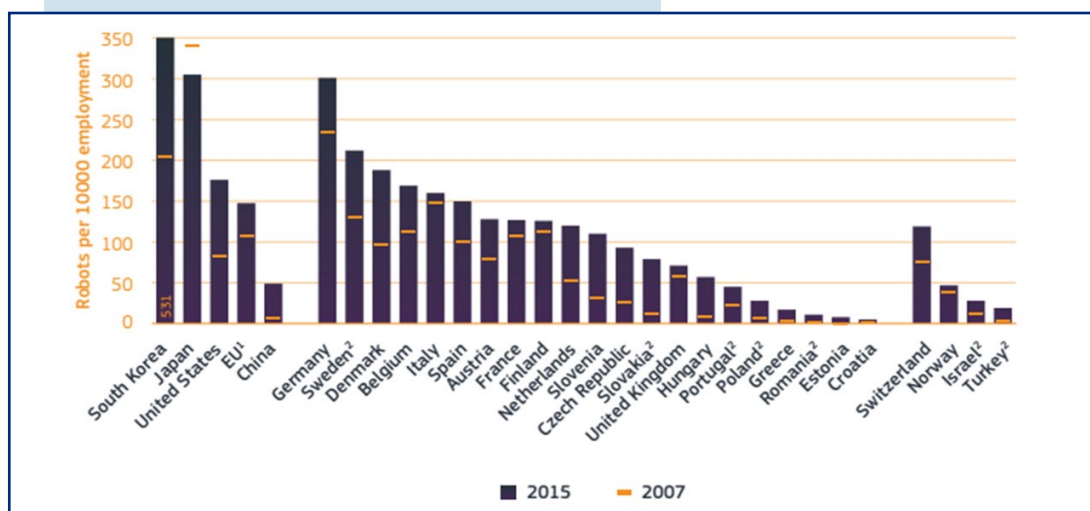
Az informatikai ágazatok (IKT) átlagos európai részesedése a foglalkoztatottak 2014. évi számában nagyobb, mint 2007-ben, ez is jelzi a digitális korszak hatását. (9. ábra)

A munkatermelékenység átlagos mutatója az európai országok informatikai ágazataiban (IKT) nagyobb, mint a nemzetgazdaság egészében. (10. ábra)

Növekszik az európai országok feldolgozóiparban működő ipari robotok sűrűsége. (11. ábra)

TÁRGYSZAVAK: kutatás-fejlesztés (K+F), K+F ráfordítás GDP-aránya, munkatermelékenység, informatika, nemzetközi összehasonlítás, 2000–2016

NÁDUDVARI ZOLTÁN

A bankszektor klaszterelemzése az üzleti modell elérhető adataival

Rainer Lueg – Christian Schmaltz – Modestas Tomkus: Business models in banking: A cluster analysis using archival data

Trames, 2019. 3. sz. 79–107. p.

DOI: [10.3176/tr.2019.1.06](https://doi.org/10.3176/tr.2019.1.06)

A vizsgált minta összesen 63 nagy észak-amerikai és európai bankot tartalmaz. A szerzők a bankok elérhető alapadatait a nemzetközi szabályozás üzleti modelljei szerint csoportosítják. A minta összes beruházási bankja (investment bank) a cégiratok szerinti besorolásának megfelelően működött. A bankok másik kategóriája az univerzális bank (universal bank), ahol 89%-ban egyező a tényleges és a hivatalosan bejegyzett főtevékenység. A harmadik fő csoport a kereskedelmi bankoké (retail bank), ahol csak 44%-ban egyezik meg a klaszter kategóriája és a pénzügyi bejegyzett főtevékenysége, és viszonylag gyakori, hogy a beruházási ügyleteik súlya a nagyobb.

A bank tényleges üzleti modellje (core activities) a termékeinek, szolgáltatásainak megoszlásával mérhető. Az ismertetett klaszterelemzésben figyelembe vett alapadatok: a kölcsön, a betét, a kereskedelmi ügylet (trading), a postai pénzesutalványok, bankszámla kifizetése (payment and settlements) és a kockázatkezelés (risk-taking) súlya a teljes banküzemi tevékenységben. A vizsgálatok lényeges adatköre továbbá a tanácsadó, a vagyionkezelő, illetve a bróker tevékenységet (brokerage, advisory, asset management) tartalmazza, ezekből a banknak bevétele van ugyan, de a banküzem mérlegében ezt külön kezelik (non-balance sheet activities).

A megfigyelt időszak: 2007–2012.

A klaszterelemzés fontosabb bankstatisztikai adatai, értékarányként (az azonosítóikkal):¹

- a nettó kamatjövedelem (Net Interest Income, NIO),
- a díjak és jutalékok jövedelmei (Fee- and Commission Income, IFO),
- az ügyfelek betétei (Customer deposits, CDA),
- a bankközi alapok elszámolásai (Interbank funding, BLA),
- eszközök kereskedelme (Trading assets, TAA),
- részesedés az állóeszközben (Tangible Equity, TEA).

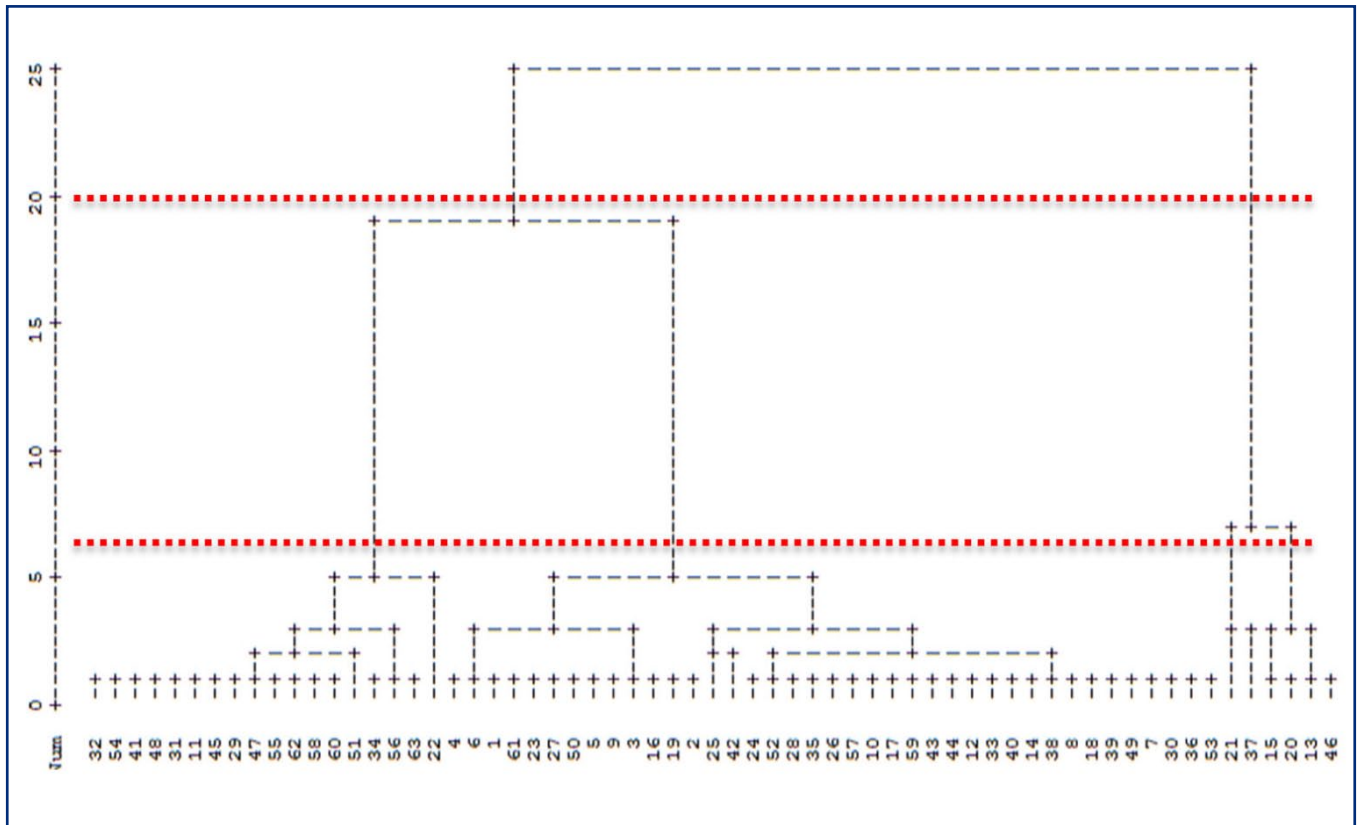
A mintába választott nagy bankok egy része tőzsdén is jegyzett. A modellvizsgálatok adatforrása a bankok éves pénzügyi beszámolója, ebből megállapítható az egyes tevékenységeik súlya, a piacaik szerkezete, az ügyfelek köre.

A szerzők a klasztervizsgálatok Ward-módszerét (Ward's hierarchical cluster algorithm) alkalmazzák. Az a két klaszter van a legközelebb egymáshoz, ahol az összevonásuk a legkisebb mértékben növeli a vizsgált pontok közötti négyzetes eltérést (amelyek leginkább hasonlítanak egymáshoz a többi klaszterhez képest). (1. ábra)

A vizsgált minta európai része 23 bankot tartalmaz,² itt az univerzális bankok a leggyakoribbak, az Amerikai Egyesült Államok megfigyelt negyven bankja közül ezek számaránya a legkisebb. A tényleges banküzemi kategória az évek során több esetben változott. Ez abból következik, hogy a bank alkalmazkodott a prudens működés

¹ A modell változói a jövedelmek, a banki eszközök és a tárgyi eszközök kategóriáiban megfigyelt (éves) arányszámok (operating income for the income variables, total assets for balance sheet variables, tangible assets for tangible equity).

² A modell mintája a független európai bankok közül a legalább 40 milliárd EUR mérlegfőösszegűeket tartalmazza, ezek száma az európai székhelyük betűjele szerint: AT:2, BE:1, CH:1, DE:3, DK:1, ES:5, FR:2, UK:6, GR:2, IT:7, LU:1, NL:1, NO:1, PL:1, PT:2, SE:2.

1. ábra: A megfigyelt 63 nagy bank* három klaszterje a tényleges működési jellemzőik szerint

*A minta elemeinek azonosítói az x tengelyen; a szaggatott alsó vízszintes vonal szerint három nagy kategória különböztethető meg, ebből kettő távolsága kisebb, mint a jobb szélső klaszterbe soroltaké. Az egyik (investment-banking, C) klaszter a nagyobb részben kereskedelmi, a másik (retail banking, B) a döntően betétgyűjtő nagy bankokat tartalmazza, a harmadik (universal banking, „A”) klaszter esetén viszonylag kisebb arányú mind a kereskedelmi, mind a betétgyűjtő tevékenység.

szigorított szabályozóihoz, főként a globális válság hatására, a 2007 és 2012 közötti időszakban. A cikk táblázatosan szemlélteti a minta elemeinek besorolását a bankok három klaszterébe.

A klaszterek közötti automatikus választásban meghatározó az eltérés a forgalmazott eszközök (TAA), a kamatjövedelmek (NIO), valamint a díj- és jutalékjövedelmek (IFO) értékaránya között. A beruházási bank (C modell) esetén az eszköz-

értékesítés (TAA) és a tőkepiaci jövedelem (BLA) aránya a legfontosabb paraméter, ennél kisebb a kamatjövedelem súlya.

A negyven vizsgált amerikai bank 45%-a beruházási főtevékenységű. A megfigyelt 63 nagy bank közül a beruházási bankok számaránya a legkisebb, az univerzális bankoké a legnagyobb, az utóbbiak vegyes tevékenységűek: mind a betétgyűjtés, mind a beruházás finanszírozása előfordult. A kereskedelmi bankok (B modell) alapjait döntően az ügyfelek betétje (CDA) határozza meg, a többi adatkör súlya ennél kisebb.

A beruházási bankok háromnegyede változatlan főtevékenységű a 2007 és 2012 közötti időszakban. A megfigyelt kereskedelmi bankok kétharmada, az univerzális bankok 71%-a nem változtatta meg a kezdő év főtevékenységét. A minta elemeinek klaszterek közötti elmozdulásai főként a banküzem szigorított szabályozásával, a megfigyelt nagy bankok alkalmazkodásával magyarázhatók.

A szerzők megvizsgálták a klasztervizsgálat eredményeinek robusztus jellegét is. Egyrészt feltételezték a megfigyelt változók eltérő választását, másrészt az alapváltozattól eltérően kezelték a változók kiugró értékeit. A 63 megfi-

gyelt bank klaszter szerinti kategóriája azonban nem érzékeny a modell paramétereinek ilyen módosításaira.

TÁRGYSZAVAK: klaszterelemzés, bankrendszer, üzleti modell, Basel III. szabályozás,¹ bankstatisztika mintája, osztályozási ismerv, 2007–2012

NÁDUDVARI ZOLTÁN

83/2019

Előrejelzés a globális energiafelhasználás átalakulására, a 2050-ig ajánlott tennivalók

Global energy transformation: A roadmap to 2050

Abu Dhabi, 2019, The International Renewable Energy Agency. 1–52. p.

URL: <https://www.irena.org/DigitalArticles/2019/Apr/-/media/652AE07BBAAC407ABD1D45F6BBA8494B.ashx>

A megújuló energiaforrások részesedése átlagosan 17% a 2016. évi globális végső energiafelhasználásban. Azok részesedése a tanulmány egyik változatában 25%-ra, a másikban 66%-ra növelhető 2050-ig. Ez utóbbi évi 1,5 százalékpontos fejlesztést feltételez, REmap jelöléssel. (1. ábra)

A fejlesztés vizsgált alapváltozata (középső diagram) esetén a világgazdaság egységnyi teljesítményéhez felhasznált végső energia csökkentése átlagosan évi 2,4%-os lehet 2050-ig; ez az ütem átlagosan évi 3,2% lehet az ennél gyorsabb (REmap jelű) változatban (a 2. ábra bal oldalán).

Az elemzés két változatát összehasonlítva azok fontosabb eltérései (a 2. ábra jobb oldalán):

- jobban nőhet a megújuló energiaforrások részesedése (+évi 0,16%),
- erőteljesebb az energiafelhasználás hatékonyságának javulása (+ évi 0,36%),
- szélesebb körű az elektromos energia felhasználása (+0,28%).

Az energiaágazatok fejlesztési projektjei beruházásainak feltételezett globális értéke az alapváltozatban 95 000 (a bal oldalon) és a gyorsabb (a jobb oldalon, REmap jelű) változatban 110 000 milliárd USD 2016 és 2050 között. (3. ábra)

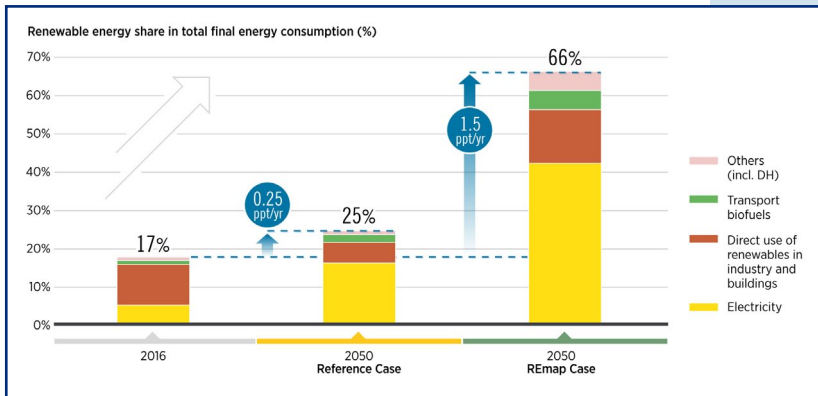
Az elektromos áram jelenlegi részesedése a globális végső energiafelhasználásban mintegy 20%, ez 2050-ig csaknem 50% lehet, főként a

környezetkímélő elektromos járművek számának gyors növekedése révén. Ez a szerkezetváltozás csökkentheti az energiaágazatok költségvetési támogatását, valamint az energiafelhasználás adóterhelését.

A világ országainak 2050. évi GDP-volumene a gyorsabb (REmap) fejlesztési változatban mintegy 2,54%-kal meghaladhatja az alapváltozatét. Az eltérés egyik oka a többletberuházás, továbbá a fogyasztás növekedése a kisebb adóterhelésből és közvetett, indukált hatásokból eredően.

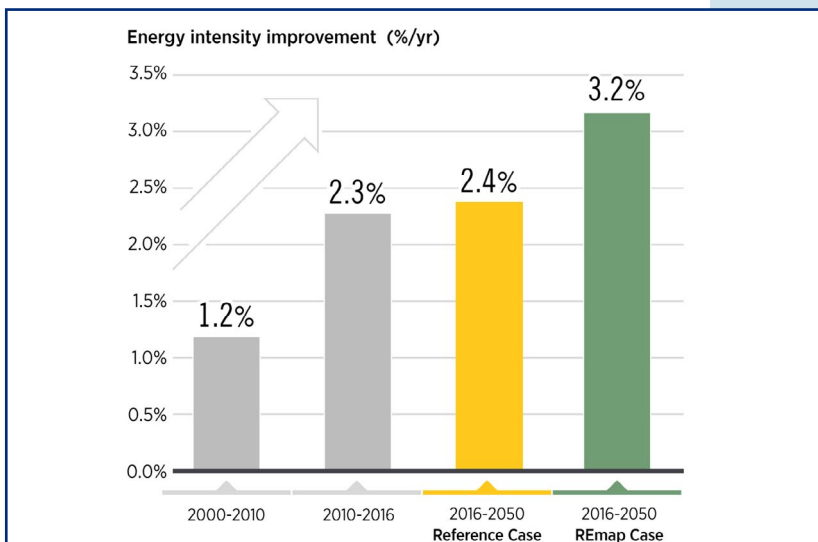
A nemzeti számlák szerint elszámolt globális GDP 2030-ig és 2050-ig készített előrejelzése a gyorsabb (REmap jelű) változatban 1,9, illetve 2,5%-kal nagyobb, mint az alapváltozatban. Olyan elszámolások is készültek, amelyek figyelembe veszik az energetikai fejlesztések révén csökkenthető környeztkárosításokat, így a GDP növekedése közötti eltérés 2030-ig 2,4, 2050-ig mintegy 5,3% lehet az alapváltozat GDP-értékéhez mérten.

¹ A nemzetközi szabályozás a bank főtevékenysége szerint írja elő a tőkeáttételi ráta (Leverage Ratio) és a nettó stabil forrás mutató (Net Stable Funding Ratio, NSFR) irányértékeit. A magyar bankrendszer előírásainak forrása: *Átalakulóban a magyar bankrendszer. Vitaindító a magyar bankrendszerre vonatkozó konszenzusos jövőkép kialakításához.* MNB-tanulmányok különszám. Budapest, 2014, Magyar Nemzeti Bank. 1–62. p. Elérhető: <https://www.mnb.hu/letoltes/mt112-kulonszam.pdf>.

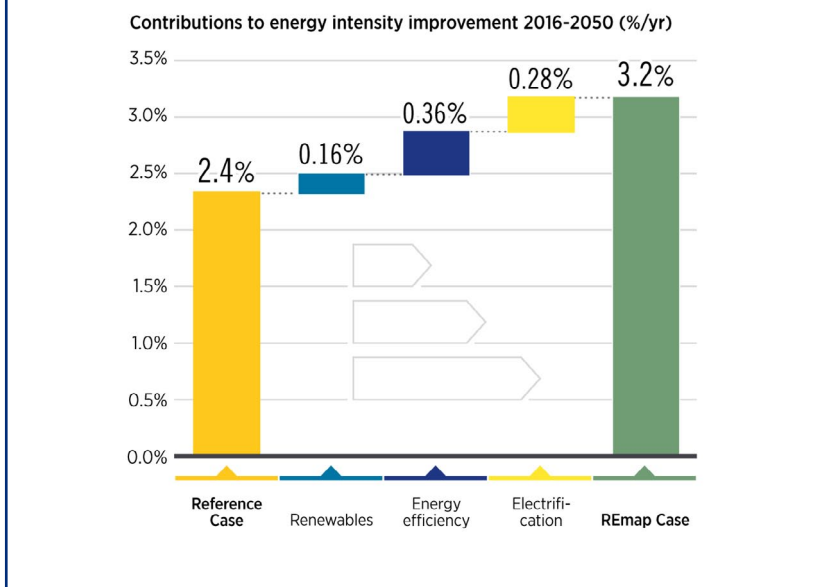
1. ábra: A megújuló energiaforrások várható részesedése a globális végső energiafelhasználásban fejlesztési ütemek és rendeltetés* szerint, 2016, 2050, százalék (globális energiamegnyiség = 100)

*A megújuló energiaforrások 2016. évi: részesedése 17%. A fejlesztési változatokban (évi 0,25, illetve évi 1,5 százalékpontos növekedést feltételezve) az energiafelhasználás kategóriái: elektromos áram, az épületek és az ipari felhasználók közvetlen felhasználása, bioüzemanyagok a szállító ágazatokban, egyéb rendeltetéssel.

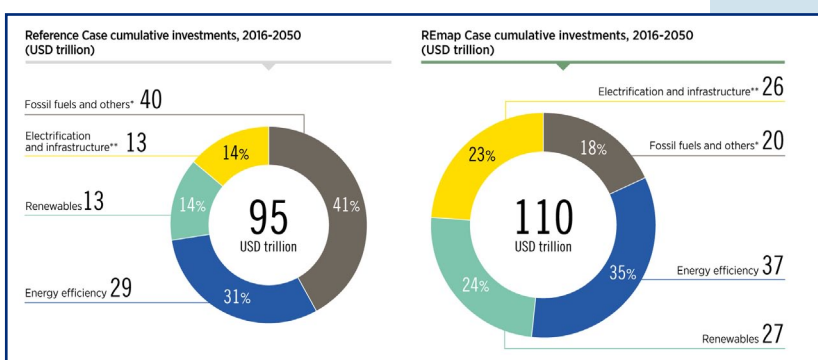
2. ábra: A globális energiaintenzitás javulása (bal oldali ábra) és összetevői (jobb oldali ábra) az elemzett fejlesztési változatokban* összetevők szerint, 2000–2050, százalék/év (a kezdő év globális szintje = 100)

*A bal oldali négy diagram: a javulás átlagos évi üteme 2000 és 2010, 2010 és 2016 között, az alapváltozatban és a REmap változatban 2016 és 2050 között; a jobb oldali öt diagram: a két fejlesztési változat közötti különbség összetevői.

3. ábra: Az energiaágazatok feltételezett beruházásainak globális értéke (1000 milliárd USD) és a kiemelt célok részesedése (százalék) a két fejlesztési változatban, 2016–2050

*A fejlesztés kategóriái, azonos sorrendben: a fosszilis tüzelésű és egyéb erőművek, az energiahatékonyság, a megújuló energiaforrások, az infrastruktúra és az elektromos energia felhasználása, az értékadatok megoszlása (korrigált) százalékos arányokkal.

Az energiához kapcsolódó szén-dioxid-emisszió a gyorsabb (REmap) fejlesztési változat eredményeként a jelenleginél 70%-kal kisebb lehet 2050-ben, a csökkentések mintegy 75%-át a megújuló energiaforrásokkal és az elektromos áram szélesebb körű felhasználásával lehet elérni.

Az energiaágazatok (2015-ben globálisan 605 milliárd USD összegű) költségvetési támogatása a REmap változatban lényegesen csökkenthető, akár évi 470 milliárd USD előirányzat is elérhető 2050-ben. A vizsgált alapváltozat a korábbi struktúrát feltételezi, itt 2050-ben évi 850 milliárd USD-ig nőhet az éves támogatás.

Bár a fosszilis energiával kapcsolatos munkahelyek száma csökken a következő évtizedekben, ezt 2050-ig globálisan ellensúlyozza a megújuló energiaforrásokhoz és az energia hatékonyabb felhasználásához tartozó új technológiák növekvő munkaerőigénye, bár területileg és időben adódhatnak feszültségek.

TÁRGYSZAVAK: megújuló energiaforrás, indikátorok, előrejelzés, 2030, 2050

NÁDUDVARI ZOLTÁN

84/2019

Az Európai Unió a Latin-Amerikába és a karibi térségbe áramló korszerű beruházások fő forrása

The European Union, the main source of quality investment for Latin America and the Caribbean

Foreign Direct Investment in Latin America and the Caribbean 2018. Chapter IV. Santiago, 2018, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC). 165–198. p.

URL: <https://www.cepal.org/en/publications/43690-foreign-direct-investment-latin-america-and-caribbean-2018>

Az Európai Unió részesedése a legnagyobb a latin-amerikai és a karibi országokba¹ beáramló külföldi közvetlen beruházás (foreign direct investment – FDI) értékében. Spanyolország részesedése (29%) a legnagyobb a térség zöldmezős európai beruházásainak 2005 és 2017 közötti számában, ennél kisebb az ilyen jellegű német (16%), brit (13%), olasz (12%) és francia (11%) befektetések aránya. A spanyol nyelv is segíti a térség vállalatainak felvásárlását (mergers and acquisitions – M&A). A spanyol befektetések vezetnek 29%-os részesedéssel az ilyen befektetések rangsorát is, ennél kisebb a brit

(20%), a holland (12%), a francia (11%) és a belga (11%) M&A-ügyletek számaránya a térségben.

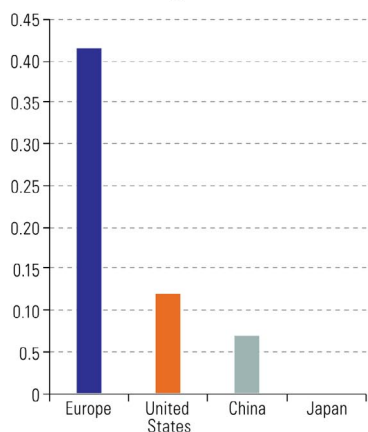
A beáramló jó minőségű európai működő tőke elősegíti az ágazati szerkezet korszerűsítését, főként a térség stratégiai ágazataiban. (1. ábra)

Az Európai Unió részesedése a kiáramló FDI globális értékében 2009 és 2016 között 34%, ez megfelel évi 400 milliárd USD-nak. Kisebb az Amerikai Egyesült Államok (300), Japán (110) és Kína (100 milliárd USD/év) külföldi közvetlen beruházásainak átlagos évi értéke ebben az időszakban.

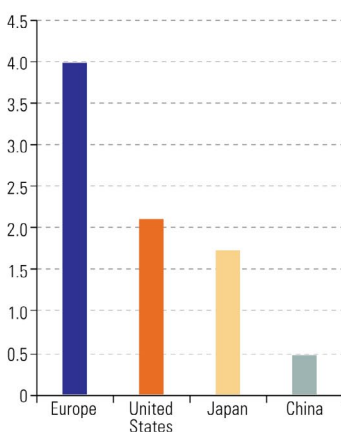
Az Európai Unió kiáramló FDI-projektjeinek több mint egynegyede az unió más tagállamaiba irányult. Latin-Amerika és a karibi térség részesedése az ügyletek számában kisebb (13%), mint például az ázsiai, csendes-óceáni országoké (25%). Az ázsiai országok részesedése az euró-

¹ A térségbe áramló FDI megfigyelt országai: Argentína, Bolívia, Brazília, Chile, Kolumbia, Costa Rica, El Salvador, Ecuador, Jamaica, Mexikó, Paraguay, Peru, Uruguay, Venezuela.

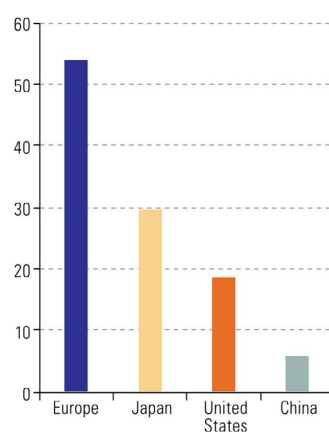
A. Renewable energies

B. Telecommunications

C. Motor vehicle sector

1. ábra: A megfigyelt nagyvállalatok kutatás-fejlesztési (K+F) ráfordítása ágazatok* és székhelyük térsége szerint,¹ 2016–2017, milliárd USD

*A K+F ráfordítások globális adatai három ágazatra, ezen belül a világ legnagyobb 2500 vállalatához tartozókra vonatkoznak, a cégek főtevékenységei: megújuló energia (bal oldalon, A), távközlés (középen, B) és járműgyártás (jobb oldalon, C).

2. ábra: A tiszta energia* beruházásainak globális értéke, 2004–2017, milliárd USD

*A nem tüzeléses („tiszta”) megújuló energiaforrások részesedése Latin-Amerika és a karibi térség összes primerenergia-kibocsátásában 11%, ennek mintegy 70%-a vízi energia. Az összes megújuló energiaforrás aránya mintegy 24%, a biomassza tüzelésével együtt.

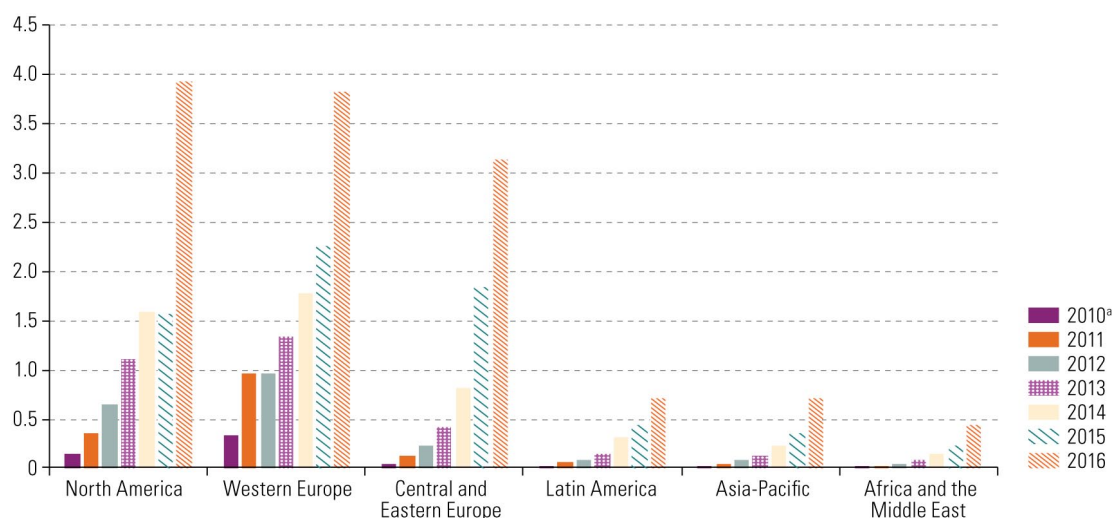
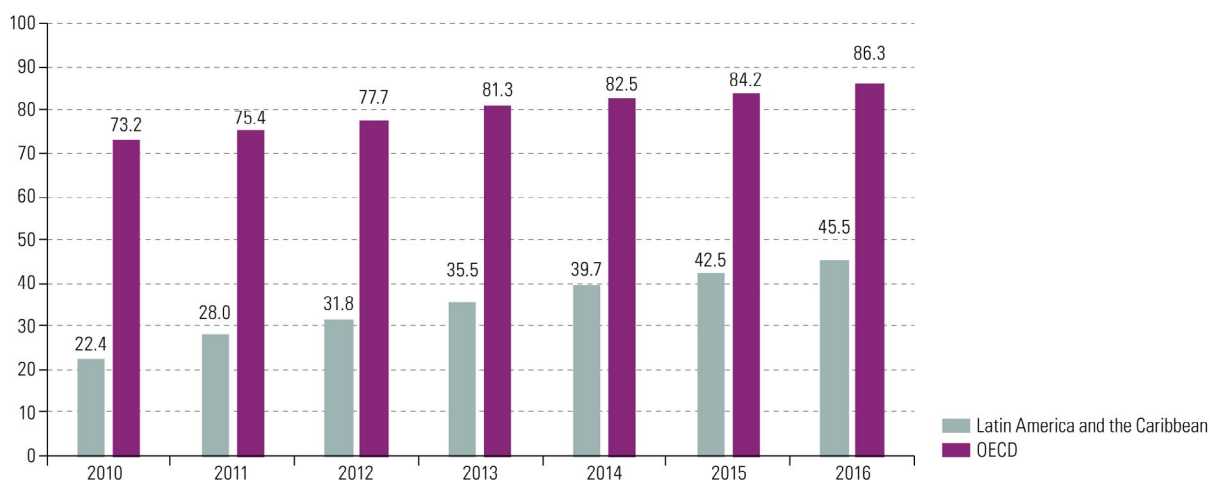
pai székhelyű globális vállalatcsoportok külföldi működő tőkéjének 2017. évi állományában 13%, a latin-amerikai és karibi térségieké 11%, az afrikai országoké 4%.

A tiszta energiaforrások 2017. évi beruházásainak globális értéke 335,5 milliárd USD, ez 3%-kal nagyobb, mint az előző évben. (2. ábra)

A ciklusok is alakították a megújuló energiaforrások latin-amerikai rendeltetéssel bejelentett európai FDI-projektjeinek összetételét. E technológiák számaránya a latin-amerikai és karibi térségbe beáramló összes ügyletben 2016-ban 34%, 2017-ben 18% (2005-ben csak 3%). A megújuló energiaforrások technológiáinak a térségbe beáramló beruházásai összesen 2010 és 2016 közötti értékének mintegy 43%-a a szélenergia, 32%-a a napenergia, 11%-a vízi energia, 9%-a a biomasszahasznosítás létesítményeit valósítja meg.

¹ Forrás: EU Industrial R&D Investment Scoreboard (IRI). Elérhető: <http://iri.jrc.ec.europa.eu/scoreboard17.html>.

3. ábra: Az internet elérésének rátája térségek* szerint, 2010–2016, százalék (háztartások száma = 100)

*Átlagos százalékos arány az OECD tagországokban (jobb oldalon) és a latin-amerikai, karibi országokban (bal oldalon).

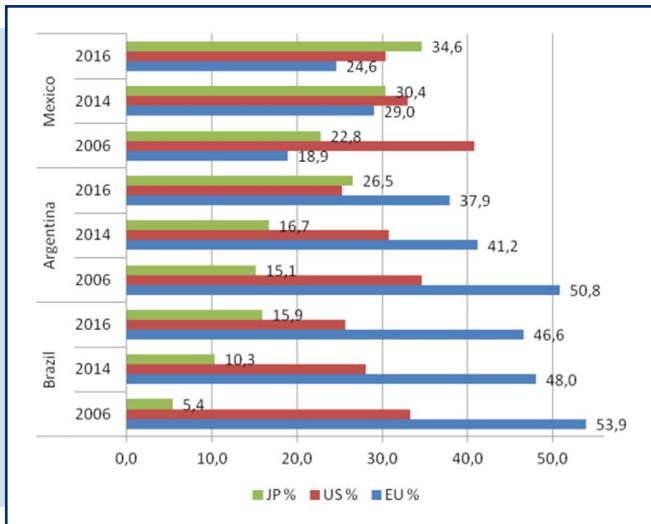
4. ábra: A mobil eszközök egy lakosra jutó átlagos havi adatforgalma térségek* szerint, 2010–2016, GByte/fő

*Az egy lakosra jutó átlagos havi adatforgalom időszora Észak-Amerikában, Nyugat-Európában, Közép- és Kelet-Európában, Latin-Amerikában, Ázsiában és a Csendes-óceán térségében (Japán nélkül), Afrikában és a Közép-Keleten.

A távközlési technológiák számaránya az e térségbe beáramló összes bejelentett európai FDI-projektben 2017-ben 16% (2005-ben csak 7%). Spanyolország részesedése a legnagyobb (51%) az ilyen ügyletek 2017. évi számában, kisebb az olasz (16%), a brit (10%) és a francia (9%) befektetők távközlési projektjeinek számaránya.

A beáramló távközlési FDI elősegítette, hogy a latin-amerikai, karibi országok internetelérési rátái közelítsenek az OECD-országok átlagos arányaihoz. (3. ábra)

Az Európai Unió vállalatainak részesedése 43% a térség 2005 és 2017 között bejelentett távközlési FDI-ügyleteinek számában, ezt követi az észak-amerikai (34%) és latin-amerikai, karibi (16%) befektetők számaránya. A távközlés beruházásainak rátája a megfigyelt országok összes GDP-jének mintegy 0,53%-a 2006 és 2014 között, az ágazati beruházás egy lakosra jutó átlagos értéke 2006 és 2012 között 45 USD/fő, 2012 és 2014 között 55,6 USD/fő. A távközlés ágazatai

5. ábra: A járműgyártás termelésének megoszlása a térség három országában a befektető székhelye* szerint, 2006, 2014, 2016, százalék (összes kész jármű nemzeti kibocsátása = 100)

*Az ábrát az ismertető készítette a forrás táblázatos adataiból. A Brazíliában, Argentínában és Mexikóban gyártott kész járművek számában Japán (Toyota, Nissan, Mazda, Honda), az USA (General Motors, Ford) és az Európai Unió (Volkswagen, Fiat, PSA Peugeot-Citroën, Renault, Daimler) vállalatcsoportjainak százalékos részesedése.

600 ezer közvetlen munkahellyel 2014-ben 68 milliárd USD hozzáadott értéket, összesen 148 milliárd USD értékesítési árbevételt számoltak el a térség országaiban.

A mobil eszközök havi adatforgalma Latin-Amerika és a karibi térség országaiban is nőtt, de elmarad az észak-amerikai és európai országokétól. (4. ábra)

A járműgyártó ágazatok számaránya 12% a térség 2005 és 2017 között bejelentett FDI-projektjeiben. Az Európai Unió FDI-projektjeinek átlagos részesedése 35% ebben az ágazati körben és időszakban, Kínáé (Hong Kong tartománnyal együtt) 8%, más ázsiai országoké 26%, az észak-amerikai vállalatoké 29%.

Az európai székhelyű járműgyártó vállalatcsoportok részesedése a legnagyobb Brazília 2016. évi autógyártásában (47%), ennél kisebb Argentínában (38%). (5. ábra)

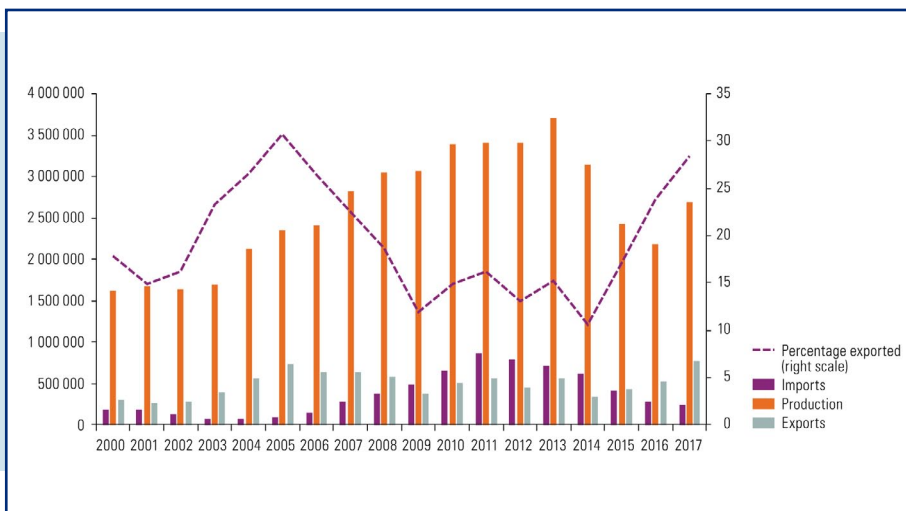
A vezető japán autógyárak leányvállalatai növelték részesedésüket a megfigyelt országok járműgyártása kibocsátásában, és nőtt a végter-

mékhez szállított részegységek értékaránya is. Brazília autógyártó ágazatai kibocsátásának mennyisége 2013-ig növekedett, az export aránya visszaesett és alacsony szinten ingadozott a globális gazdasági válság éveiben. (6. ábra)

A beáramló külföldi közvetlen beruházások tovagyrúzó hatásai érzékelhetők a térség más ágazatai teljesítményének, termelékenységének javulásában is, és változásokkal járnak a háztartások fogyasztásának összetételében. A korszerűbb, FDI révén létesített munkahelyek rendszerint a korábbiaknál magasabb képzettséget és digitális felkészültséget követelnek a foglalkoztatottaktól.

TÁRGYSZAVAK: külföldi közvetlen beruházás, megújuló energia, távközlés, járműgyártás, Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), Európai Unió, Latin-Amerika, karibi térség, nemzetközi összehasonlítás, 2000–2017

NÁDUDVARI ZOLTÁN

6. ábra: A járműgyártás kibocsátása, a járművek kivitele, behozatala (bal oldali skála, darab), az exportált járművek számaránya* (jobb oldali skála, százalék) Brazíliában, 2000–2017

*A termelés százalékos exportrátája grafikonnal.

85/2019

A termelékenység feladványának közelebbi vizsgálata az Egyesült Királyság ágazati szerkezte alapján

Rafał Kierzenkowski – Gabriel Machlica – Gabor Fulop: The UK productivity puzzle through the magnifying glass. A sectoral perspective

OECD Economics Department Working Papers, 2018. augusztus. 1496. sz. 1–39. p.

DOI: [10.1787/e704ee28-en](https://doi.org/10.1787/e704ee28-en)

A szerzők a brit gazdaság termelékenységének alakulását elemzik gazdasági ágak szerint. A termelékenység javulása elmarad a korábbi növekedési trendektől, főként a strukturális változások miatt, kisebbek a gazdasági ciklus hatásai. A lassulás összefügg a munkaerőpiac változásaival is, az atipikus foglalkoztatással és az önfoglalkoztatással. (1. ábra)

1. ábra: Az aktív korú önfoglalkoztatottak számaránya országok és munkaviszony* szerint, 2016, százalék (15–64 évesek száma = 100)

*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. Alsó oszlop: saját elszámolású, munkaviszony nélküli, felső oszlop: munkaviszony mellett kiegészítő jellegű önfoglalkoztatás százalékos rátája.

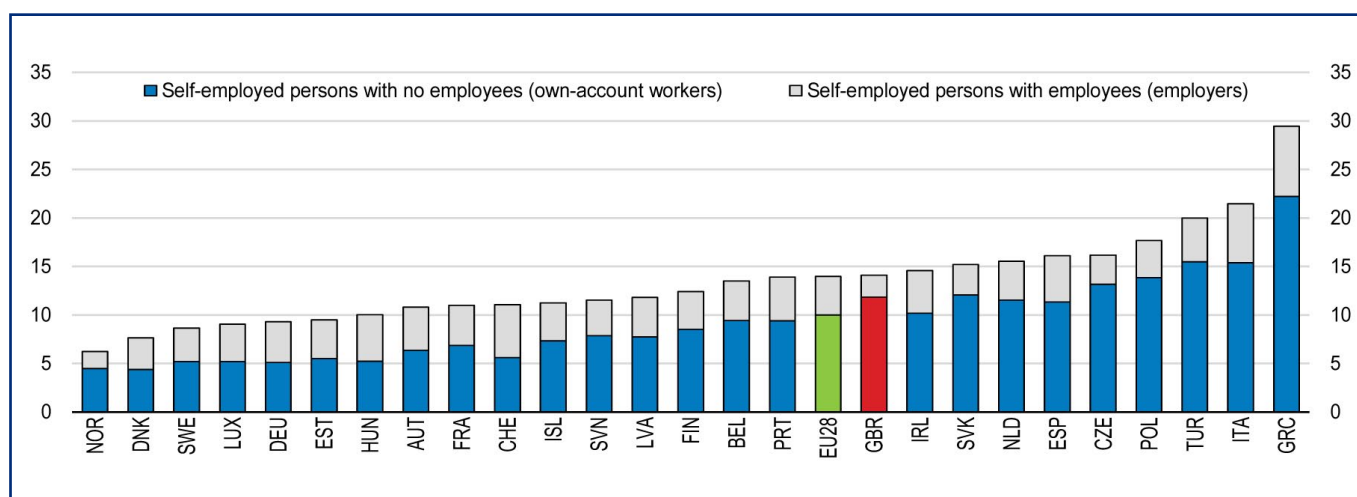
Az önfoglalkoztatottak számaránya a 65+ korcsoportokban a legnagyobb. (2. ábra)

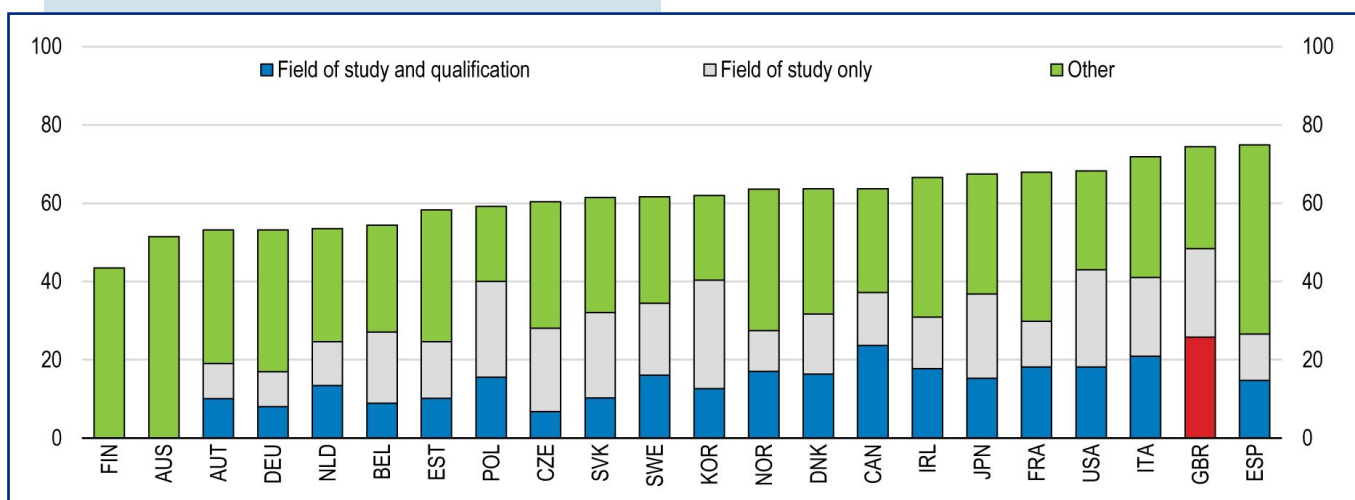
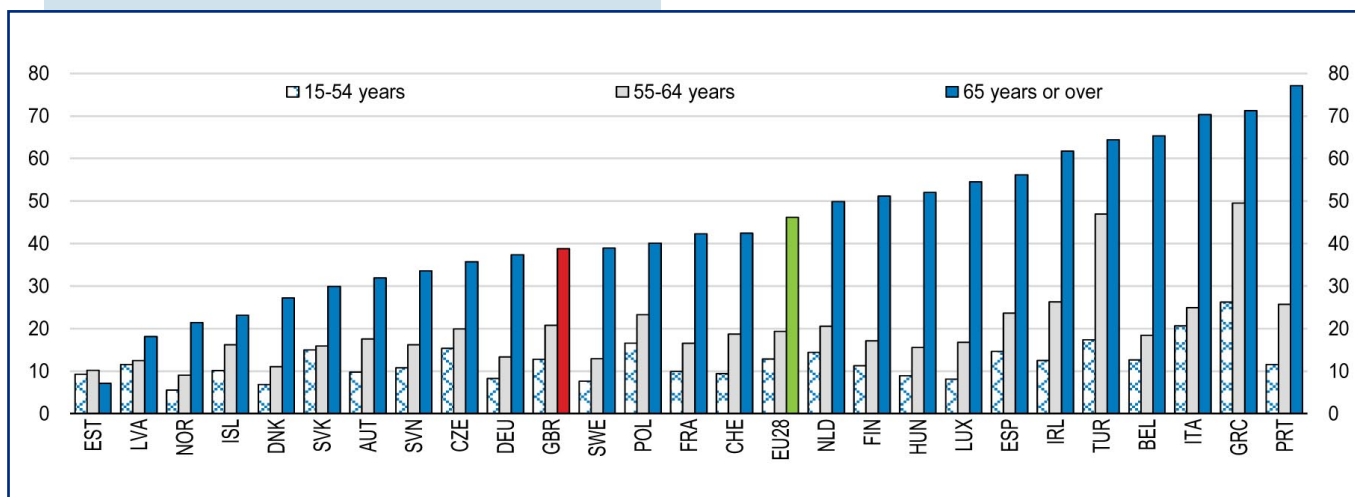
A fiatal foglalkoztatottak a tanulási időszak után a képzettségüktől eltérő szakmai területen, illetve szinten is elhelyezkedhetnek, a helyi munkaerő-kereslet szerint. (3. ábra)

A munkatermelékenység alakulásának lényeges tényezői az üzembe helyezett állóeszközök. A bruttó állóeszköz-felhalmozás (gross fixed capital formation – GFCF) rátája az OECD-országok többségében alacsonyabb a 2010 és 2016 közötti időszakban, mint az 1997 és 2007 közötti átlagos beruházási ráta. (4. ábra)

Az immateriális eszközök beruházási rátája a 2010 és 2016 közötti időszakban néhány OECD-ország kivételével elérte, illetve meghaladta az 1997 és 2007 közöttit. (5. ábra)

A feldolgozóiparban működő ipari robotok sűrűsége is befolyásolja a munkatermelékenység rangsorának helyezéseit. (6. ábra)

2. ábra: Az önfoglalkoztatottak számaránya országok és korcsoport* szerint, 2016, százalék (megfelelő korúak száma = 100)

*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. A 15–54, 55–64 és 65+ korcsoportok önfoglalkoztatási rátája.

3. ábra: A munkahely igénye és a fiatal foglalkoztatott képzettségének szakterülete, szintje közötti eltérések számaránya országok és az eltérés jellege* szerint, 2012, százalék (16–29 éves foglalkoztatottak száma = 100)

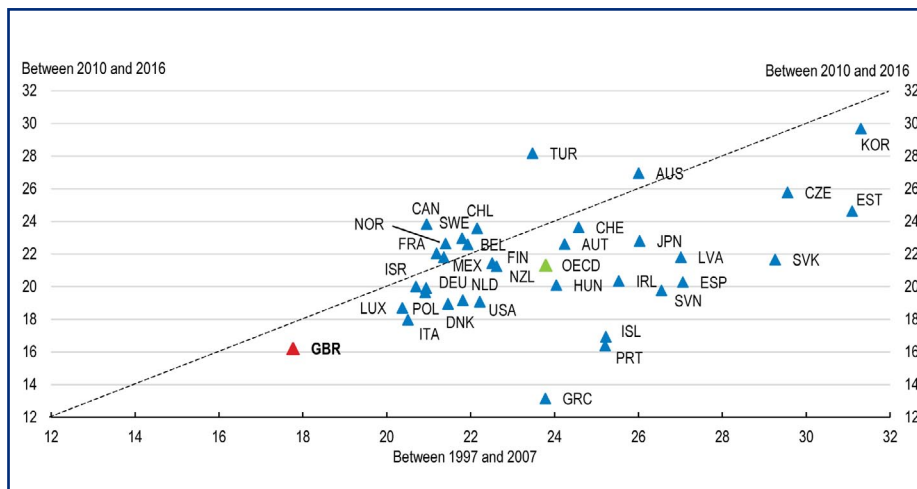
*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. Az esetek egyaránt tartalmazzák a munkakörre előírtnál magasabb, illetve alacsonyabb képzettségi szintű fiatal foglalkoztatottakat. Az alsó oszlop: eltérő a munkavállaló képzettségének szintje és szakterülete; a középső oszlop: csak a képzettség szakterülete eltérő; a felső oszlop: főként a képzettségi szint tér el a foglalkoztatás követelményeitől.

A brit feldolgozóipar vállalatai az ország összes vállalati beruházásának közel 23%-át teljesítették az ezredforduló előtt, a 2016. évi részesedésük kisebb 15%-nál. (7. ábra)

A munkatermelékenység tényleges és potenciális javulásának átlagos évi üteme alacsonyabb a gazdasági válságot követő években, mint 1997 és 2007 között. (8. ábra)

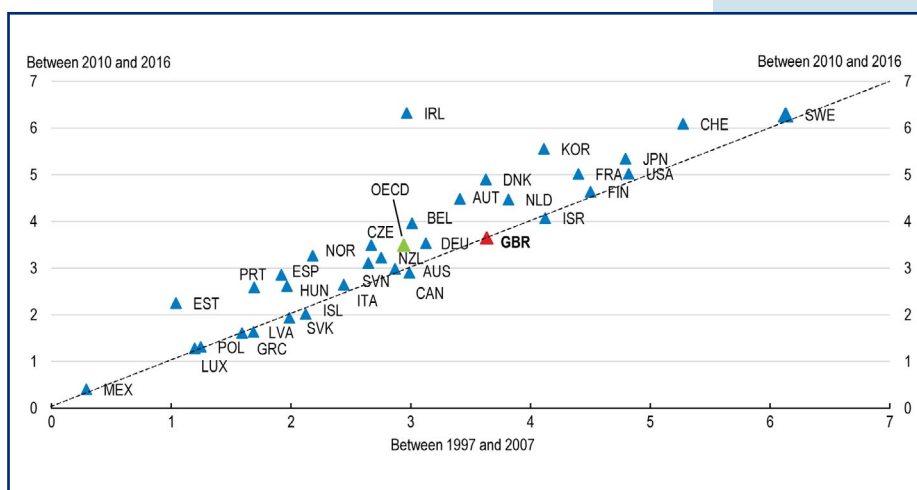
Az egységnyi eszközértékre jutó kibocsátás az átlagosnál kisebb a szolgáltató gazdasági ágakban. Például az ingatlanügy és más nem pénzügyi szolgáltatás növekvő részesedése lassítja a munkatermelékenység brit országos indexének javulását. A nem pénzügyi szolgáltató ágazatok részesedése közel tíz százalékponttal nőtt a bruttó hozzáadott értékben, és ez is lassította a brit termelékenységi indexek javulását 1995 és 2016 között. (9. ábra)

A brit nemzetgazdaság nem pénzügyi szolgáltató ágazatai egy teljesített munkaórára jutó hozzáadott értékének volumene (real gross value added – GVA per hour) növekvő mértékben marad el a termelékenység válság előtti trendjétől. (10. ábra)

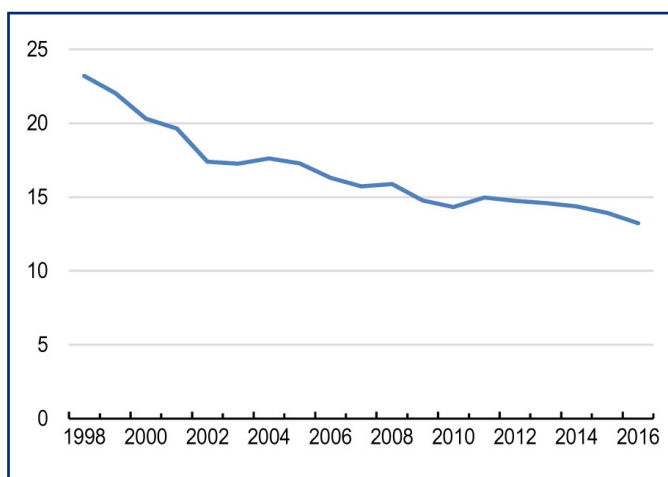
4. ábra: A bruttó állóeszköz-felhalmozás átlagos évi rátája két időszakban országok* szerint, 1997–2007 és 2010–2016, százalék (GDP = 100)

*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. A térség átlagos beruházási rátájának jele: OECD.

5. ábra: Az immateriális eszközök felhalmozásának átlagos évi rátája két időszakban országok* szerint, 1997–2007 és 2010–2016, százalék (GDP = 100)

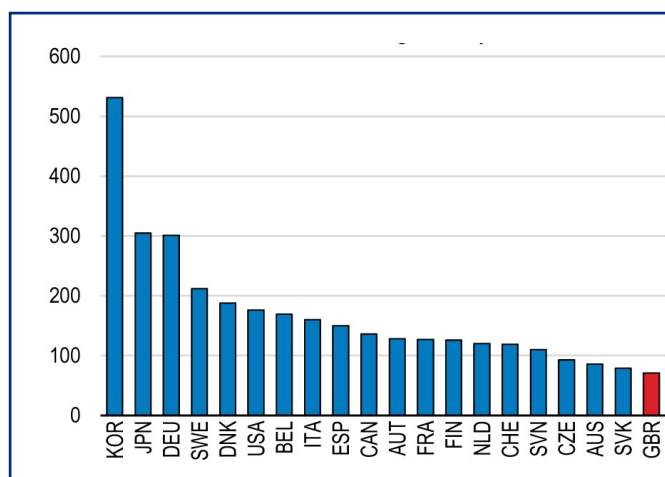
*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. A térség átlagos beruházási rátájának jele: OECD.

6. ábra: A feldolgozóiparban működő ipari robotok sűrűsége országok* szerint, 2015, darab/10 000 foglalkoztatott

*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással.

7. ábra: A feldolgozóipar részesedése a brit vállalati szektor beruházásainak értékében, 1998–2016, százalék (összes brit vállalati beruházás = 100)

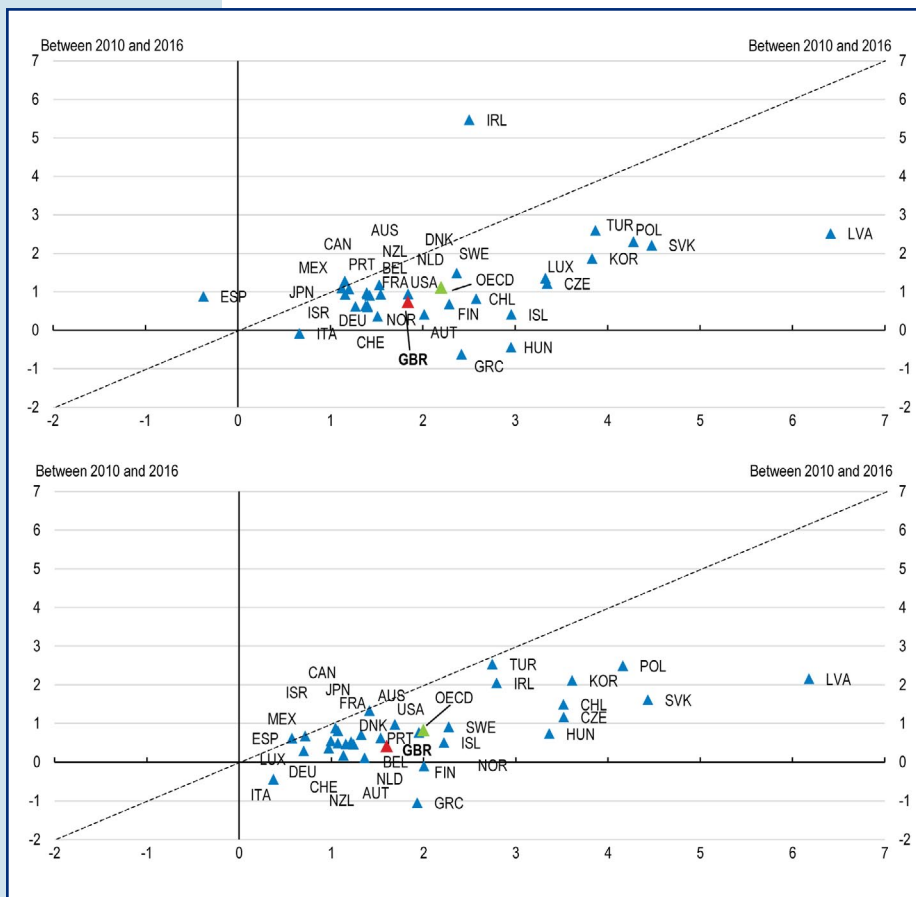

A vizsgált komplex tényezők együtt adnak magyarázatot arra, hogy a brit gazdaság termelékenységének válság utáni indexsorozata miért tér el a 2008 előtti ágazati trendektől:

- a) a tárgyi eszközök brit beruházási rátája kisebb, mint a többi OECD-országé;
- b) a viszonylag kis termelékenységű brit szolgáltató ágazatok részesedése gyorsan nőtt, csökkent a termelékenyebb termelőágazatok hozzáadott értékének gazdasági súlya;

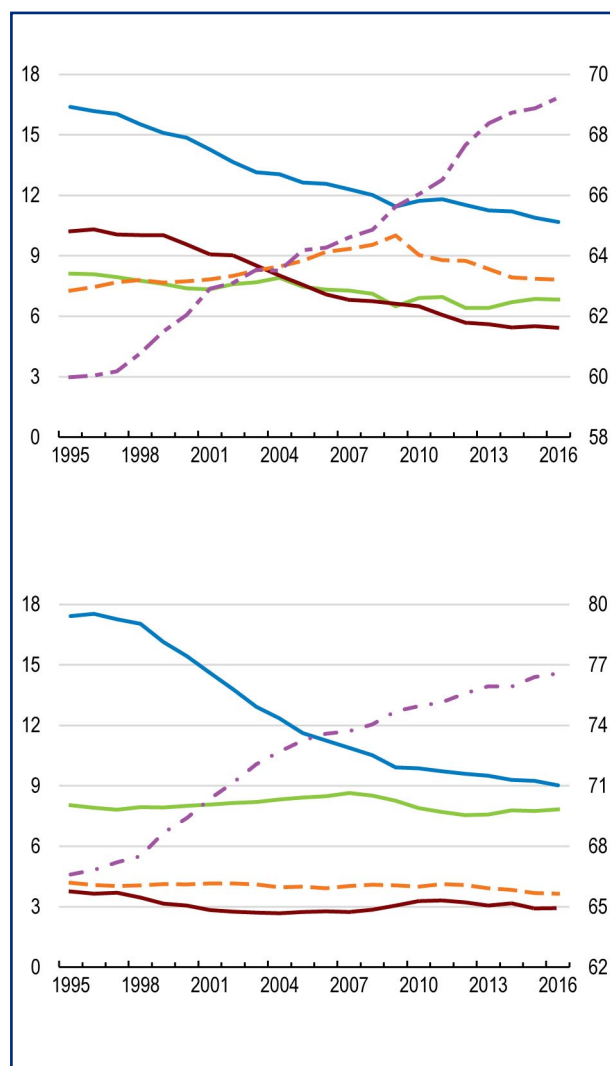
8. ábra: A termelékenységi index* átlagos változása két időszakban országok szerint, 1997–2007 és 2010–2016, százalék/év (előző időszak = 100)

*Az OECD-országok hárombetűs azonosítással. Az egy fő foglalkoztatottra jutó GDP átlagos évi változásának tényleges indexe (A, felső ábra) és potenciális indexe (B, alsó ábra).

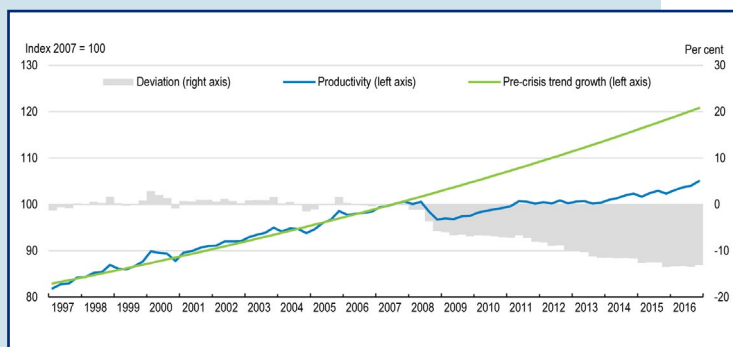
9. ábra: A hozzáadott érték (A, fent) és a teljesített összes munkaóra (B, lent) megoszlása nemzetgazdasági ágak szerint* az Egyesült Királyságban, 1995–2016, százalék (nemzetgazdaság összesen = 100)

*A brit nemzetgazdasági ágak (bal oldali skálán): feldolgozóipar, építőipar, egyéb termelőágak, pénzügyi szolgáltatás aránya. A jobb oldali skálán: nem pénzügyi szolgáltatások aránya. Az ágak bruttó hozzáadott értéke (GVA) volumenadatokkal, összehasonlító árakon.

10. ábra: A nem pénzügyi szolgáltató ágazatok termelékenységi indexe ténylegesen és a válság előtti trendhez mért eltérés* az Egyesült Királyságban, 1997–2016, százalék (index, 1997 = 100)

*A termelékenység eltérései a válság előtti időszak trendjétől a jobb oldali skálán. A tényleges termelékenység és a válság előtti trend volumenindexe (egy teljesített munkaóra jutó bruttó hozzáadott érték) a bal oldali skálán.

- c) a brit feldolgozóipar termelékenységének javulása nem ellensúlyozta a szolgáltató ágazatok elmaradását a válság előtti trendektől, többek között az ágazati innovációk elmaradásából eredően;
- d) fokozatosan csökkent az Egyesült Királyság északi-tengeri kőolaj- és földgázkitermelő kapacitásainak kibocsátása a gazdasági válság utáni években.

TÁRGYSZAVAK: munkatermelékenység, teljes tényezőtermelékenység (TFP), gazdasági válság, munkaügyi indikátor, Egyesült Királyság, nemzetközi összehasonlítás, 1998–2016

NÁDUDVARI ZOLTÁN

86/2019

A hollandiai városi házak árrobbanásának magyarázata, a megfizethetőség szakpolitikai ajánlásai

Christian Lennartz – Barbara Baarsma – Nic Vrieselaar: Exploding house prices and imploding affordability in urban housing markets. Explanations and policy solutions for the Netherlands

Hot Property, 2019. június. 207–221. p.

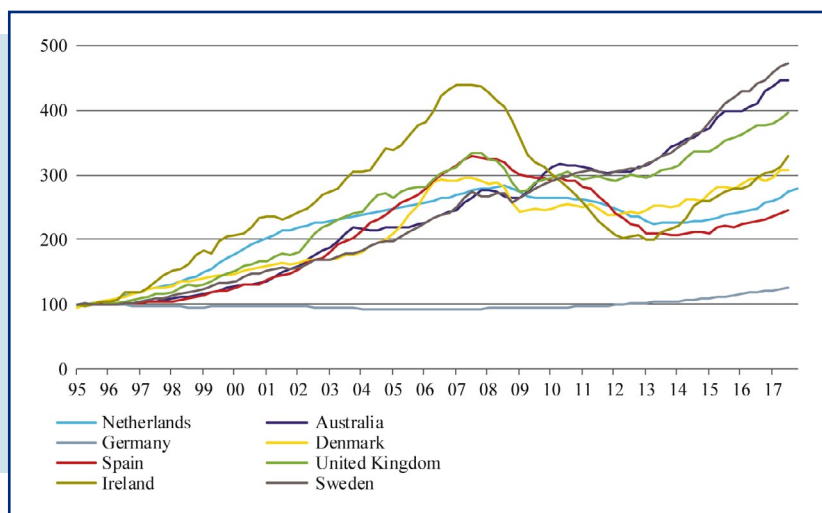
DOI: [10.1007/978-3-030-11674-3_18](https://doi.org/10.1007/978-3-030-11674-3_18)

A lakóház árának növekedése eltérő ütemű a megfigyelt európai országokban és Ausztráliában az 1995 és 2017 közötti időszakban, és előfordult az árak számottevő csökkenése is, amikor sokkal kisebb lett a kereslet a válság hatására. (1. ábra)

A lakóházak drágulása az európai nagyvárosokban nagyobb volt az országos árindexnél, és a lakóházár mediánja rendre nagyobb, mint az

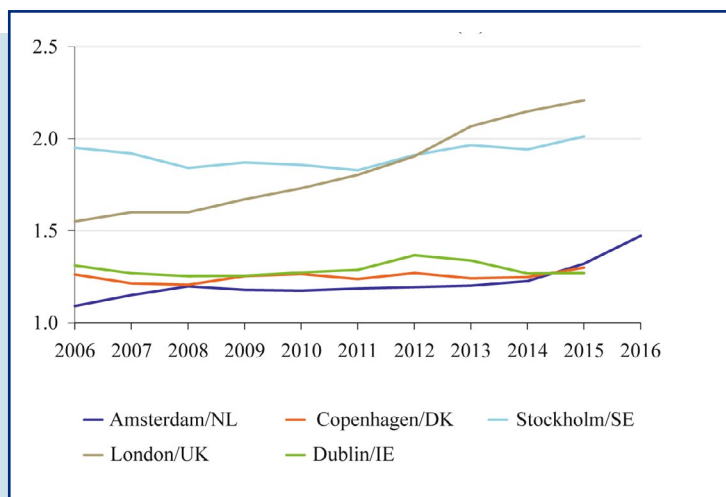
országos árak mediánja. A fővárosi árak többete 2006 és 2016 között nőtt a legtöbbet. (2. ábra)

A háztartások kereslete a lakóházakra több demográfiai, jövedelmi, hitelezési és urbanizációs hatásnak megfelelően változik. A keresletet befolyásolják a lakásbérletek díjai is. A háztartások rendelkezésére álló egy főre jutó nettó jövedelem lassabban nőtt a legtöbb megfigyelt ország-

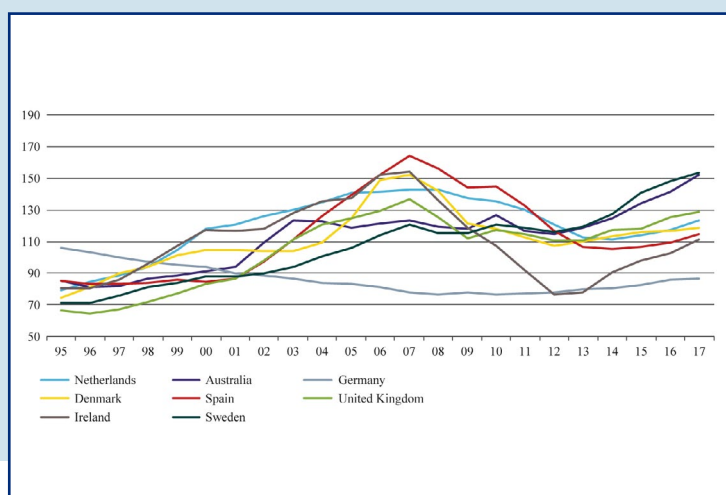
1. ábra: A lakóház névleges árának indexe országok* szerint, 1995–2017, index (1995 = 100)

*A lakóházak átlagos árindexe Hollandiában, Ausztráliában, Németországban, Dániában, Spanyolországban, az Egyesült Királyságban, Írországban és Svédországban.

2. ábra: A fővárosi lakóházak névleges árai mediánjának alakulása országok* szerint, 2006–2016, értékarány (az országos ár mediánja = 1,00)

*Hollandia (Amszterdam), Dánia (Koppenhága), Svédország (Stockholm), Egyesült Királyság (London), Írország (Dublin).

3. ábra: A lakóház ár/jövedelem aránya térségek* szerint, 1995–2017, index (egy főre jutó rendelkezésre álló nettó jövedelem időszaki átlaga = 100)

*A lakóházak átlagos árindexe Hollandiában, Ausztráliában, Németországban, Dániában, Spanyolországban, az Egyesült Királyságban, Írországban és Svédországban.

ban, mint a lakóházak ára. Az ár/jövedelem ráta¹ (Németország kivételével) növekvő tendenciájú a gazdasági válság évéig. (3. ábra)

Hollandiában a lakóházak árnövekedésének egyik magyarázata, hogy a lakásépítés mennyisége csökkent a globális gazdasági válság hatására. Az évente elkészült új lakások száma 2011 és 2014 között átlagosan évi 45 ezer (2008 előtt több mint 80 ezer) egység. Hollandia vidékies körzeteiben kisebb volt a lakáskínálat mennyiségi csökkenése, mint a nagyvárosokban, ahol beépíthető szabad telkek korlátozottan és drágán vásárolhatók.

A lakások árindexe összefügg a jelzáloghitelek alakulásával.

A városi lakásárakat az erősödő kereslet is növelte. Hollandiában különösen gyors a városokba koncentrált tudásalapú ágazatok (knowledge-

intensive sectors) szakemberigénye. A magasabb képzettségű munkavállalók városba költözése, továbbá a külföldiek bevándorlása főként városi lakást igényelt, részben tulajdonként, részben bérleti alapon.²

A lakáspiac összes keresletén belül megnőtt a bérletbe adási célra vásárolt, befektetési célú ingatlanok (buy-to-let private investors) aránya. Ez a szerkezeti változás különösen Amszterdam, Eindhoven és Maastricht ingatlankeresletére jellemző.

A városi lakások viszonylag gyorsabb drágulásának fékezése szakpolitikai programokkal érhető el, a szerzők kifejtik a következő fontosabb ajánlásait:

- Hollandia városai viszonylag gyorsabban növeljék a lakáskínálatukat;
- ösztönözzék, hogy megfizethető legyen az új építésű lakások bérlete;

¹ Az OECD módszertana szerint számított ár/jövedelem ráta. A ráta nevezője az egy lakosra jutó nettó rendelkezésre álló jövedelem indexe (= 100), a számlálója a lakóház átlagos éves árindexe országok szerint.

² A lakásbérletek hatósági szabályozása nem minden tulajdonosra kötelező, ahol a városi lakbérek gyorsabban nőnek, ott a lakóházak árindexe is magasabb a hollandiai átlagnál.

- növelni kellene a tulajdonos által lakott lakások (owner-occupied unit) állományának arányát, megvonva a kedvezményt a befektetési (spekulációs) célú lakásépítésektől;
- ösztönözni kellene a városi bérlakások építését;
- a helyi közmű- és közlekedési infrastruktúrát fejlesztők vegyék jobban figyelembe lakásépítés igényeit.

Az ingatlanpiac újabb buborékjának megelőzésére hozott mielőbbi, határozott kormányzati beavatkozások indokoltak, mert azok elmaradása kockázatokkal jár. Hollandia pénzügyi stabilitása, gazdasági növekedése a lakáspiac körütekintő

szabályozásával érhető el. A túlzott lakásárak és lakásbérleti díjak gyors növekedése egyben a vagyoni egyenlőtlenségeket is növelheti, gyengítve a városok és országrészek közötti társadalmi kohéziót.

TÁRGYSZAVAK: lakóház, árindex, lakáspolitikai, nemzetközi összehasonlítás, Hollandia, európai fővárosok, 1995–2017

NÁDUDVARI ZOLTÁN

87/2019

A WMF 2018. évi beszámolójának ajánlásai a jövő feldolgozóipara számára

2018 World Manufacturing Forum Report. Recommendations for The Future of Manufacturing

Milano, 2018, World Manufacturing Foundation. 1–94. p.

URL: https://docs.wixstatic.com/ugd/03d390_5df383d7c070408aa0463d658c23b2cc.pdf

A feldolgozóipar 2018. évi világfórumának (World Manufacturing Forum – WMF) beszámolója ajánlásokat ad az ágazatok fejlesztési stratégiájára, a digitális kor (Industry 4.0) követelményeinek megfelelő jövőkép alapján. Az előrejelzés bázisaként áttekintik az informatikai eszközök és eljárások korszerűségi ciklusait 1950-től kezdően (1. ábra)

A globális értéklánc irányítói és beszállítói jelenleg is alkalmaznak digitális technológiát, azonban a következő öt évben az alkalmazási arányuk többszörösére nőhet. (2. ábra)

A nemzetgazdasági ágak részesedése a jövedelem termelésében változott a kulcsjelentőségű digitális technológiák felgyorsult fejlődésének, elterjedésének hatására. Az Amerikai Egyesült Államok feldolgozóiparának gazdasági súlya a hetvenes évekig nőtt. (3. ábra)

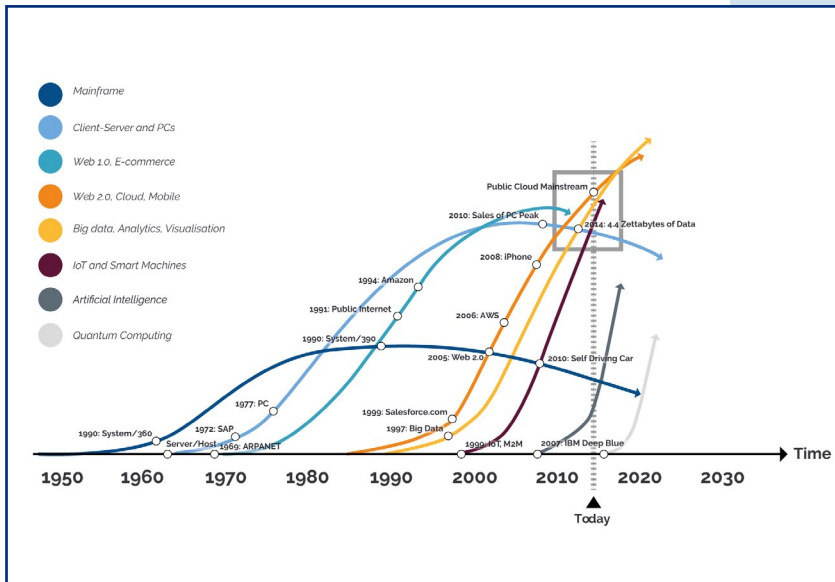
A jövő technológiáinak alkalmazása a lakosság növekvő digitális felkészültségét igényli. (4. ábra)

A globális értékláncok 2020-ig várható fejlődése összefügg a foglalkoztatottak részvételi rátájával, ezen belül a 65+ éves férfiak és nők munkavállalásának trendjével a megfigyelt térségekben. (5. ábra)

A jövő feldolgozóiparának munkaerő-utánpótlása összefügg a városi népesség 2050-ig várható növekedési tendenciájával. (6. ábra)

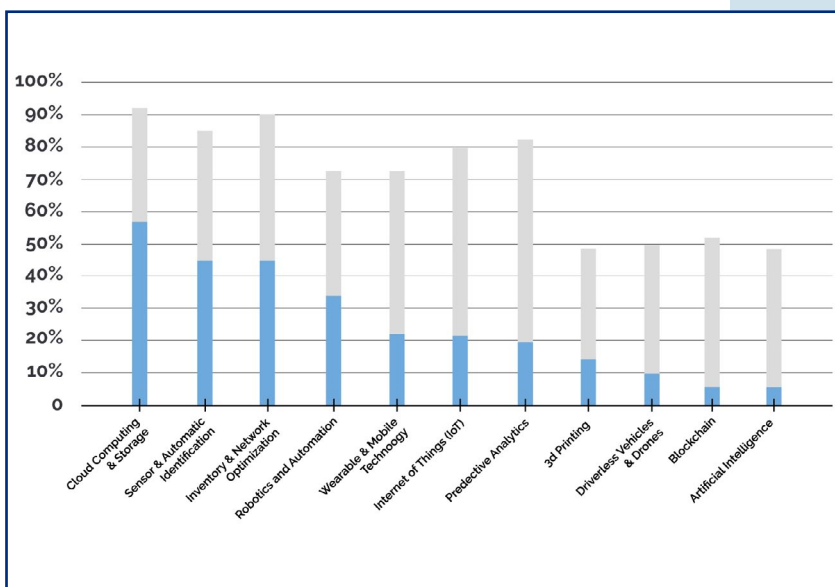
A termeléshez felhasznált természeti erőforrások globális kitermelése folyamatosan nő, azonban a GDP egységére jutó mennyiségek csökkenő tendenciájúak. Ez összefügg az ágazati és a termékszerkezeti változásokkal, az anyagigényes ipari termelés részesedésének csökkenésével. (7. ábra)

Az ipari termelés részesedése a legnagyobb a végső energiafelhasználás 2040-ig előre jelzett globális mennyiségében. (8. ábra)

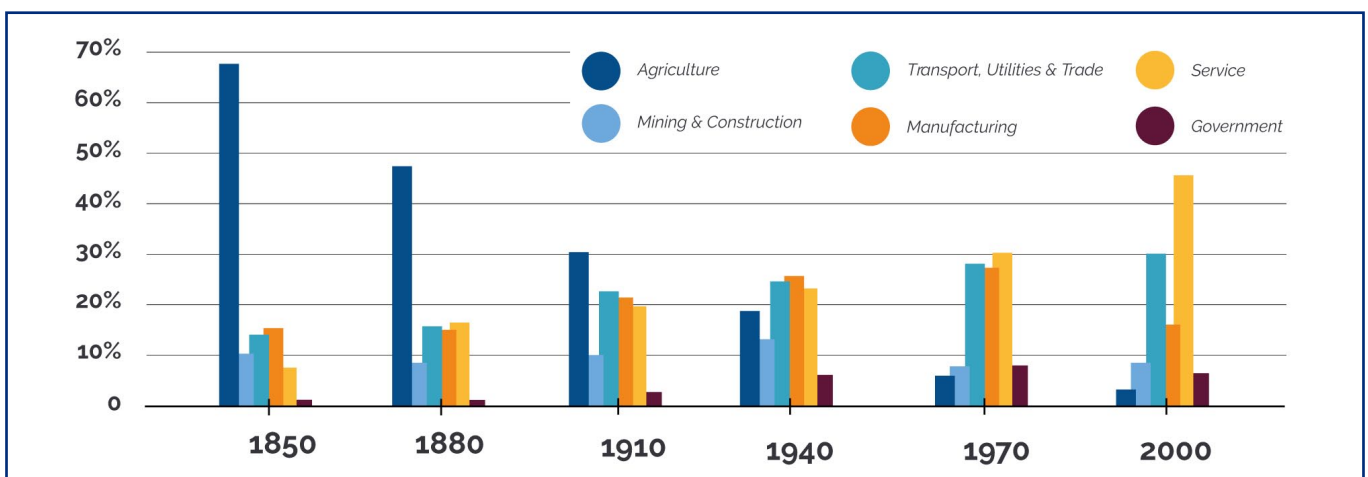
1. ábra: Az informatikai eszközök és eljárások korszerűségi ciklusai,* 1950–2030

*Az informatika egymást követő nyolc technológiai generációja angol megnevezéssel. A piac telítődési folyamatát bemutató grafikonok pontjai típusjeltek, a bevezetés évszámával. A „jelen” ismert technológiáinak piaci előrejelzései 2030-ig meghatározottak. Felívelő szakaszban van például a dolgok internete (IoT), a mesterséges intelligencia (AI) és a quantum számítástechnika (QC).

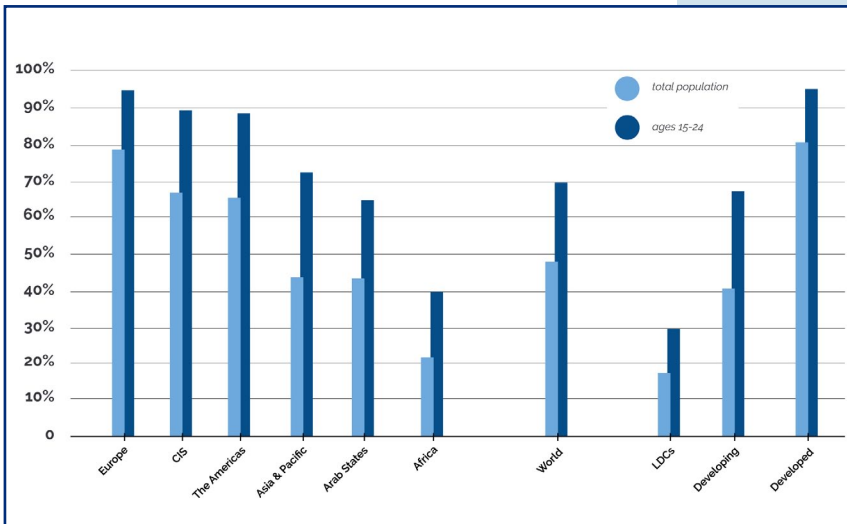
2. ábra: A globális értékláncok (GVC) kulcsjelentőségű technológiáinak* alkalmazási aránya, 2018, 2023, százalék (megfigyelt GVC = 100)

*Az alsó oszlop a 2018. évi, a felső a 2023. évi alkalmazások előre jelzett százalékos aránya. Balról jobbra a rangsorolt technológiák: felhőben végzett számítás és tárolás; érzékelés és automatikus azonosítás; robotok és automatizálás; hordozható és mobil technológia; dolgok internete (IoT); előrejelzéses elemzés; 3D-nyomtatás; drón és vezető nélküli jármű; blokkok láncolata (blockchain); mesterséges intelligencia (AI).

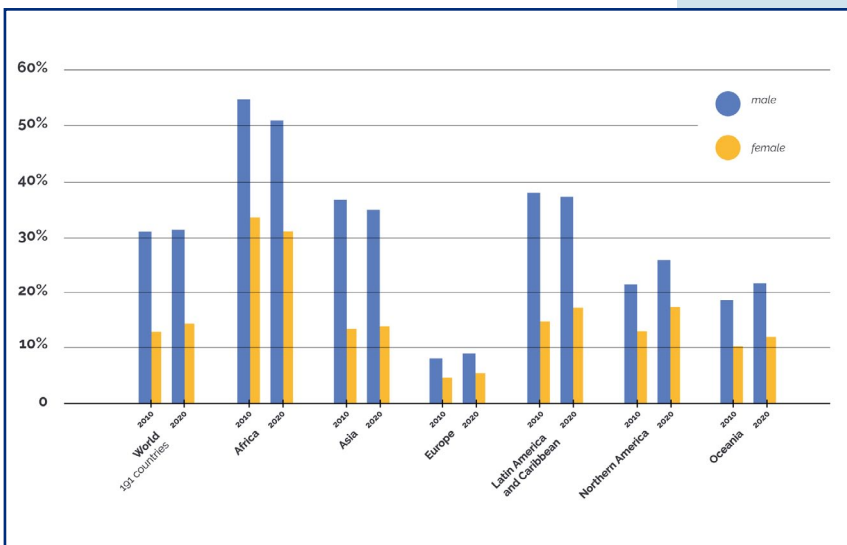
3. ábra: A nemzetgazdasági ágak* gazdasági súlya az Amerikai Egyesült Államokban, 1850, 2000, százalék (GDP = 100)

*Az oszlopok balról jobbra: mezőgazdaság; bányászat és építőipar; szállítás, közmű és kereskedelem; feldolgozóipar; szolgáltatás; közigazgatás.

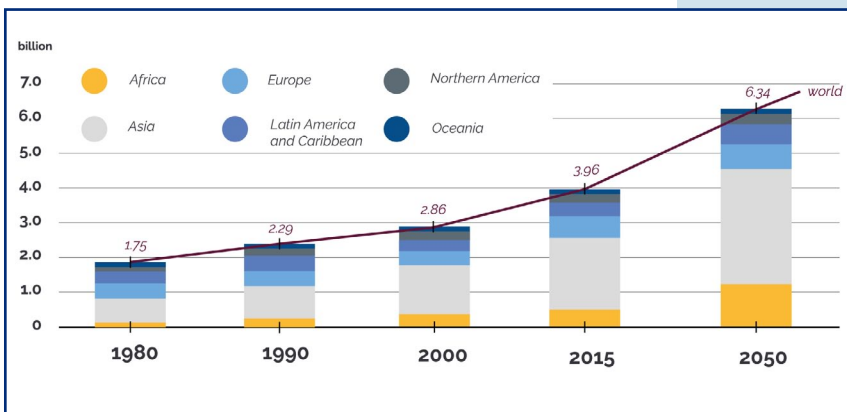
4. ábra: Az internetet használók számaránya térségek* és korcsoportok szerint, 2017, százalék (a korcsoport létszáma = 100)

*Az oszlopok balról jobbra: teljes népesség, ebből a 15–24 évesek. A térségek balról jobbra: Európa, Független Államok Közössége (CIS), Amerika, Ázsia és a csendes-óceáni országok, arab országok, Afrika, a világ országainak átlaga; a legkevésbé fejlett (LDCs), a fejlődő és a fejlett országok.

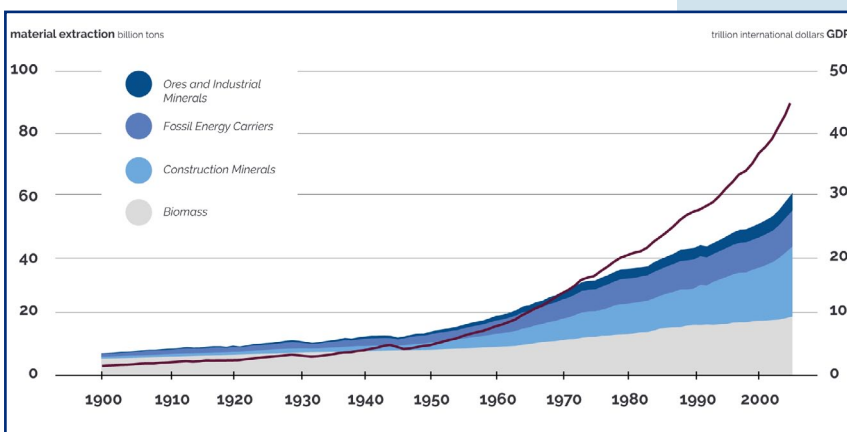
5. ábra: A 65+ éves korcsoportok részvételi aránya földrészek* és nemek szerint, 2010, 2020, százalék (a korcsoport létszáma = 100)

*A férfiak és a nők 2010. évi és 2020-ban várható részvételi arányai balról jobbra: a világ 191 országának átlagos rátája; Afrika, Ázsia, Európa, Latin-Amerika és a Karib-tenger országai, Észak-Amerika, Óceánia.

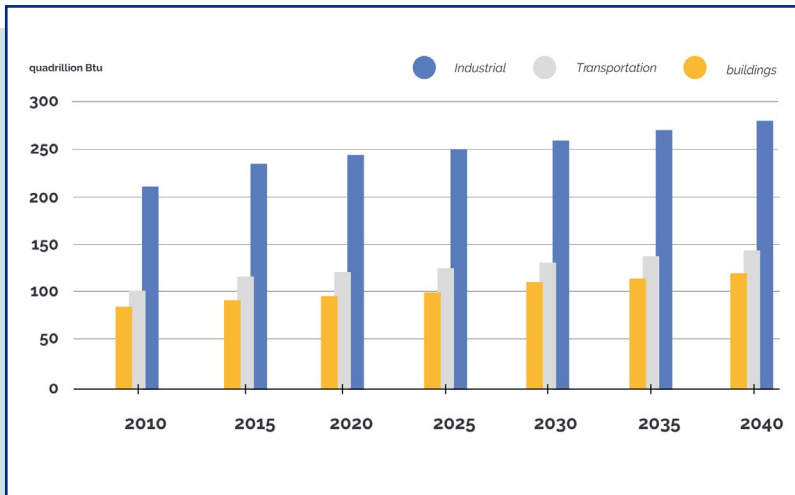
6. ábra: A városi népesség száma földrészek* szerint, 1980–2050, milliárd fő

*A városi népesség száma (alulról felfelé): Afrika, Ázsia, Európa, Latin-Amerika és a Karib-tenger, Észak-Amerika, Óceánia országában.

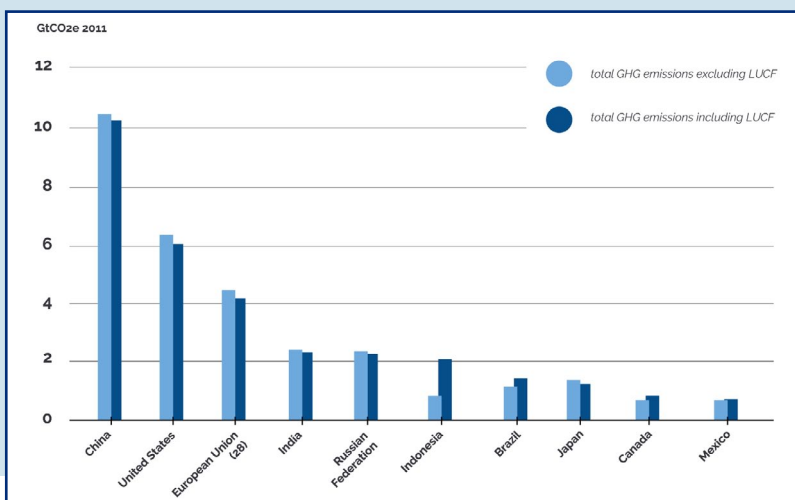
7. ábra: A természeti erőforrások* globális kitermelése (milliárd tonna) és a GDP volumene (1000 milliárd nemzetközi USD) 1900–2015

*A grafikon a GDP volumene (USD-egyenérték: jobb oldali skála). A kitermelt természeti erőforrások globális mennyisége (bal oldali skála, felülről lefelé): érc és ipari ásvány, fosszilis energiahordozó, építőanyag, biomassza.

8. ábra: A globális végső energiafelhasználás nemzetgazdasági ágak* szerint, 2010–2040, 1015 Btu (British Thermal Unit)

*Az energia végső felhasználása brit hőegységben (Btu), az oszlopok balról jobbra: épületek, szállítás, ipar.

9. ábra: Az üvegházhatású gázok (ÜHG) kibocsátásának mennyisége térségek* és mértékek szerint, 2011, gigatonna CO₂ egyenérték

*A bal oldali oszlop: ÜHG összes emisziója a föld- és erdőhasználat változásának (land-use change and forestry – LUCF) hatása nélkül, jobb oldali oszlop: LUCF-hatással együtt. A tíz legnagyobb ÜHG kibocsátó rangsora: Kína, USA, EU28, India, Orosz Föderáció, Indonézia, Brazília, Japán, Kanada, Mexikó.

A környezetet terhelő hulladékok, valamint üvegházhatású gázok kibocsátása térségenként eltérő mennyiségű. A gazdasági fejlettség és a szén-dioxid-emisszió alakulása egymással összefügg. (9. ábra)

TÁRGYSZAVAK: feldolgozóipar, World Manufacturing Forum (WMF), nemzetközi összehasonlítás, statisztikai mutatók

NÁDUDVARI ZOLTÁN

